

İŞİ VAKTİNDEN ÇOK OLANLAR 2

NUREDDİN YILDIZ

tahlil yayınları

İSTANBUL 1437 / 2016

İŞİ VAKTİNDEN ÇOK OLANLAR - 2

Nureddin Yıldız

TAHLİL
YAYINLARI

Tahlil Yayınları: 1

Nureddin Yıldız Kitaplığı: 1

Yayın Editörü
Sadullah Yıldız

Tashih
Samet Öztürk
Fatih Karadayı

Kapak Tasarım
M. Semih Taneri

İç Tasarım
Şaban Muslu

ISBN
978-605-5271-76-3

İletişim Adresi
Kartaltepe Mah. 60. Sok. No: 50 Bayrampaşa/İSTANBUL
Tel/Faks: (0212) 417 77 75

tahlilyayinlari.com
editor@tahlilyayinlari.com

Her hakkı mahfuzdur.

Bu eserin e-kitap çevrimi **SaveAs Bilişim** tarafından yapılmıştır.
www.saveas.com.tr

Nureddin YILDIZ

1960 yılında Trabzon'un Of ilçesinde doğdu. Hafızlığını ve ilk dinî eğitimini babası Hilmi Yıldız Hocaefendi'nin yanında tamamladı. İstanbul-Gaziosmanpaşa İmam Hatip Lisesi'ne devam ederken değişik gazetelerde haftalık yazılar ve tercümeler kaleme almaya başladı. Aynı zamanda kürsü hatipliğine devam etti. Öğrencilik yıllarında Milli Türk Talebe Birliği ve Akıncılar Teşkilatı'nda aktif görevler üstlendi.

İmam hatip lisesinin ardından Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde bir dönem eğitim gördükten sonra Mekke Ümmü'l-Kura Üniversitesi'ne geçiş yaptı. Burada Usul-u Fıkıh bölümünü bitirdi. Mekke'de bulunduğu süre içerisinde hadis hocalarından özel dersler ve icazetler aldı. Suriyeli muhaddis Abdulfettah Ebu Gudde, Hindistanlı âlim Ebu'l Hasen En-Nedvi ve Osmanlı ulemasının son devir temsilcilerinden Mehmet Emin Saraç Hocaefendi, icazet aldığı hocalarından bazılarıdır.

İstanbul'a döndükten sonra sürekli içinde bulunduğu eğitim ve sivil toplum faaliyetlerine yeni bir ivme kazandırdı. Hafızlık ve din eğitimi alanında değişik kurum ve kuruluşlarda grup eğitimleri verdi.

Teşkilatlanma bilinci ve sivil toplumculuk alanında özel çalışmalarda bulundu. Tercümelerin yanında özgün eserler kaleme almaya başladı. Başta Senabil Hizmet ve Kültür Vakfı olmak üzere birçok sivil toplum örgütünün kuruluşuna katıldı. Hâlen birçoğunun yönetim, denetleme ve istişare kurullarında görevleri bulunmaktadır. Son olarak da Sosyal Doku Derneği'nin kuruluşuna fikrî öncülük yaptı.

Tebliğ ve irşat faaliyetleri kapsamında çocuk ve gençlerin eğitimi, örnek aile modeli, İslam ahlakı, teşkilat eğitimi, ümmet bilinci vb. konularda yüzlerce seminer ve konferans vermiş, hâlen vermeye devam etmektedir. Çeşitli dergilerde düzenli olarak yazıları yayınlanmaktadır.

Senabil Hizmet ve Kültür Vakfı ve Sosyal Doku Derneği'nde çalışmalarını sürdürmektedir. Evli ve dört çocuk babasıdır. Dünya Müslüman Âlimler Birliği ve Türkiye Âlimler Birliği'nin ilk üyelerinden olup sohbetleri **sosyaldoku.com** üzerinden yayınlanmakta, **fetvameclisi.com** adresinden de sorulara cevap vermektedir.

Telif Eserleri:
1) İşi Vaktinden Çok Olanlar (4 Cilt)
2) Rahmetin Kapısında
3) Mü'min Kimliğimiz
4) Edep ve Amel
5) Dinimize Hizmetin İç Sorunları
6) En Sevgiliden Uzanan Dallar (2 Cilt)
7) Ramazan Risalesi
8) Anahtar Cevaplar
9) Hani Din Hepimizindi?
10) Kıblegâh Evler
11) Baldan Tatlı Sözler
12) Medine Raporu
13) Bu Zamanın Sabrı
14) Aile Davamız
15) Geminin Neresindeyiz?
16) Mahrem Cevaplar
17) Namaz Muhasebesi
18) Hâlimizin İzahı
19) Hanımlar İçin İnciler
20) Mektubunuz Var
21) Mü'min Ev
22) Arş'ın Gölgesindeki Genç
23) Doğal Aile
24) Elbette Allahuekber
25) Mücahide Kadın
26) Bir Umut Bir Mektup (3 Cilt)
27) Hür Yürekli Genç
28) Şehzadebaşı Sohbetleri
29) Hacı Bayram Sohbetleri

Tercüme Eserleri
1) Medine Toplumu / *Prof. Dr. Ekrem Ziya Ümeri*
2) Düzeltilmesi Gereken Kavramlar / *Muhammed Kutup*
3) Kur'an'da Resûlullah / *Prof. Dr. M. Ali Haşimi*
4) İslam İnancı / *Muhammed Kutup*

5) İslami Çalışma Metodu / *Mustafa Muhammed Tahhan*

6) Kur'an ve Sünnet'e Göre Müslüman Kadının Şahsiyeti / *Prof. Dr. M. Ali Haşimi (Heyet)*

7) İslam Fıkıh Ansiklopedisi / *Prof. Dr. Vehbe Zuhayli (Heyet)*

8) Sosyal Bilimler Ansiklopedisi *(Heyet)*

9) Et-Tefsirul Münir / *Vehbe Zuhayli (Heyet)*

10) Bulûğu'l Merâm Şerhi / *Nureddin Itr (Heyet)*

Yakın Zamanda Yayınlanacaklar

- Ömer Müslümanlığı
- Tıbba Müslümanca Bakış
- Riyazüssalihin Kapısı
- Kur'an Her Şeyimiz
- Siyasete Nübüvvet Mührü
- Sünnet Neden Garip?

Önsöz

Âdem *aleyhisselam*dan beri binlerce kulunu bize örnek olarak çıkararak yolumuzu aydınlatan Allah'a hamdederiz. En güzel örnek olarak gönderilen, hayatı kıyamete kadar bereket kaynağı olarak önümüzde duran efendimiz Peygamber'imiz Muhammed *aleyhisselam*a salât ve selam olsun.

Babamız Âdem *aleyhisselam*dan beri hakkı ve batılı temsil eden nice örnekler geldi geçti. Kimi, bir hiç uğruna ömür tüketti. Bir hiç uğruna cehennemlik olarak mezara kondu. Niceleri Kabil'in peşinden, onun adamları arasında bu âlemi terk etti. Adları, işe yaramaz, örnek alınmaz olarak tescil edildi. Sevilmediler, peşlerinden ağlayan olmadı. Suç ortakları bile matem tutmadı onlar için. Kur'an'ımızın tabiriyle 'Ne gökler ağladı onlar için ne yer...' Gittiler o kadar.

İnsan gibi mükerrem bir varlık için, yaşadığı süreyle sınırlı kalıp sonra unutulmak ne esef verici bir akıbettir.

Öbür yanda da bedenleri toprağa emanet edileli onlarca asır geçtiği hâlde, adları unutulmayan, kendilerine imrenilen ve 'insan' isminin içini doldurmuş niceleri vardır. Kimi kısa bir hayatın içini, uzun amellerle doldurmuş ve ismini hafızalara nakşetmiştir. Kimi de bin kişiye bile çok görülen işleri bir kişi olarak icra etmiş ve hayran bakışlar arasında âlem değiştirmiştir.

Onlar ve bunlar, bizden önceki zaman dilimini doldurup bize ibret olsunlar diye önümüze konmuş örneklerdir. İnsan olarak taklide mahkûm olduğumuz için, illa birilerinin önümüzde olmasının vereceği, uygulama kolaylığından yararlanmak durumundayız. İlki yapmak, yapılanı taklit etmekten daha zordur.

Hayatı, saniyelere bölerek yaşama ve her saniyenin hakkını verme, toprağın üstünde iken altındaki ortama uyumlu yaşama, hesaba çekilmeden hesabını kendin tutabilme gibi zor işler bizim de yapmamız gereken işlerdir. Bizden önce, bu işlerde iyi örneklerimizin bulunması bizim için bir nimettir. Aşındırılmış yollarda yürümek, yol açmaktan daha kolay olacaktır.

Bize, hakkın adamı olmayı, hayatı ahiret için sermaye olarak tüketmeyi öğretip giden, iyilik ve gayretin muhteşem örneklerinden Allah Teâlâ razı olsun. Binbir çileyle ve olmazları zorlayarak Allah'ın razı olacağı işler yapıp gittiler. Allah kimden razı olduysa, onun adına hoş bir seda bıraktırdı; sevildi, sayıldılar. Akıp giden zaman onları unutturmadı.

Müslümanlar olarak, önümüzde duran örnek şahsiyetlerin hayat hikâyelerini bir kutsal metin anlayışıyla ele almayız. Zaten bizim için onların nerede doğup nerede öldüğü, kaç çocuğu olduğu, kaç cilt kitap yazdığı gibi başlıklar çok da önemli değildir. Onlardan bize kalan örneklik boyutu önemlidir.

Günlük hayatta her kesimden insanın en çok konuştuğu nesneler arasında ilk sıralarda futbolun bulunduğu müsellem bir hakikattir. Ekonomi de çok konuşulur ama çocuklar ve maaşla ilgisi olmayanlar ekonomi konuşmazlar. Başka bir başlık da çok konuşuluyor olabilir. Ancak futbol gibi, cami imamından kısa pantolon giyen çocuğa, devletin en üst kademesindeki yöneticiden bahçesini sulayan çiftçiye kadar herkesin konuştuğu, anlayarak veya anlamayarak yorum yaptığı başka bir konu yoktur.

Millî meselelerden daha millî bir konudur futbol. Gazetelerin tirajına etki eden, siyasetçilerin oylarını yükseltip düşüren, kitleleri saatlerce ekran başında tutan ve toplumun tamamına aynı anda bu denli etki edebilen başka bir değer zor bulunur.

Futbolu bu denli yoğun, ilgi duyulan nesne hâline getiren, sadece televizyonların yayınladığı görüntüler değildir elbette. Televizyonun bulunmadığı zamanlarda da futbol ilk sıralardaydı. Cami bahçesinde bile futbolun konuşulduğu bir ortam, ilginin neyin üzerinde olduğunu gösteren bir işarettir. Kalpler ne yöne dönerse Allah Teâlâ da gözleri o yöne çevirmektedir.

İyi insan peşinde koşarken, iyiliği asırlara mal olmuş şahsiyetlerin gündemimizde olmaması çelişkidir.

İyilerin konuşulması, örneklemeyi kolaylaştıracaktır.

Bir hayalin peşinde koşmuyoruz. Yaşanabilir bir dini, yaşayarak öğretenleri konuşuyoruz. Onları da seviyoruz; sevilmeyi hak ettikleri için…

Nureddin Yıldız
Bayrampaşa/2008

Kutup Adam

Bir İnsan Hakkında Konuşabilmek İçin Kriterler

Bir: Nebiler Dışında "Masum" İnsan Yoktur

Şuna inanırız: Kemal sıfatı Allah içindir. O'nun dışındakilerde eksiklikler vardır. Allah, kullarını böyle yaratmayı dilemiştir. Kimse yüzde yüz değildir, olamaz da. Peygamberler ise masumdurlar. Onların dışında masum yani hata etmez, yanılmaz kimse yoktur. Bu kurala sahabiler, imamlar, müçtehitler ve herkes dâhildir. Bir insanı sevmiş olmamız, onun kişiliğini ve hizmetlerini takdir etmemiz onu nebi seviyesinde görmemizi gerektirmez. Kuralımız kesindir: Kemal Allah'ın, masumluk nebisinindir.

İki: Amellerinin bütünü ile konuşmak doğrudur

Bir insanın geçmişinde iyi veya kötü amellerin bulunması, hayatı hakkında vereceğimiz karar için tek ölçü olmamalıdır. Mesela yetmiş yıl yaşamış bir insanın yirmi yaşında iken filan haramı işlemiş olması, onun kimliği hakkında karar vermemiz için yegâne belge olamaz. Aynı şekilde küçük yaşlarında Kur'an'ı hıfzetmiş olması da onun hakkında iyi bir karar vermemiz için tek belge olamaz. Yetmiş yılın bütünü ve bilhassa 'son' görüntü çok önemlidir. Amellerde esas olan 'son' durumdur. Şu yaşından bu yaşına kadar namaz kılmayan bir insan, son yıllarında cami müdavimi olarak bilinmiş ise onun için 'namazsız' yaftası kullanamayız. Bunun tersi de geçerlidir.

Üç: Net Bilgilere Dayanmalıyız

Şüpheli bilgiler, netlik ifade etmeyen, 'miş'li bilgilerle bilhassa bir mü'minin imanı etrafında hüküm verilemez. Birilerinin zannına binaen filan örgüte girdiği söylenemez. Özellikle imana taalluk eden konularda elimizdeki bilgilerde ihtimal bulunmamalıdır.

Bir yazarın veya bir hatibin yazısından ya da cümlelerinden cımbızla bir cümle çıkarıp, evirerek çevirerek 'Bu cümleyi şu maksatla söylemişti de açıklayamadı.' gibi bir vehme dayalı itham en azından iftira olma riski taşımaktadır. Kişinin açık seçik ifadeleri dururken, şüphelerden kurulu bir ifadeye dayanamayız.

Dört: Tevbeyi Yok Sayamayız

Biz zahire göre karar vermekle mükellefiz. Eğer kişinin, 'Ben şu ifadelerimi veya şu işimi reddediyorum, cahilliğimden yapmıştım.' gibi bir ifadesi varsa bizim için bu ifade muteberdir. 'Bir kere deyiverdin!' deme hakkımız olamaz. Onun bu dönüşündeki niyetin samimiliği veya aksi de bizimle ilgili değildir. Herkesin hesabı Rabbine kalmıştır.

Beş: Zamanı ve Çevreyi Görmezden Gelemeyiz

İnsanların yaşadıkları sosyal ve siyasi ortamlar kesinlikle düşüncelerini etkilemektedir. Bir insanın düşünceleri ve eylemleri hakkında karar verebilmek için onun yaşadığı çağı, o çağdaki olayları, o olaylarla ilişkisini takdir edecek durumda olmamız gerekmektedir. Mesela, sahabilerin aralarındaki tartışma konularını yorumlayabilmenin en temel şartlarından biri, onların yaşadığı ortamı derinlemesine bilmektir.

Sadece iki sahabiyi tasavvur ederek, aralarındaki bir tartışmaya asırlar sonra müdahale etmek anlamsız bir tutumdur. Zaman ve çevre fonksiyonunu dikkate almadığınızda pek çok değerli şahsiyetin değerinin yok olduğunu, nice köşede kalmış zannedilenin de değerlerle mücehhez olduğunu görebiliriz. Sultan Fatih ve Abdülhamidi Sani'yi zaman ve çevre faktöründen tecrit edilmiş olarak yer değiştirdiğimizde bu formülün nasıl bir sonuç ürettiğini müşahede edebiliriz.

Altı: Bir Alandaki Başarı Gözü Köreltmemelidir

Bir insanın hitabeti iyi olabilir. Bu onun yazısının da iyi olmasını gerektirmez. Bir insanın namaz bilgisi iyi ise miras bilgisine de vâkıf olması şart değildir. Çok iyi sosyal çalışmaların sahibi bir mü'minin âlim olması gerekmemektedir. İyi insan olmak, beraberinde âlimlik getirmez. Hatta mücahit olmak bile âlim olmak değildir.

Mü'min bulunduğu alanı ve Allah'ın kendisine lütfettiği yeteneği dininin hizmetinde kullanabiliyorsa, bu onun için bir kazançtır. Diğer mü'minler onun bu yönünü takdir ediyor olmalıdırlar.

Başka bir zaviyeden bakıldığında şu sonucu da göz önünde tutarak karar vermemiz gerekir:

Allah herkese farklı yetenekler verirken, dinin farklı yeteneklerle doldurulabilecek bir yığın kadroya ihtiyaç hissetmesini de yaratmıştır. Herkesin fırıncı olması bir anlamda kimsenin ekmek pişirmeyle uğraşmaması gibi bir sonuç doğurur.

Fırıncı kadar terziye, terzi kadar da bakkala ihtiyaç vardır. Din hizmetinde de âlimlerin doldurduğu boşluğun bir benzerini siyasiler doldurmaktadır. Bir başka boşluğu da ziraatla uğraşanlar doldururken, sanayiciler mücahitlerin ve toplumun ihtiyacını karşılamanın hazzını yaşarlar. Allah yolunda can verenler ise bambaşka bir zirveden olayı seyretmektedirler.

Netice olarak, âlimin ilmi, mütefekkirin tefekkürü, davetçinin daveti, vaizin vaazı ve diğerleri birbirlerinin rakibi değildirler. Herkesin yeri kendisi içindir ve gereklidir. Bir Gazali, asla Şafii değildir ancak Gazali'si olmayan bir ahlâk nasıl bu günleri bulurdu acaba?

Yedi: Ölçü, Hakk'tır

Biz insanları Hakk'a göre ölçeriz. Hakk'ı insanlara göre ölçmeye kalkışmayız. Eğer bir kişinin şu veya bu tavrı, sözü Hakk'a uygunsa o sözün uygunluğundan dolayı kişi hakkında iyi kanaat kullanırız. Aksi geçerli olsaydı ve uygun olmayan bir tavır veya söz sahibi olsaydı, o tavır veya sözden dolayı onun için iyilik kanaatini kullanamayacaktık. İnsanlardan ölçü olmaz. Ölçü bizim için Allah'ın kitabı
Kur'an'dır. O'nun Resûl'ü *sallallahu aleyhi ve sellem*dir. O Resûl'ün sünnetidir.

1906–1966
Bu DönemİN Genel Karakteri:

1- Başta Hilafet merkezi İstanbul olmak üzere, ezan okunan toprakların tamamına yakını yabancıların ya fiili işgali altında veya işgale gerek bırakmayacak yönetim altında bulunuyordu. Şurası huzur içinde ibadetin yapılabildiği bir yerdir, burada fakirlik insanları çökertmemiştir denebilecek bir yer yoktu.

Dalgalanan hür bir bayrağın bulunmadığı, bağımsızlık mücadelesinin her yerde farklı şekillerde ama aynı güçlere karşı sürdüğü bir dönemdir. Hindistan en büyük nüfusa sahip toprak parçası olarak İngiliz hükümranlığı altındaydı.

Mekke ve Medine mukaddes bölgeler olarak Hilafet merkezinden kopmuş yeni bir oluşum için İngilizlerin masasında bekliyordu. İstanbul önce can derdinde, sonra da kimlik derdindeydi. Mısır hiç farklı değildi. Yemen öyle, Balkanlar daha beter durumda… Irak, Suriye ve Kuzey Afrika var olmak veya olmamak seçeneklerinin arasında bocalıyordu. İslam Dünyası olarak

adlandırılabilecek bir dünya yoktu ortada. İslam Dünyası'ndan kalmış enkaz vardı.

2- İslam âlemi, zengin toprakların fakir insanları olarak yaşıyordu. Sefalet teknoloji ile büyüyen Batının karşısında daha derin hissediliyordu. Kendi ülkesinde azlık ve yoklukla boğuşan büyük kitleler, sürüp giden savaşlarla umudunu yitirmiş bir hâldeydi. 'Varken yok' ne demek ise yaşanan oydu. Aç ve çıplak insanlara Batının fotoğrafları ulaştırılıyor, Batı put hâline getiriliyordu.

3- İnsanlara eğitim sunan kurumlar koca bir İslam âleminde parmakla sayılacak kadar azdı. Mevcut kurumlar da asırlık geçmişlerine rağmen ne okutmaları gerektiği tartışmalarını aşamamışlardı. Okumuşların uzaktan görünen hâli içler acısıydı. Geniş halk kitleleri ise 'ümmi' olmaktan arınamamıştı. Tam anlamıyla bir cahillik topluma hâkimdi.

Bu cahilliği, gelişen teknolojinin karşısında geri kalmışlığa uygulayabileceğimiz gibi, iman ettiği dinin esaslarını dahi bilmeyen, kendi dininin cahillerine de uygulayabiliriz. Bilmemek ama hiçbir şey bilmemek neredeyse toplum karakteri hâlini almıştı. 'Oku' emriyle başlamış bir kitabın mü'minleri hiçbir şey okuyamıyor, okuyabilenlerin önünde ezilip gidiyordu.

4- Yönetim keşmekeşi vardı. Hilafet kuşatılmış ve sonunda kaldırılmıştı. Ücra köşelerdeki topraklardan en yakındaki kasabalara kadar her yer, haçlı mantığının kölesi ülkelerce işgal edilmişti. Kimi yerlerde valiler eliyle, kimi yerlerde de yönlendirdikleri insanlarca bu toprakları yönetiyorlardı. Bu keşmekeşliğin yanında bir de 'Nasıl yönetilsek acaba?' sorusu, İslami olup olmadığına bakılmadan yeni bir sistem arayışını meşrulaştırmıştı.

5- Asırların birikimi sefalet, beraberinde ciddi bir Batı hayranlığı üretmişti. Batı, yegâne umut hâlini almıştı. Batıya ve Batılıya bağlanan bu umut, akideyi bile etkileyecek seviyeye gelmiş, âlimlik vasfına haiz insanlar bile bu tuzağa yakalanabilmişlerdi.

6- Batı kudurmuştu. Elindeki silahı ve parayı iyi kullanıyor, tek bir Müslüman kalmaması için ne gerekiyorsa onu yapmaya çalışıyordu. Bir yandan silahla yok etmeye çalışıyor, bir yandan da hayatta kalanları barışçıl saydığı yollarla işe yaramaz hâle getiriyordu.

7- Müslümanların başındaki yöneticiler, zulmü kendilerine mübah görüyor, tam anlamıyla ilahlaşmak için ne gerekiyorsa onu yapmaya çalışıyorlardı. Her yerde en yaygın şey zulüm olmuştu. İnsanlar

konuşturulmuyor, yazdırılmıyordu. Her konuşan ve her yazanın karşısına ilk çıkan yafta ‘vatana ihanet etmek’ oluyordu.

Bu Dönemin İhtiyacı

Bütün zamanların ihtiyacı bu zamanın da ihtiyacıydı. Ümmete yön verecek, sözünü eylemleriyle takviye edecek lider insanlara ihtiyaç vardı. Siyasi kadroları dolduranlar, bulundukları mevkilerin hakkını veremiyorlardı. **Düşünen ve üreten insan ihtiyacı, ekmek ve su kadar acil ihtiyaçtı.** Büyük bir insan kitlesi başsız ve örneksiz kalmıştı.

Ümmetin kurduğu medreselerde eğitim görüp sarık sarmış iri unvanlı insanların bir kısmı unvanlarının altında kaybolmuş gidiyor, bir kısmı da farklı usullerle toplumdan tecrit ediliyordu. Lider ve âlim ihtiyacı ciddi bir ihtiyaçtı. Bu ihtiyaç giderilebilse, insanı bol, zengin bir toprak üzerinde çok şey yapılabilecekti. **Uyuyan bir nesli uyandıracak, sabah müjdesi verecek önderler bekleniyordu.**

Böyle bir beklenti için en doğal merkez Hindistan, Türkiye veya Mısır olabilirdi. Tarihi birikim ve coğrafi yapı buralarda parlayacak bir kıvılcım için pek uygundu.

Ne yazık ki üç yerde de fakirlik ve istiklal endişesi toplu ve planlı bir çıkışı engelliyordu.

İlk ufku geniş çıkış Mısır’dan geldi. Hasan el Benna, yirmi iki yaşında genç bir lider olarak 1920’li yıllarda İhvanımüslimin teşkilatını kurdu. Acıyı en derin hâliyle hisseden ve eğitimi ön plana çıkaran bir anlayışla çalışmaya başladı. Zaten bir arayış içerisinde olan Müslümanlar büyük bir alakayla karşıladılar onu. Kısa zamanda ses getirdi. Önce halkı Arap olan topraklarda yankı buldu çalışması. Ardından dalga dalga yayıldı.

Müslümanlar ve onların toprakları üzerinde planı bulunan güç odakları, Hasan el Benna’yı çok iyi anladılar. Ne demek istediğini, neler yapabileceğini tahmin etmekte gecikmediler. Önce kendi dindaşları arasında ona aykırı sesler ürettiler ancak el Benna’nın tesiri çok güçlüydü. Bir umut dalgası olarak yayılıyor, her doğan güneş ona enerji oluyordu.

Hasan el Benna’nın başlattığı **İhvan** hareketine 1950’li yıllarda ikinci bir isim katıldı. O isim katıldığında el Benna hayatta değildi. Şehit edilmiş ve teşkilatı kuşatma altına alınmıştı. Yeni isim el Benna’yı görememiş ama davasına hayran olmuştu.

Bu isim, yıllarca Mısır kültür dünyasında Arapçaya vukufiyetiyle ve edebî yetenekleriyle tanınan fakat İslami kimliği bulunmayan **Seyyid Kutub**’du.

Seyyid Kutub, **İhvan** hareketine yeni bir ufuk getirdi. İslam ve Müslümanlar üzerinde ufku derin açılımlara imza attı. Düşünce dünyasına yenilikler kazandırdı. Düşünce ürünü olan ve daha önce tekrar edilmemiş olan şeyleri söyledi, yazdı.

Hindistan tarafından da Ebula'la el Mevdudi çıkmış, o da oralarda yazıyor ve konuşuyordu.

Neden böyleyiz, ne yapacağız sorularına cevaplar oluşturan büyük bir fikir hazinesi çıkmıştı ortaya. **Bu çıkış, hasret içinde olan mü'minleri sevindirdiği kadar, düşünen mü'min istemeyen güçleri de rahatsız etmişti.** Hasan el Benna'yı ortadan kaldırıp rahat ettiklerini zannettikleri bir zamanda ondan daha derin şeyler söyleyen birinin varlığı çok tehlikeliydi. Seyyid Kutub yol gösteriyor, yüreklendiriyordu.

Seyyid Kutub on beş yıl mü'minlerin arasında, onların fikrine yön veren biri olarak kaldı. Zindanlı ve çileli bir hayatı şehadetle noktalayıp Rabbine gitti. Geride, hatalarıyla ve güzellikleriyle dolu örnek bir hayat bıraktı. Kimi yanlış anladı, kimi doğru ama herkes onu konuştu. Yıllarca o konuşuldu.

Seyyid Kutub

09.10.1906 tarihinde Mısır'ın Asyut eyaletinin Muşe köyünde doğdu. İlköğrenimi esnasında Kur'an'ı ezberledi. 1920'de Kahire'ye geldi. 1933 yılında Edebiyat bölümü mezunu oldu. Altı yıl öğretmen olarak çalıştı. Eğitim bakanlığında müfettiş olarak çalıştı.

Devlet tarafından eğitim sistemi üzerine araştırmalar yapmak üzere Amerika'ya gönderildi. 1950'de Amerika'dan döndü. Bu döneme kadar dergilerde ve gazetelerde yazılar yazdı. Şiirleri yayınlandı. 1952'de **İhvanımüslimin**'e katıldı. İhvan'a katıldıktan sonra da İhvan'ın örgütlenme ve eğitim çalışmalarını üstlendi.

1940'lı yıllardan itibaren Kur'an'ı merak edip araştırmaya başladı ama düşüncelerine hâkim olan ruh, İslam değildi. Kendisini sadece edebiyatçı olarak görüyor, edebiyat alanında yazıp çiziyordu. 1952'ye geldiğinde Kur'an üzerine yaptığı araştırmalar onu yepyeni bir dünyaya taşıdı. İhvan'a katılınca da fikirleri İslam üzerine yoğunlaştı. 1952'de Cemal Abdünnasır'ın başkanlığındaki ihtilale olumlu tepkiler verdi. İhtilalciler İslami çizgileri aşmaya başlayınca onlara karşı tavırlar sergiledi. İhtilalin ilk kurbanları arasına katıldı. Yargılandı, on beş yıl hapis yedi. Hastalığından ötürü, hapis hayatının önemli bir bölümünü hastanede geçirdi. Cezası bitmeden de 1964'te hastalık nedeniyle affedildi.

Dışarı çıkmasının üzerinden çok geçmeden o ve İhvan'ın önemli adamları içeri alındı. 1965 yılı yazında, şehadete ulaşıncaya kadar kalacağı zindan hayatı başladı. Bu dönemde zindanda anlatılması zor işkenceler gördü.

Göstermelik bir mahkemede yargılandı. Mahkeme idam edilmesine karar verdi.

Bütün dünyada Müslümanlar, idama karşı şiddetli protestolar yaptılar. Abdünnasır etkilenmedi. 29.08.1966 günü sabah namazından önce asılarak şehit edildi. Elli dokuz yıllık hayatını şehadetle noktaladı.

Önemli bir bölümü edebiyat üzerine olan yirmi dokuz kitap bıraktı. En önemli eseri ise Kur'an üzerine yaptığı çalışmalardan olan **Fizılal'il Kur'an** ve İhvan üyelerinin eğitimi için hazırladığı **Yoldaki İşaretler** olmuştur.

Seyyid Kutub'un Hayatı Üç Dönemden Oluşur

Sadece edebiyatla ilgilendiği, şiir yazdığı dönemi vardır. Bu dönemi onun kendisini düşündüğü, İslami bir çalışma yapmadığı dönemdir.

İkinci dönemi, Kur'an'dan etkilendiği ve Kur'an üzerine araştırma yaptığı dönemdir. Bu döneminde fikirlerinde bir olgunlaşma olmuş ancak bugün bildiğimiz Seyyid düzeyine gelememiştir. Yine İslami düşünceler yazıyor, Müslümanların dertleriyle ilgileniyor ama önemli bir oranda daha sonra dönüş yaptığı şeyleri yazıyordu. "İslam'da Sosyal Adalet" ismiyle yazdığı kitabı bu dönemine aittir.

1948'de yazdığı bu kitabında, o döneme göre büyük bir yenilik ve önemli bir çalışma ifa etmekle beraber, İslami konulara henüz tam vâkıf olmadığını gösteren hatalar yaptı. Şii kaynaklarının etkisinde kalarak ashabıkiram hakkında rahat ifadeler kullandı. Fıkhi melekesinin zayıf olduğu görüldü. Daha sonraki dönemlerinde Seyyid bu kitabını yenilemedi, savunmasını bile yapmadı. Üçüncü döneminde yazdığı kitaplarını ve o kitaplardaki fikirlerini savundu.

Üçüncü dönemi ise kendisini İslam'a adadığı ve onu şehadete taşıyan fikirlerini yazıp konuştuğu dönemdir. Bu dönemi on beş yıl kadar sürdü. Seyyid, bu dönemden önceki yılları için zayi olmuş yıllar demektedir. Bu dönem Kutub'un cihat dönemidir. Uyutulmak istenen bir ümmeti uyandırmaya çalışan, tozlu kitap raflarının arasında kalmış on dört asırlık İslam'ı ilk günlerine çevirmeye çalışan konferanslar, yazılar dönemidir. Çoğu zindanda olmak üzere on beş yıl süren bu dönem, başta Mısır olmak üzere bütün dünya Müslümanlarını etki altında bıraktı.

Bu dönemde yazdığı kitapları Fizılal, Din Budur, Gelecek İslam'ındır, İslamî Düşüncenin Temelleri, İslam ve Medeniyet Sorunu ve Yoldaki İşaretler'dir.

***

Kutub'da Yeni Olan Ne?

Seyyid Kutub, ilim ve âlim yatağı Mısır'da yetişti. Orada yazdı, konuştu. Ondan önce ve onun zamanında ilmiyle meşhur olmuş pek çok insan vardı. Hepsi de din etrafında konuşuyorlardı. Hele Ezher gibi bir ilim müessesesinin bulunduğu Mısır'da din hakkında konuşanın çok olması gayet tabii olmalıdır. Neden Kutub konuştukça Mısır sarsıldı?

Hâlâ Kutub, kitapları büyük fuarlara sokulmayan, memurluk sınavlarında onun kitaplarını okuyup okumadığı adaylara sorulan bir isimdir. Ölümünün üzerinden yarım asra yakın bir zaman geçtiği hâlde yazdığı eserleri, bıraktığı fikirleri yeni nesillere ilham kaynağı olmaktadır. Kutub'da farklı olan şuydu:

a- Kutub, Ezherli değildi. Yani, din ilimleri dalında eğitim veren bir kurumun yetiştirdiği bir isim değildi. Nihayet edebiyatçı olarak biliniyordu. Hasan el Benna da edebiyatçıydı. Bir edebiyatçının, binlerce âlimin bulunduğu bir Kahire'de, âlimlerce gündeme getirilmeyen veya gündeme getirilmesi uygun bulunmayan konuları yazması dikkat çekti.

Buna Kutub'un dil üstünlüğüyle gelen etki etme farkı da ilave edildiğinde ortaya şöyle bir sonuç çıktı: Kutub bir makale yazıyor, yazdığı makale ciltler dolusu kitaplar gibi etki ediyordu. Bu da onun yazdığı yazıların ve kitapların çıkmasını sabırsızlıkla bekleyen bir okuyucu kitlesine sahip olmasını sağladı.

b- Kutub, edebiyatçıydı ama edebiyat yapmıyordu. Bilhassa son on beş yılında, yüreklere hitap eden acıları dillendiriyor, acı hakikatleri konuşuyordu. Yazdığı meseleler, ümmetin asırlardan beri çektiği sıkıntıların ve o dönemdeki kötü gidişatın nedenleri üzerinde yoğunlaşıyordu. Kendine göre net bir kurtuluş şeması çiziyor ve çizdiğinde ısrar ediyordu. Tali meselelerle değil, ilk ana konuyla, akideyle ilgilenmişti.

Akidenin ilk sahabe nesli gibi yeniden algılanmaması hâlinde, diğer çalışmaların bir değer ifade etmeyeceğini açıkça yazıyordu. Deyim yerindeyse hastanın gırtlağını sıkıyordu. Mesela ele aldığı konulardan biri 'Hâkimiyet' meselesidir. Kutub'a göre Allah'ın hâkimiyeti, topluma

hükmeden kuralların tamamının Allah'ın dinine göre belirlenmesiyle gerçekleşebilir.

Bireylerin Müslüman olması, toplumun Müslüman olduğunu göstermiyor, topluma hükmeden sistemin nasıl bir sistem olduğu önemlidir. İslam, sadece camide veya medreselerde yaşanır bir din değildir. Nerede hayat varsa orada Allah'ın hükmü icra edilmelidir. Bu tespitleri, sonunda onu yaşayan Müslüman topluluklara 'Cahiliye Toplumu' demeye götürdü.

Hacıların ve hocaların bulunduğu bir topluma 'Cahiliye Toplumu' dediğinde de karşısında soğuk tepkiler buldu. Tepkiler karşısında yılmadı, düşüncelerini derinleştirdi. Son kitabı olan Yoldaki İşaretler'i bu düşüncelerini pekiştirmiş olarak yazdı. Yoldaki İşaretler kitabı piyasaya çıktığında, siyasetçilerden önce âlimlerin önemli bir bölümü tarafından reddedildi. Okunması sakıncalı kitap olarak ilan edildi. Fetva üzerine fetva yayınladılar.

c- Kutub, her şeyin yeniden başlamasını, ölümün göze alınarak yola devam edilmesini savunuyordu. Ancak böyle bir değişimle iyi bir Müslüman olunabileceğini, küfrün hâkimiyetinin kaldırılabileceğini söylüyordu. Yaygın kanaat ise sabredilmesini ve adım adım düzelterek gidilmesi gerektiğini söylüyordu.

Kutub'un yazdıkları karşısında demir pençesini gösteren devlete karşı tavrı çok farklıydı. Ben aslında şöyle demek istemiştim, dahi demeye yanaşmadı. Savcının soruşturması esnasındaki cevapları, soruşturmaya neden olan yazılarından daha ağırdı. Onun, canıyla dahi olsa bedel ödemeye hazır tavrı, hem o yazıları okuyanlar üzerinde büyük bir tesir yaptı hem de devlet politikasını planlayanları ürküttü. Ürktükçe azdılar, onlar azdıkça Kutub direndi.

Zeyneb Gazali, Kutub'la aynı zindanı paylaşıyordu. Daha sonra yazdığı hatıralarında diyor ki:

'Altı bin beş yüz kırbaç vurdular bana. Üç ayrı işkence odası vardı. Her birinin malzemesi farklıydı. Üstad Seyyid'i asma kararı vereceklerine kesin gözüyle bakıyorduk. Seyyid idam kararını duyunca dedi ki: 'Elhamdülillah. Bu şehadete erebilmek için on beş yıl cihat ettim.'

İdam kararı yüzüne karşı okunduktan sonra, eğitim bakanlığı kendisine teklif edilmiş ve affedilmesi karşılığında, basına gösterilebilecek bir özür beyanı yazısı yazması istenmişti. Bu iş için de çok sevdiği ve kendisiyle beraber zindanda bulunan kız kardeşi Hamide aracı yapılmıştı. Ona verdiği cevap, Kutub'u bulunduğu noktaya getiren şahsiyetini göstermektedir:

“Namazda Allah’ın vahdaniyetini göstermek için oynattığım parmağımla, Tağut’un itirafı anlamına gelen tek bir harf bile yazmam. Allah için yaptığım bir işten ötürü özür dilemem. Hamide! Ecel geldiyse idam uygulanır. Ecel gelmediyse de asla uygulanmaz. Özür dilemek, eceli ne ileri alır ne geri!”

Kendisinden esneklik isteyen çevresindekilere söylediği meşhur sözü şudur:

“Yarısı Allah’ın, yarısı da dünyanın olacak şekilde yarım kalple yaşayamam ben.”

Hasan el Benna ve Seyyid Kutub

Hasan el Benna’nın kurduğu İhvan hareketinin 1955-65 arasındaki döneminde Kutub’un fikirleri hâkimdi. İhvan’ın yasaklı bir örgüt hâline gelmesinde de Kutub’un katkısı çoktu. Kutub ile Benna arasında aslında bir metot benzerliği de yoktur. Düşünceleri açısından aralarında beyazla kara kadar fark olduğu söylenebilir. Benna daha çok sessizliği, Kutub ise gür bir sesi savunur.

İhvan’a yaşatılan zor zamanlar, Kutubların oluşmasına neden olmuş, Mısır Müslümanları ancak Kutub gibilerle olur kanaati taşımaya sevk edilmişlerdir. Denebilir ki Benna da yaşasaydı bir Kutub olabilirdi. Her ikisinin de nihai hedefi Allah’ın dininin hâkimiyetidir. Kutub’un İslam için yaşayan biri hâline gelmesine sebep olan da Benna’nın şehadetidir. Onun şehadeti esnasında Amerika’da bulunuyordu.

Amerikalıların otel lobisinde eğlendiklerini görünce ne olduğunu sormuş, onlar da Mısır’da Benna’nın öldürülmesini kutladıklarını söylemişlerdi. Duyduğu bu sözler onun irkilip kendisine gelmesine ve yeni bir Kutub olarak Mısır’a dönmesine neden oldu. Bunun için de rejim, Benna ile Kutub arasında bir ayrım yapmamıştır.

İhtilalci Abdünnasır

Seyyid Kutub ve onunla beraber, on binlerce mü’mine işkence eden, idam ederek, kaybederek öldürdüğü insan sayısını Allah’tan başka kimsenin bilmediği Cemal Abdünnasır ve ekibi, Mısır’ın İsrail ile yaptığı savaşta hiçbir başarı gösterememiş, Mısır ordusunun perişan olmasına neden olmuş askerlerdi. Yahudinin önünde ezilmiş kimliklerini Müslümanlar önündeki şecaatleriyle(!) kapatmaya çalıştılar.

Abdünnasır ve ekibi ihtilal yapmak istiyordu. Mısır gerçekten kötü bir yönetimle yönetiliyor, yolsuzluk ve fesat gitgide artıyordu. İhtilal makuldü ancak o dönemde Mısır demek, **İhvanımüslimin** demekti. İhvan'dan destek görmeyen bir ordu ihtilal yapamazdı. Ekibiyle beraber İhvancı oldu.

İhvan desteğiyle rahat bir ihtilal yaptı. İhtilalin ertesi günü ilk tutuklamaları İhvan mensupları üzerinde oldu. Seyyid Kutub'a on beş yıl ceza verdiler. İktidarda kaldığı sürece bir daha İhvan mensubu hiçbir Müslüman nefes alamadı. Bütün dünyanın gözü önünde kıydı geçirdi İhvan'ı.

Kutub'u planlı bir şekilde ortadan kaldırmak isteyen de bizzat Abdünnasır olmuştur ama ne hikmettir ki o, Kutub'u kaldırmak istedi, Allah yüceltti. Eğer Kutub'u olduğu gibi bıraksaydı, belki bugün Fizılal ve Yoldaki İşaretler onlarca defa basılmış, okunmuş bir kitap olmayacaktı. Kutub'u asmasalardı Seyyid, kutup olmayacaktı. Onu Mısır çölünden alıp mü'minlerin gönlüne yerleştirdi. Kahire'de kaybolup gidecek bir sesi kutuplara kadar yaydı. Abdunnasır firavunluk yaptı, Firavun'un başına gelen onun da başına geldi.

Kutub Zindanda

15 Ocak 1954'te İhvan, illegal örgüt ilan edildi. O sabah İhvancı olarak bilinen herkes tutuklandı. Tutuklananlardan biri de Seyyid Kutub'du. İhvan bir ay sonra büyük bir miting tertipledi. Hükümet ürktü. Tutukluları saldı.

Aynı yılın ekim ayında yeniden tutuklama başladı. Askeri mahkemelerde yargılandılar. Kime ne ceza vereceklerini kendileri bile bilmeden kura çekerek yıllarca zindanlarda tuttular insanları. İstedikleri işkenceyi yaptılar. Kutub büyük işkenceler gördü. Mahkemelerinden birindeki şu olay tutanaklara geçen hâliyle bile yapılanları anlatmaktadır:

Seyyid mahkemeye çıkmak için salonda bekletilmektedir. Mahkeme başkanı Cemal Salim, içeri giren Seyyid'e hitaben:

"Üstad Seyyid! Yorgun görünüyorsun. Yorgun musun?" der. Seyyid:

"Evet. İçeri girebilmek için altı saattir ayakta bekletiliyorum." der. Reis:

"Ne demek bu? Hepimiz ayakta duruyoruz gerektiğinde." der. Seyyid cevap olarak der ki:

"Ama İhvan olarak bize zindanda devrim kuralları uygulanıyor." Bu esnada da üzerindeki gömleği çıkararak, vücudundaki darp ve işkence izlerini gösterir. Mahkeme reisi, gördüğüne tahammül edemez ve mahkemeye ara verir.

Kutub'un, gördüğü işkencelerden ötürü sıhhati bozulur. Hapishane revirine kaldırılır. Orada da Fizılal'i yazmaya devam eder. Diğer bilinen meşhur kitaplarını da hastalığına ve işkence ortamına rağmen zindanda yazmıştır. Kendi ifadesine göre de zindandaki halveti sayesinde Kur'an'ın derinliklerine inme fırsatı bulmuştur. 1964 yılında sağlığı iyice bozulunca af görüp dışarı çıktı.

Zindandan kurtulan Kutub, İhvan'ın fikir adamı olarak çalışmalarına devam etti.

Serbest kaldıktan sonra İhvan için çizdiği çalışma planında şu ilkeleri öne çıkarmaktaydı:

1- Çalışmaya başlarken akideden, iman ve İslam kelimelerinin anlamından, kulluk ve hâkimiyet konusundan başlanmalıdır.

2- Müslüman gençler bu birinci ilke etrafında kamplara alınıp yetiştirilmelidirler.

3- Olup bitenleri bu düzeyde anlamayanlarla örgütlü çalışma yapılmamalıdır.

4- İslami hareket, İslami sistem için değil, öncelikle onu anlayan bireyler için çalışmalıdır.

5- Yukarıdan gelme bir ihtilalle İslam nizamı kurulamaz. İslam'ı yaşanılır hâle getirerek İslam nizamı kurulabilir.

6- İslami hareket, kendisini koruyacak sistemi de geliştirmelidir.

Altıncı madde, Kutub'un yeniden hapse girmesine, oradan da ipe gitmesine neden oldu. Bu ilkeyi, devleti ele geçirip katliam yapmak için yazılmış saydılar. Daha sonra Kutub'u tenkit eden Müslüman mütefekkirler de bu noktaya takılmışlardır. Sadece bu ilkenin çalışma planına konması yüzünden binlerce Müslüman'ın zarar gördüğünü, ne kadar insanın öldürüldüğünün dahi bilinemediğini söylediler. Bu ilke daha konuşulmamış ve yazılmamışken de İhvan'dan binlercesinin neden eziyet gördüğünü açıklayan olmamıştır.

Kutub, tekrar içeri alındı ve Rabbine ulaşıncaya kadar dışarı çıkamadı.

Bir Hatıra:

Aynı zindanda bulunanlardan mühendis Mustafa Rağıb diyor ki:

"Seyyid Kutub'la yüzleştirmek için beni de getirmişlerdi. Bana işkence yaptılar. Sonra da Seyyid'i getirdiler. Onu da odaya soktular. Ardından da bir genç getirdiler. Gence işkence etmeye başladılar. Zavallının çığlığı

yükselip duruyordu. Sonra sesi kesilmeye başladı. Azaldı, azaldı ve bitti sesi. Ne olup bittiğini anlayamadım.

Beni aldılar içeri. Odanın kapısında görevlilerden Şems Bedran karşıladı beni. Rengi solmuş, heyecan içindeydi. İlk defa bana 'Otur.' dedi. Baktım odanın içinde kan ve yerde de kana bulanmış bir seccade var. Bedran bana dönüp:

"İşkencede öldürülen bu adamın hükmü nedir?" diye sordu. Ben de:

"Benim müftü olduğumu sana kim söyledi?" dedim.

"Ne olacak bu?" dedi. Ben de dedim ki:

"O Rabbine kavuştu. Rabbim onun kalbini biliyor. Allah'tan başkası da kalpleri bilmez."

Sonra anladım ki bu genç, Seyyid Kutub'un kardeşinin oğluymuş. Onu getirip, dayısının gözü önünde işkenceyle öldürmüşler.

Savcılık Soruşturmasından Alıntılar:

Savcı: Şu İhvan içindeki farklı ülkelerin insanlarıyla olan beraberliğiniz, vatandaşlık ruhuyla uyuşuyor mu?

Seyyid: Bana göre akide bağı, yöresel vatandaşlık bağından daha güçlü ve daha bağlayıcıdır. Müslümanlar arasındaki bu yöresel ayrımlar, siyonist ve haçlı sömürüsünün uzantısıdır, giderilmesi gerekir.

Savcı: İhvanımüslimin'e bağlı bir Müslüman'la bağlı olmayan bir Müslüman arasında fark görüyor musun?

Seyyid: İhvan'ı farklı kılan, İslam'ı yaşatmak için bir programları olmasıdır. Bir programı olmayana göre elbette öndedirler.

Savcı: Sana göre İhvan'a bağlı herkes, başka bir kaçamak olmadan sadece İslam için mi çalışıyor?

Seyyid: Bana göre önemli olan planı, çalışması ve programlarıyla cemaattir. İçinde o düzeyde olmayan kişilerin bulunması sonucu değiştirmez.

Savcı: Son hedefe nasıl ulaşılacak? Son hedef de nedir?

Seyyid: Bizim ittifak ettiğimiz son hedef, İslami bir sistem kurmaktır. Bu sistem, beşerin kanunlarıyla değil, Allah'ın şeriatıyla hükmedecektir. Metodumuz da uzun zamana yayılmış bir İslami eğitimdir.

Savcı: Şu andaki sistem hakkında ne diyorsun?

Seyyid: Bir cahiliye sistemidir.

Savcı: Buna göre sen bu sistemin değişmesini istiyorsun…

Seyyid: Değişmelidir! İslami sistemin şartları oluştuğunda…

Savcı: Sana göre tağut nedir?
Seyyid: Allah'ın sistemi dışındaki her sistem!

Seyyid 29.08.1966 sabahı
idam edilerek şehadete ulaştı.
Rahmetullahi aleyh.

İdam Anında Bile Kutub:

İdam sehpasına götürülürken, sarıklı ve resmî görevi olan biri -İslam topraklarında, idam edilene uygulanan şehadet telkini âdeti yerini bulsun diye- Seyyid'e yanaşıp:

"Lailaheillellah, de." dedi. Seyyid, hocaya dönüp şu cevabı verdi:

"Sen de tiyatroyu tamamlamak için geldin.

Kardeşim ben, 'Lailaheillellah' için ipe gidiyorum ama sen, 'Lailaheillellah'tan ekmek yiyorsun."

Fizılalilkur'an

Kutub'un en meşhur çalışmasıdır. Diğer eserlerinden çok Kur'an üzerine yaptığı bu çalışmayla ün salmıştır. Ancak Fizılal hakkında şu tespitlerin yapılması, gerçeğin ortaya çıkarılması bakımından önemli bir görevdir.

1- Seyyid Kutub, klasik manada bir âlim değildir. Fakih hiç değildir. Kutub, büyük bir mütefekkirdir. Onun bu kitabı da dâhil olmak üzere herhangi bir çalışmasına, bir Kurtubi tefsirine bakılan gözle bakılması hatadır. Zaten kitabın adı da tefsir içerikli bir ad değildir. 'Kur'an'ın Gölgesinde Düşünceler' anlamına gelen bir isim vererek, içeriğini kendisi bile başka türlü tanıtmıştır. Ön sözü okunduğunda da bu fark anlaşılacaktır. Sahibinin bir tefsir yazma iddiası yokken dışarıdan öyle görülmesi doğru olmaz.

2- Fizılal'in ilk yazılışı, İhvan'a ait bir dergi olan 'el Müslimun' da olmuştur. 1951 yılında haftalık makaleler hâlinde yazılmıştır. 1952 yılında da iki ayda bir Kur'an cüzü çıkacak şekilde kitap olarak yayınlanmaya başladı. 1954'e kadar on altı cüzü çıktı. Daha sonra, Kutub hapis cezası alınca yayın durdu.

Yayınevi, müellifle yaptığı anlaşma gereği her iki ayda bir cüz yayınlayacaktı. Bu imkânını kaybedince, mahkemeye başvurup devletten tazminat istedi. Devlet de yayınevine tazminat ödememek için Kutub'a hapishanede Fizılal'i yazma izni verdi. Fizılal'in geri kalan kısmı böylece,

sahibini yok etmek isteyenlerin himayesinde zindanda yazıldı. Hükümet, yine bir İhvan mensubu olan Muhammed Gazali'yi denetçi olarak tayin etti. O da yayınlanacak bölümlerde yasalara aykırılık bulunup bulunmadığını denetledi.

Genel olarak kitap yayınlandı. Gazali sadece Burûc suresindeki bir bölümü yayınlamaya engel oldu. Kutub da o bölümü Yoldaki İşaretler'in sonuna ilave etti. Böylece Allah bir kere daha kullarına hükmünü nasıl dilediği gibi infaz edeceğini göstermiş oldu. Kutub'un en verimli ve gerçek kimliğini gösteren çalışmaları bu zindan döneminde ve zindanda yazılmıştır. Altmışlı yıllara gelmeden Fizılal tamamlandı.

3- Fizılal bu hâliyle bir mütefekkirin düşüncelerinin âyetlerle desteklenmiş şekliydi. Kutub son üç cüzde ise daha derin âlemlere dalmıştı. 1960 başlarında basılmış hâlini tekrar gözden geçirip yeniden bastı. Ondan sonra da 'Benim.' diyerek Fizılal'i sahiplendi. İlk on cüze çok önem verdi. Bilhassa En'am suresinin tefsirinde çok derin meselelere girdi. Bu şekilde İbrahim suresinin sonuna kadar devam etti. Ondan sonrası ise, yeniden gözden geçirilmeye fırsat bulamadığı işkence dönemine rastladığı için ilave görmeden basıldı.

4- Kutub'u temelden reddeden tahammülsüz düşünceyi bir kenara atarsak, olgun âlimler tarafından da tenkit edildiğini görürüz. Haset ve ön yargıyı dışlayarak baktığımızda Kutub'da hadis bilgisinin yeterli olmadığını, fıkıh bilgisini yüzeysel okumalarla elde ettiğini görürüz. Bu onun için bir eksiklik değildir şüphesiz. Herkesin her şeyi bilmesi gerekmiyor. Zaten Kutub'un da böyle bir bilme iddiası yoktur. Kutub'u okuyanlar, onun kitaplarını bir fıkıh kitabı olarak okumuyorlar. Yaşadıkları çağı, emperyalizmi, İslam'ın sahabece yaşanan asıl tarzını öğrenmek için okumaktadırlar. Ondan alınabilecek bal türü, diğer çiçeklerden farklı olabilir. Bu onu dışlamamızı gerektirmez. Nitekim diğer eserleri okunan âlimlerden de Kutub'dan alınanlar alınamıyor olabilir.

5- Seyyid Kutub'un, yaşadığı asrın Arapça dehalarından olduğunu unutmamak gerekiyor. Bu da onun kitaplarının orijinali gibi bir tercümesinin yapılmasında mümkünlük oranının düşüklüğünü gösterir. Onu aslından okuyarak anlamakla, birisinin anladığı şekil olan tercümesinden okumak arasında fark büyüktür.

Yoldaki İşaretler (Mealim Fittarik)

Kutub'un yazdığı son kitaptır. İlk baskısı 1964 yılında çıktı. Kitabın yazılış maksadı, İhvan'a çalışma metodu ve düşünce zemini oluşturmaktı. Aslında kitap, örgüt içinde bir el kitabı olarak düşünülmüştü. Kutub'un, İşaretler'i yazarken zindan şartlarından etkilendiği açıktır.

Kitap, cahili sistemlerin nasıl iflas ettiğini ve İslam'ın eninde sonunda hâkim olacağını ama bunun için de iyi bir Müslüman neslin yetiştirilmesi gerektiğini, bu yetiştirmenin de Kur'an'dan alınan işaretlerle gerçekleştirilebileceğini vurgulamaktadır.

Kitabın son bölümü ise Fizılal için Buruc suresine yazılmıştı. Denetim engelinden dolayı Yoldaki İşaretler'e kondu.

Kitap yayınlandığında hükümet tarafından yasaklanmış olmasına rağmen, Abdünnasır'ın özel müdahalesiyle piyasaya sürülmesine izin verildi. Buradaki maksatları da Kutub'u asmak için ellerinde, halkı ikna edebilecekleri suç unsurunun bulunmasını istemeleridir. Nitekim öyle de oldu. Sahibini astıran kitap olarak tarihe geçti.

Kitabın yayınlanmasıyla beraber, Mısır'ın resmî unvanı olan hoca kadrosu kitaba karşı çıktılar. Onu sapıklıkla itham etmeye kalktılar ama Müslüman gençlik, kitabı baş ucu kitabı yaptı. İhvan'ın seksenli yıllara kadar temel kitaplarından oldu. Yasak kitaplar arasına girdi.

Bugün hâlâ İslami kitap okumak isteyenler için en önemli kitaplardan birisi şüphesiz 'Yoldaki İşaretlerdir.' Allah müellifine rahmet etsin ancak bu kitabı okumak isteyenler şu hususlara dikkat etmelidirler:

• Seyyid Kutub masum değildir. Her sözü âyet ve hadis gibi algılanamaz. O da insandı. Samimi ve ihlaslı bir gayretle yazmış olması, hatasızlığını göstermez. Seçici olmak ve en güzelini almak durumundayız.

• Bugünün nesli olarak biz, önümüzdeki teknoloji ve içimize sızan dünyevileşme hastalığının etkisinden tamamen sıyrılabilmekte zorlanıyoruz. Bu tip kitapları, hobi olarak veya okumuş olmak gibi bir maksatla okumak, edebiyat kitabı gibi algılamak, uğrunda başını feda eden yazarına ve o kitap evinde bulunduğu için yıllarca zindanlarda kalan binlerce mü'minin hatırasına saygısızlıktır.

• İşaretler'deki doğruların doğruluğu, uygulanılırlığı açısından evrensel olmayabilir. O zamanın şartlarında Mısır'da uygun görülmüş olması, kıyamete kadar evrende uygulanabilirliği vasfına sahip olmasını gerektirmemektedir. Böyle bir vasıf sadece Kur'an için geçerlidir zaten.

• Her şeye rağmen, 'Yoldaki İşaretler' büyük bir işarettir. Eksikliği eksikliktir.

Seyyid Kutub'un çoğu edebî olan otuz kadar kitabı da baskı noktasına gelmeden, evine yapılan baskınlar esnasında el konulup imha edildiği için kaybolmuştur.

Fizılal'den Alıntılar/Altın Sözler

Cuma suresinin beşinci âyeti olan, **"Tevrat'la yükümlü tutulup da onunla amel etmeyenlerin durumu, ciltlerle kitap taşıyan merkeplerin durumu gibidir."** âyetinin tefsirinde diyor ki:

"Tevrat'la yükümlü tutulup da onunla amel etmeyenlerin durumu, akideyle yükümlü tutulup da onu uygulamayanların durumu gibidir. Asırlar boyu süregelen Müslüman nesiller ve bu zamanda yaşayan Müslümanlar.

Onlar da Müslüman adı taşıyorlar ama Müslümanların amellerini yapmıyorlar.

Özellikle de şu Kur'an'ı ve kitapları okuyanlar, okuduklarına bakmıyorlar.

Onların hepsi ciltler taşıyan merkepler gibidir. Onlar kalabalık, çok kalabalıktırlar.

Sorun, taşınıp okunan kitap sorunu değildir. Sorun, kitaptakini anlayıp onu uygulama sorunudur."

Tahrim suresinin altıncı âyeti olan, **"Ey mü'minler! Kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun."** âyetinin tefsirinde diyor ki:

"Mü'min, ailesinin hidayetiyle ve evinin ıslahıyla mükelleftir. Kendisinin hidayeti ve kalbinin ıslahı ile mükellef olduğu gibi.

İslam aile dinidir. Bunun için de burada mü'minin, ailesinden sorumluluğunu ve evdeki görevini vurgulamaktadır.

Müslüman ev, Müslüman cemaatin çekirdeğidir. Şu büyük emel, İslam Cemaatinin geliştiği hücre o ve onun gibi hücrelerdir.

Tek bir ev, bu akidenin kalelerinden bir kaledir.

Kale kesinlikle içinden birbirine tutkun olmalı, iç yapısı güçlü olmalıdır. Her bir ferdi, sızmayı engelleyeceği bir noktayı beklemelidir. Yoksa kaleye saldırılması, içeriden çökertilmesi zor olmayacaktır.

Mü'minin görevi ilk önce ailesi ve evinden davete başlamak olmalıdır. Onun görevi, kaleyi içinden güvenli hâle getirmektir. Ötelerdeki davetlere çıkmadan önce içerideki açıkları kapatmalıdır.

Müslüman annesiz olmaz!

Kalenin güveni için Müslüman baba yetmez. Erkek ve kız çocukları koruma görevini üstlenecek bir baba ve anne zorunludur.

Erkeklerden oluşmuş bir İslam cemaati kurmaya uğraşmak boş iştir. Bu cemaat için kadınlar şart! Gelecek kuşağı onlar muhafaza edecektir. Geleceğin tohumları ve meyveleri olan nesilleri onlar yetiştirecektir.

İşte bunun için Kur'an erkeklere ve kadınlara iniyor, evleri düzenliyor, evleri İslamileştiriyordu. Mü'minlere kendi sorumluluklarını yüklediği gibi ailelerinin sorumluluklarını da yüklüyordu:

"Ey mü'minler! Kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun."

Bu, İslam'a davet edenlerin anlamaları ve iyice kavramaları gereken bir meseledir. İlk gayretler eve yönlendirilmelidir. Eşe, anneye, sonra da çocuklara. Ve bütün bir aileye... Müslüman evi kurması için Müslüman kadına çok yoğun bir alaka göstermek gerekir. Müslüman bir ev kurmak isteyen, kendisine önce Müslüman bir eş bulmalıdır. Böyle olmazsa, İslam cemaatinin kuruluşu çok gecikecektir. Yapımız yıkık dökük olarak bekleyecektir.

İlk Müslüman cemaat için durum bugünkünden daha kolaydı. Medine'de kurulan Müslüman cemaate İslam hâkimdi. İnsanın hayatını şekillendiren tertemiz ilkeleriyle o cemaati yönlendiriyordu. Ve bu kaynaktan akan şeriatıyla da hükmediyordu. Erkeğiyle, kadınıyla o toplumda son karar mercisi Allah ve Resûl'ü idi. Allah'ın ve Resûl'ünün hükmüne dayanıyorlardı.

Bir hüküm indiği zaman son karar oydu. Böyle bir toplumun varlığı ve bu düşüncenin hayata hükmetmeden tasavvuruyla kadın için, İslam'ın istediği gibi şekillenmesi kolaydı. Eşlerinin de kadınlarına nasihat etmeleri, çocuklarını İslam'ın istediği gibi yetiştirmeleri açısından durumları rahattı.

Şimdi biz başka bir konumdayız. Biz cahiliyede yaşıyoruz. Toplum cahiliyesinde, yönetim cahiliyesinde, ahlâk cahiliyesinde, ilkeler cahiliyesinde, sistem cahiliyesinde, görgü ve kültür cahiliyesinde yaşıyoruz.

Kadın, bu cahiliye toplumuyla iç içe yaşıyor. İslam'ın isteklerine uyacağı zaman, kendisini ezen bir baskıyı üzerinde hissediyor. Bu istek kendisinden gelsin veya erkeğinden, kardeşinden, babasından gelsin, bir şey değişmiyor.

Orada kadın, erkek, toplum, hepsi tek bir düşünceye dayanıyordu. Hüküm tek, şekil aynıydı. Burada ise erkek, yaşanan hayatta varlığı olmayan bir düşünceyi hâkim kılmak istiyor. Kadın ise bu düşünceye düşmanlık eden ilkel cahiliye kültürünün baskısı altında ezilip duruyor. Toplumun bu

baskısının ve ilkelerinin kadının üzerindeki etkisinin erkeğe göre kat kat fazla olduğunda da şüphe yoktur.

İşte bu durumda mü'min erkeğin görevi ağırlaşmaktadır. Önce kendisini ateşten koruyacak! Sonra da bu baskı ve çekim noktası altındaki ailesini koruyacak."

Müzzemmil suresinin birinci ve ikinci âyeti olan **"Ey örtünüp bürünen! Birazı hariç geceleri kalk!"** âyetinin tefsirinde diyor ki:

"Resûlullah sallallahu aleyhi ve selleme 'Kalk!' dendi ve kalktı.

Ondan sonra yirmi yıldan fazla ayakta kaldı. Dinlenmedi. Bir kenara çekilmedi. Kendisi ve ailesi için yaşamadı. Kalktı ve Allah'a davette ayakta kaldı.

Omuzlarında o ağır, çetin yükü taşıyor, yüküne itiraz etmiyordu. O, yeryüzünün büyük emaneti olan yük… Bütün bir insanlığın yükü… İmanın yükü… Farklı alanlardaki mücadele ve cihadın yükü…

Bu büyük ve ürperten sözcük 'kalk!' onu yatağın rahatından, sessiz evin ve rahatın içinden çekti aldı. Oradan aldı insanların ortasında gelgitlerin, ileri geri tartışmaların ortasına attı.

Sırf kendisi için yaşayan kimse zevk içinde yaşabilir. Fakat küçük olarak yaşar ve küçük olarak ölür ama o büyük davayı taşıyan büyüğün uykuyla ne işi olur ki? Onun rahatlıkla ne bağı olur? O nere; rahat yatak, sessiz hayat nere?"

Müzzemmil suresinin onuncu âyeti olan **"Onların söylediklerine sabret."** âyetinin tefsirinde diyor ki:

"Sabır, Allah'ın peygamberlerinin her birine vasiyetidir. Bir kere, bir daha, bir daha! Ve resûllerine iman eden mü'min kullarına da!

Azığı ve eşyası sabır olmayan, kalkanı ve silahı sabır olmayan, sığınağı ve dayanağı sabır olmayan kimse bu davet yoluna giremez.

Sabır cihattır. Nefisle, nefsin şehvetleriyle, sapmalarıyla, zafiyetleriyle, kaçamaklarıyla, aceleciliğiyle ve emelsizliğiyle cihattır.

Davetin düşmanlarıyla, onların metotları, tedbirleri, tuzakları ve işkenceleriyle cihattır."

Müzzemmil suresinin on birinci âyetindeki **"Onlara biraz mühlet ver."** âyetinin tefsirinde de diyor ki:

"Onlara verdiği mühlet, dünya hayatının bütünü dahi olsa azıcıktır o. Çünkü dünya hayatının tamamı Allah'ın hesabında bir gün veya bir günden birazcık kadardır. O toparlanma gününde onlar da onu öyle hissedecekler. Hatta bir gündüzün saati kadar görecekler."

Dava Uğruna

“Fedakârlıklarının hesabını tutan insanlar bu davayı yürütemezler.

Bu dava, bağlılarından o kadar çok fedakârlık ister ki insan davası için yaptıklarını hemen unutursa bu istekleri göğüsleyebilir.

Hatta gerçek dava adamı, bu yoldaki yaptıklarını hiç aklına bile getirmemelidir.

O kadar kendini Allah’a adamış olmalıdır ki bütün emeklerini ve gayretlerini Allah Teâlâ’nın kendine yönelik lütfu ve bağışı olarak algılamalıdır.

Gerçekten bu yoldaki çabalar Allah Teâlâ’nın kullarına sunduğu bir ayrıcalıktır. Allah Teâlâ tarafından seçilmiş olmanın ve bu yolda çalışma başarısına erdirilmenin alametidir.

Yani bu uğurda çalışma fırsatına kavuşmak, Allah Teâlâ’ya şükretmeyi gerektiren bir seçilme, bir ayıklanma, bir onurlandırmadır; yoksa başa kakılacak ve gözde büyütülecek bir angarya değildir.”

Şehid Seyyid Kutub

“Hocalığın Efendisi”

Nereden Nereye!

Mushaf’ın asılı bulunduğu odada ayaklarını uzatıp uyumaya hayâ eden bir Bey’in kurduğu ve ulemanın baş tacı edildiği bir devletten, âlimlerin ipe götürüldüğü bir zamana… Ağızlarından çıkanlar, kalemlerinden akanlar son söz sayılırken, kalemlerinden çıkan yazıdan dolayı hayatlarına son verilen âlimlere… Bastıkları yerde bereket aranırken, basacak yer bulamadıkları günlere… Zaferlerle yükselmiş bir milletin en ön safından, eşkıyanın muhakeme edildiği mahkeme koridorlarına… Canlı yaşamaz zindanlarda geçen ömürlere…

Hatırlanması vefanın ta kendisi olan nelerimiz var!

Üzerinden henüz bir asır geçmeden unutulmuş, rehavet çadırının örttüğü din büyükleri, bizim önderlerimiz. Bize din bırakmak için öne atılanlar. Baş verip taviz vermediği için eşlerini dul, çocuklarını yetim bırakanlar. Âlim, fazıl, mücahit önderler. Peygamber vârisleri.

İstanbul’un fethinden sonra şehre Fatih’in önünde giren Akşemseddin nerede, elleri zincirli hâliyle trene bindirilen Muhammed Atıf nerede?

İlim aynı ilim, sarık aynı sarık, sakal aynı sakal. Millet de aynı millet ise değişen ne?

Akıl çatlatan bu sorunun cevabı mahşere kadar gizli mi kalacak?

Kısa bir zamanda bir milletin peygamber vekili âlimlerine reva görülenler ne ürkütücü, ne denli hayret verici! Susmuş olmak bir yana, susmuşluğundan arlanmamak ne kahredici bir hâl. Dün olmasa bugün olur muydu? Zincirin hangi halkası, son halkanın aslı değildir ki?

Muhammed Atıf, İskiliplidir. Doğru.

Bir annenin yavrusu olarak İskilip’in Toyhane köyünde doğdu. Bu da doğru.

Bir doğru daha var:

Muhammed Atıf, ÜmmetiMuhammed adına öldü. Onu, bir ümmeti ve o ümmetin medeniyetini cezalandırmış olmak için şehit ettiler. Ne dinî ne insani ne de beşerî bir suçu vardı. Çalmadı, vurmadı, kaçmadı, konuşmadı, yazmadı. Geride kalanlara ibret olsun, ağızlara gem vurulsun diye seçildi. Kurbanlık olarak o beğenildi.

Beğenirken de irisinden, en işe yararından beğendiler ki tam ibret olsun. Gençliği en bereketli geçenden, ilim yolunda en hızlı ilerleyenden,

siyasetten anlayandan seçtiler kurbanlıklarını. Ümmetin nereye gittiğini iyi tahlil eden, gidişatı değiştirebilecek fikirler üreten, hakkı hak bilen, onu üstün tutacak çalışmalar yapabilen birini seçtiler.

Seçimleri isabetsiz de değildi.

Göstermelik mahkemelerde celse üstüne celse yapıldı. Tahkir edici sorular, çirkin ifadeler, ağır iftiralar yapıldı.

O eğilip bükülmedi. 'Ne olursunuz, bağışlayın beni.' demedi.

Zalim bir mahkeme kararı aldılar, idam edeceklerini söylediler.

O eğilip bükülmedi. 'Masumum, acıyın bana.' demedi.

Zalimlere boyun bükmedi, özür dilemedi. 'Yanıldım.' demedi.

O her zamanki vakur ve heybetli hâliyle, cami kürsüsüne çıkar gibi idam sehpasına çıktı.

Vaaz için çıktığı kürsülerde 'Kelimeyişehadet'i okur, anlatırdı.

Sehpaya çıktığında da onu okudu.

Ve kervana katıldı. Şehitler, önderler kervanına katıldı.

Muhammed Atıf Hoca

1875 yılında İskilip'te doğdu. On altı yaşında ilim tahsili için İstanbul'a geldi. İstanbul'da müderrislik unvanı alıncaya kadar okudu. O zamanın önemli makamlarından biri olan Fatih Camii dersiamlığı yaptı. Ümmetin gidişatı ile genç yaşta ilgilenmeye, kafa yormaya başladı. Yazı hayatına erken dönemde başladı. O zamanın önemli dergilerinde ilmî yazılar yazdı.

İttihat ve Terakki ileri gelenlerinin gözüne battı. Onlarla arası açılınca altı yüz kişi ile beraber Sinop'a sürgüne gönderildi. Çorum, Boğazlayan ve Sungurlu'da bir buçuk yıl sürgün kaldı. Hem vatan toprağını işgal eden devletlere karşı hem de içerideki Batı hayranlarına karşı ayakta durmaya çalışan sayıları az önderlerden biriydi. İlmî kimliği karşısında duramayanlar, onu basit sokak hareketleri ile yıldırmaya ve ismini eritmeye çalıştılar.

Siyasi cinayetleri ona yıkmak istediler. Vatan hainleriyle beraber olmaya varıncaya kadar seviyesiz ithamlar altında kaldı. Allah'ın lütfuyla her birinden kurtuldu. En sonunda, şapka giymeyi emreden bir kanuna muhalefet etmekle itham edildi. Kanundan bir buçuk yıl önce yazdığı bir kitabı gerekçe gösterilerek suçlu görülüp idam edildi. 4 Şubat 1926 tarihinde sabah namazını kıldıktan sonra, idam sehpasında şehit edildi.

Kütüphane Âlimi Değildi

Çok okumuş, çok bilen nice âlimler geldi, geçti; çevrelerinde olup bitenden, hatta kendilerine kurulan tuzaklardan dahi haberleri olmadı. Bildiklerini tatbik edemediler. Atıf Hoca Efendi, kelimenin tam anlamıyla 'Hoca' idi. Yazdığı kitapları, bir boşluğu doldurmak için yazılmış ve o günkü toplumun ihtiyaçlarını esas alan kitaplardı.

1919'da Mustafa Sabri Efendi ve Said Nursi ile beraber Müderrisler Cemiyetini kurdu. Daha sonra bu cemiyet, Teali-i İslam (İslam'ı Yüceltme) adını aldı ve halka açıldı. Bu cemiyetteki rolü, onun yaşadığı dönemde neler yapmayı planladığını gösteren bir işarettir. Toplumun nabzını ölçüyor, gidişat hakkında neler yapabileceğini düşünüp uykusuz kalıyordu.

1923 yılındaki gidişattan rahatsız olduğu için tesettürle ilgili bir kitap yazdı. 1924'te de alkolle ilgili kitabını yazdı. Aynı dönemde yazdığı üçüncü kitabı ise 'Frenk Mukallitliği ve Şapka' adlı eseridir. Bu eserinde ise kör batı taklitçiliğini tenkit ediyordu. Daha sonra onu şehadete götüren sebep de bu eseri oldu.

Âlim ve âmildi. Bildiğini, şartlar ve zaman bahanesiyle küflü kitaplar arasında terk edilmiş hâlde bırakmıyordu.

Hayalci ve Kör Değildi

Atıf Hoca'yı yeni döneme geçerken uygun kurbanlık olarak seçmelerinde en önemli etken, onun ilme bakış tarzı olmalıdır. Atıf Hoca, kör bir mezhep taklitçisi değildi ama eski ulemaya da toz kondurtmuyordu. Tekniğe açık, kör taklitçiliğe kapalıydı. Ümmetin büyüklerinin değerinin bilinmesini istiyor, ehil olmayanların din adına konuşmalarını yeriyordu. İyi bir Hanefi olmasına rağmen yeri geldiğinde de İbni Teymiye'den yararlanıyordu.

Yeni oluşturulmaya çalışılan sistemde ise böyle birinin gelecekte oluşturacağı tehlikeye dikkat edilmesi, onlar için kaçınılmazdı. Sarığının altında ezilen biri, onlar için zararsız olabilirdi. 1924'te tesettürün erimeye başladığını ve bunun temelinde de kör batı taklitçiliğinin yattığını ortaya koyan birine dikkat edilmeliydi. Onlar da dikkat ettiler. Tehlikeyi ortadan kaldırdılar.

Ona göre, İslam'a dış düşmanlarının verdikleri zarar kadar, içerideki Müslüman kisveliler tarafından da zarar verilmektedir.

Giydikleri sarık ve cübbenin hakkını veremeyip ümmetin beklentilerini boşa çıkaran ilim adamlarıyla da muhatap oluyor, onlardan da sözünü esirgemiyordu.

* * *

Bahane Edilen Kitabı

Hocaefendi 1924 yılında **‘Frenk Mukallitliği ve Şapka’** kitabını yayınladı. Kitabın ana fikri Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*in meşhur hadisi etrafında dönüyordu:

“Bir kavme benzeyen, onlardandır!”

Bir medeniyet kurup yaşatan milletin çocuklarının başka milletleri taklit etmesinin sakıncasına değiniyor, kendi ayakları üzerinde durmaya davet ediyordu. Dedikleri doğruydu ama onu gözden çıkarıp bütün bir topluma gözdağı vermek isteyenler doğru veya eğrinin peşinde değillerdi. Onlara sadece bir kurban gerekiyordu. O kurbanın üzerinden gelecek kuşakları terbiye edeceklerdi.

En dik duranı kaldırabilirlerse, meyletmeye hazır olanları daha rahat susturacaklardı. Öyle de yaptılar. Baş olmaya müstahak olanların başlarını koparınca, ardından ayakların baş olduğu bir döneme kapı araladılar. Allah’ın dinini imha etmeyi planlıyorlardı. Maksat Muhammed Atıf değil, onun savunduğu Şeriat idi.

Hoca efendinin **‘Frenk Mukallitliği ve Şapka’** isimli kitabında vurguladığı nokta şuydu: “Bir Müslüman’ın simge ve alameti küfür sayılan bir şeyi zaruretsiz giymek ve takınmak suretiyle Müslüman olmayanları taklit etmesi ve kendini onlara benzetmesi dinen memnudur.” Bu sözü, isyan ve vatana hıyanet gördüler. Kurt kuzuyu yemeye niyetlenmişti.

Diyor ki:

“Zulüm üç kısımdır:

1- Allah Teâlâ’ya karşı icra olunur: Küfür, nifak, isyan gibi.

2- Halka karşı icra edilir: Halkın canlarına, ırzlarına, mallarına ve sair haklarına karşı tecavüz gibi.

3- Kendi şahsına karşı yapılır: Bir şahsın nefsi arzularına kapılarak dünya ve ahirette nefsi için zararlı hâl ve hareketlerde bulunması gibi.”

Gariplikler

Muhammed Atıf Hoca ilim adamıydı. Adı şanı bilinen bir âlimdi. Mahkeme oyunları oynanırken veya idam edilirken kimsenin sesi çıkmadı.

Vebalıdan kaçar gibi uzak durdular ondan. Yıllarca onunla beraber olanlar bile sessizliği tercih etti.

Hocaefendinin kendisine yaptıkları işkenceye, doymadılar. Yakın akrabalarına da eziyetler ettiler. Kiminin tırnaklarını söktüler, kimini zindanlarda tuttular. Hanımı ve kızı zor bir hayat yaşadı.

Ve acı bir gerçek daha:

Hocaefendiye bir mezar bile çok görüldü. İdamdan sonra mübarek cesedi Ankara'da bir mezarlığa kondu. 1954'te o mezarlık bulunduğu yerden taşınmıştı. Mezarlıktakilerin yakınları, cesetleri oradan aldıkları hâlde Atıf Hoca'nın naaşını kimse oradan almadı. Şehidin cesedi orada bırakıldı. Orası da otopark olarak kullanıldı.

Doğru ya, şehit ne etsin mezarı! Ona ümmetin bağrı, cennetin hurileri yeter. Allah ona rahmet etsin.

Uykuda Rüya mı? Gün Ortası Güneş mi?

Atıf Hocaefendinin idam kararının verileceği sözde mahkemeye çıkmadan önceki akşam, mahkemede yapacağı savunmayı hazırlarken, yazı yazdığı kâğıtlar üzerinde uykuya daldığı nakledilir. Bu uyku esnasında da Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*i rüyasında görmüş ve Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona şöyle demiş:

'Bize gelmek dururken ne diye müdafaa hazırlar dursun?'

Hocaefendi uyanmış ve önündeki müdafaa maksadı ile yazdığı yazıların bulunduğu kâğıtları yırtmış. Mahkemeye çıkınca da savunma yapmayacağını söylemiş.

Bu rivayetin doğruluğu veya yanlışlığı hakkında söz söylemek zordur. Öyle bir şehit, bu rüyayı da daha derin şeyleri de görmüş olabilir. Ne mutlu ona da gördüklerine de!..

İslam'ı bir dava olarak görenlerin, İslam adına kurban olarak seçilmiş bir şehidi hatırlamaları için, o şehidin rüyalarına mı itibar etmeleri gerekirdi, şehadet nedenine mi?

O bir fakihti. Fıkıh ve fıkhın temsil ettiği medeniyet adına asıldı.

* * *

Hayâ Abidesi

Güneş Tutulması da Ne?

İnsanlığın efendisi, âlemlere rahmet Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*in vefatı neye benzetilebilir? O insanlığın efendisi ise insanlık ve diğer âlemlerin rahmet sebebi ise O'nun ölümü, âlem değiştirmesi sadece bir insanın ölümü olarak düşünülemez. Getirdiği Kur'an, kurduğu düzen, yetiştirdiği nesil, nurlandırdığı Medine, fethettiği Mekke, umutlandırdığı yürekler, sevindirdiği çocuklar, ayağa kaldırdığı kadınlar, hak hukuk sahibi hâline getirdiği hayvanlar…

Hepsi göz önünde bulundurularak bakıldığında O'nun ölümü bir insan ölümü gibi kalmıyor. O'nun öldüğü gün, Medine'de güneş mi tutulmuştu, gökler mi büzülmüştü? O günkü acıya, o gidişe ne denebilir?

İnsanlık o gün, insan olarak yeryüzüne indiği andan beri en büyük acısını yaşadı. İnsanlığın o gidişten ne önce ne de sonra öyle bir acısı olmadı. O hüznü tasvir etmek bile mümkün değilken, O'na kalplerini kilitleyen ashabı nasıl dayandılar o hüzne? Nasıl delirmediler?

Nurlu Medine o gün ne garipti!

Cebrail'in gelişi yoktu artık. Başı daralan kadınlar, ağlayan çocuklar, yetimler kime sığınacaklardı? Bilal şakıyıp uyandırır mıydı artık ümmeti? Sahibinden işkence çeken develer kime şikâyet edeceklerdi hâllerini? Develerin dilinden bile anlayan kim olurdu ki?

Nurlu Medine o gün garipti.

Akıllarını yitirecekti sahabiler! Güneş tutuldu deseler ertesi gün yine açılır diye beklerlerdi. O gün başlarına geleni ifade bile edemediler. Güneş tutuldu mu, söndü mü? Adı ne olursa olsun onlar Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*i kaybetmişlerdi.

Dostların İlk İşi

O büyük acı haber öğleden önce duyulmuştu. Dostları, O'na can ve mal feda eden ashabı, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*i vefat ettiği odada bıraktılar. Ailesinden Ali bin Ebi Talib *radıyallahu anh* ve diğerlerini de yanında beklettiler.

O acının üzerinden saatler bile geçmemişti ki cenazenin üç yüz metre kadar yakınında Beni Said isimli kabileye ait bir çardakta toplandılar. Ebu

Bekirler, Ömerler, Ensar toplandı. Toplanma nedenleri üç yüz metre gerideki cenaze idi ama cenazeyi konuşmuyorlardı.

Toplantı öğlen ezanı okunmadan başladı. Hem parçalanacak gibi yüreklerini teskin etmeye çalışıyor, hem konuşuyorlardı.

Konuları ise bir tek başlıktan ibaretti: Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*den sonra ümmeti kim idare edecek? Ensar, Muhacirler ve diğerleri.

İdealleri ve hayata bakışları duygularına hâkim olmuş, uğrunda can verdikleri Peygamber *aleyhisselam*ın mübarek cesedi ile değil, davası ve kurduğu medeniyetin geleceği ile ilgileniyorlardı.

Konuştular, tartıştılar ve anlaştılar: Sağlığında Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*le en yakın olan, mağara arkadaşı, hicret yoldaşı Ebu Bekir ümmetin Peygamber *aleyhisselam*dan sonraki ilk lideri, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*in Halife'si oldu.

Ölümüyle beraber Nübüvveti de O'nunla gitti. Liderliği ve kurduğu medeniyetin sürdürülme görevi ise Ebu Bekir'e kaldı.

Mescidinebi'de bütün Müslümanlar Ebu Bekir'e Müslümanların ilk Halife'si olarak bey'at ettiler.

Baş belli olduktan sonra cenaze işine dönüldü. O gece o görev de bitirildi.

Ebu Bekirli İki Yıl

Ebu Bekir *radıyallahu anh* ilk lider olarak, o hüzünlü günde ilk konuşmasını yaptı. Konuşması yeryüzünde konuşulmuş en ideal sözlerden biri olarak tarihe geçti. O gün dedi ki:

"Ey İnsanlar!

En iyiniz olmadığım hâlde başınız oldum.

İyi iş yaparsam bana yardım edin. Hata edersem beni düzeltin.

Doğruluk emanettir. Yalan hıyanettir.

Sizin aranızdaki zayıf, ben onun hakkını alıncaya kadar güçlüdür. Güçlü de ben ondan hakkı alıncaya kadar zayıftır… Allah'a ve Resûl'üne itaat ettiğim sürece siz de bana itaat edin. Ben Allah'a ve Resûl'üne asi olursam bana itaat etmeniz gerekmez."

İki yıl Müslümanların lideri olarak yaşadıktan sonra, o da altmış üç yaşında vefat etti. Hayatını hizmetine adadığı dostunun yanına defnedildi.

Ebu Bekir *radıyallahu anh* iki yılda şu işleri gerçekleştirerek geniş ufuklu olduğunu göstermiş oldu:

a- En riskli dönemde dağılmayı önledi. Çeşitli sebeplerle bir kısım insanlar İslam'dan döndüler. Meşhur irtidat hareketleri başladı. İslam'ın en

önemli rükünlerinden biri olan zekâta itirazlar oldu. Ebu Bekir *radıyallahu anh* **'Medine'de beni kurtlar yiyecek kadar yalnız bile kalsam…'** diye başlayan sözüyle gösterdiği istikrarlı bir siyaset sonucunda, aç kurtlar gibi saldıran mürtet grupların zararını İslam'dan uzaklaştırdı.

Mü'minlerin annesi, Ebu Bekir *radıyallahu anh*ın kızı Aişe *radıyallahu anh*a o günleri anlatırken diyor ki:

"Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* vefat edince nifak patladı, Yahudilik ve Hristiyanlık canlandı. Peygamberlerini yitiren Müslümanlar, fırtınalı bir gecede dağılan koyunlar gibi oldular. Sonunda Allah, Ebu Bekir'in etrafında topladı onları. Babamın başına gelenler, yüksek dağların başına gelseydi ezilirdiler. Vallahi ne zaman bir konuda tartışsalar, babamı karşılarında buluyorlardı.

Ömer bin Hattab'ı gören de onun İslam'a yardım için yaratıldığını anlardı." *(Ahmed, Fadailussahabe, 68)*

b- Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*den devralınan ne varsa onu yaşattı. Tavize ve esnemeye meydan vermedi. Böylece önceki peygamberlerin emanetinin zayi edilme süreci bizim Peygamber'imizin başına gelmemiş oldu.

c- Kur'an'ı Kerim'in dağınık hâldeki yazılmış parçalarını bir araya getirterek, tek bir Mushaf nüshası çıkardı. Kur'an'ı yazılı bir kitap hâline getirdi.

d- Fetih hareketini, bütün zorluklara rağmen başlattı.

Ebu Bekir *radıyallahu anh*, vefat edeceğini anladığı hastalığa yakalanınca, o güne kadar kendisine en yakın çalışma arkadaşı olan Ömer bin Hattab *radıyallahu anh*ı kendisinden sonraki ikinci lider olarak seçtiğini duyurdu.

O vefat edince yerine Ömer *radıyallahu anh* ikinci Halife olarak seçildi, bey'at edildi.

Ömerli On Yıl

Ömer farklıydı. Tavizsizliği ve adaleti onu şöhret yaptı. Yeni kurulan İslam Devleti'nin ilk günlerinde, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ve Ebu Bekir'den emanet aldığı dini tavizsiz bir şekilde yaşattı. Yemedi, uyumadı, dinlenmedi. Yönetimde bir çığır açtı. Devlet otoritesiyle duygusallığı o kadar yakın bir çizgide yürüttü ki tasviri bile zor sahneler yaşandı onun döneminde. Onun döneminde şu konular ana gündemi oluşturdu:

a- ‘Resûlullah’, ‘Kur’an’, ‘Bedir’ gibi mü’minler için değer ifade eden orijinal kavramların korunmasında en üst çizgileri zorlayacak bir titizlik gösterdi. Bu titizliği sayesinde İslam, hiçbir tahrif ve esnemeyle karşılaşmadan yoluna devam etti.

b- Ashabıkiramın büyüklerinin Medine dışına çıkmasını hatta cihada gitmelerini bile engelleyerek ilk mücahitlerin, davanın ilk önderlerinin, gelişen olaylara karşı temel siyaseti belirleyen güç olmalarını sağladı. Bu sayede de merkezin kararlarına karşı itirazlar olmadı, olan da ilgi görmedi.

c- Medine’de bir yandan büyüme siyaseti sürdürülürken bir yandan da devletin sistemleştirilmesi sağlandı. Vatandaşlık, yönetim, büyüme gibi konularda ilk önemli adımlar atıldı. Hak hukukla ilgili ana ilkeler oturtuldu. Valilik sistemi geliştirildi.

d- Ciddi bir fetih hareketi sürdürüldü. Bir insana daha ulaşabilmek için kilometrelerce yol kat edildi.

e- Kudüs ve İran İslamlaştırıldı.

Ömer bin Hattab *radıyallahu anh*, bütün güzelliklerine rağmen, dış mihrakların planlarından kurtulamadı. Bir sabah namazını kıldırırken hançerlendi. Yarasının iyileşmeyecek bir yara olduğu anlaşılınca, kendisinden sonraki yöneticinin tespiti hakkında bir ilki yaptı. Yaptıkları ve konuştukları her zaman orijinal olan Ömer’in kendisinden sonraki yöneticiyi belirleme usulü de özgündü.

Ömer *radıyallahu anh*, cennetle müjdelenmiş on sahabiden hayatta olan altısının yeni yöneticiyi aralarında belirleyecekleri bir usul geliştirdi.

Bu usule göre Ömer *radıyallahu anh* vefat ettikten sonra altı kişi aralarından Halife seçmek üzere toplanacaklar, Abdullah bin Ömer de gözlemci olarak yanlarında bulunacaktı. Bu organizeyi yürütme görevini de Mikdad bin Amr’a vermişti.

Ömer *radıyallahu anh* vefat edince Suheyb *radıyallahu anh* cenazesini kıldırdı. ‘Şûra’ grubu olarak belirlenen altı kişiden biri olan Talha bin Ubeydullah, Medine’de yoktu. Diğer beş kişi toplandı. Ebu Talha el Ensari de şûra toplantılarının güvenliğini sağladı. Üç gün içinde yeni lideri seçmek zorundaydılar. Şûra üyesi olarak belirlenen isimler şunlardı:

Osman bin Affan, Ali bin Ebi Talib, Abdurrahman bin Avf, Zübeyr bin Avvam, Sa’d bin Ebi Vakkas, Talha bin Ubeydullah. Allah hepsinden razı olsun.

Abdurrahman bin Avf, toplantıda ilk girişimi yaptı. Kendisinin yetkilendirilmesini istedi. Görüşmelerin sonunda iki kişinin Hilafet görevini

almak istedikleri görüldü: Osman bin Affan ve Ali bin Ebi Talib. Şûra iki kişinin üzerinde yoğunlaştı.

Abdurrahman bin Avf, altı kişiyi iki kişiye düşürünce Medine'ye açıldı. Ashabın ileri gelenlerinden hayatta olanlarla istişareler yaptı. Ali ve Osman, hangisini başlarında Halife görmek istediklerini sordu. İki ismi de destekleyenler oluyordu.

Ömer *radıyallahu anh*ın döneminde, Ömer'in ciddi tutumları: 'Ali de Ömer gibi sert mizaçlıdır; başımızda olursa Ömerli yıllar uzayıp gidebilir. Bari Osman gibi, yumuşak biri başımızda bulunsa!' düşüncesinde olanları gündeme getirdi.

Abdurrahman bin Avf, tek kişide karar kılamadı. Osman ve Ali'nin beraber bulunduğu bir ortamda ikisine de şöyle bir soru yöneltti: Kur'an, Sünnet ve önceki iki Halife'nin izinden gideceklerine dair söz verip veremeyeceklerini sordu. Bu soruda Kur'an ve Sünnet'te zaten tereddüt yoktu. Ebu Bekir ve Ömer'in herkesçe beğenilen ve ümmetin rızasını kazanan tutumlarının sürdürülüp sürdürülmeyeceği soruluyordu. Ali *radıyallahu anh*, önceki iki Halife'nin izini sürmeye esnek bir cevap verdi. Osman *radıyallahu anh* ise, net bir şekilde 'evet' cevabını verdi. Bunun üzerine Abdurrahman bin Avf, zaten isim belirlemeye şûra tarafından yetkilendirildiği için, Osman bin Affan'a 'Uzat elini!' dedi ve ona ümmetin üçüncü Halife'si olarak bey'at etti.

Aynı gün, Medine dışında olan Talha *radıyallahu anh* da Medine'ye gelmişti. Herkesin ittifakla Osman'a bey'at ettiğini duyunca o da bey'at etti. Böylece Osman bin Affan, cennetle müjdelenen beş insanın ittifakı ile seçilmiş oldu. Medine'deki bütün Müslümanlar bey'ate katıldılar.

On Kişi

Sahabilerden onu, henüz kendileri hayatta iken Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* tarafından cennete girmekle müjdelenmişlerdir. Bunlara **'el aşeretü'l-mübeşşeretü'** (*Cennetle müjdelenen on kişi*) adı verilir. Bu sahabiler şunlardır:

Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali, Talha bin Ubeydullah, Zübeyr bin Avvam, Sad bin Ebi Vakkas, Abdurrahman bin Avf, Ebu Ubeyde bin Cerrah, Said bin Zeyd.

Allah onlardan razı olsun.

Melek Değil Sahabi!

Sahabiler için de geçerli bir kuraldır bu. ‘Onlar da beşerdi.’

Hata etmez, yanılmaz, şaşmaz değildiler. Beşerdiler. Kerametlerine, sahabiliklerine rağmen hata ettiler, şaştılar ama sapmadılar, dönmediler.

Onları severken ve takdir ederken bu yönlerini itibara katarak takdir etmek zorundayız.

Onları niyetleriyle itham etmekten Allah’a sığınırız. Hele hele Peygamber *aleyhisselam*ın henüz hayatta iken: ‘Sen cennetliksin.’ dediği bir insanı, daha sonra İslam’a hıyanetle, dininden geçinmekle itham etmek, o itham edilenden önce, ona cennet vaat edeni itham etmek değil midir?

Ashabıkiram, İslam’ın ilk günlerinin sıkıntılarıyla imtihan oldukları gibi, refahlı yılların imtihanına da önce onlar muhatap oldular. O imtihanı kazanmak için içtihat ettiler. İçtihadında isabet eden iki ecir, hata eden bir ecir aldı. Niyetleri ve yaptıklarının muhasebesi Allah’a kaldı.

Biz kendi imtihanımızda ne durumdayız, ona baksak daha kârlı oluruz.

Üçüncü Halife Osman Bin Affan

Hicretten 47 sene önce Taif’te doğdu. Zengin bir babanın çocuğu olarak dünyaya geldi. Otuz yaşlarında iken İslam’la şereflendi. İlk Müslüman olan on kişinin içindedir. Müslüman olmasına Ebu Bekir vesile oldu. Müslüman olduğu için eziyet görenlerden biriydi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*in kızı Rukayya ile evliydi. Onunla beraber Habeşistan’a ilk hicret edenlerdendir.

Allah yolunda yapılan cihat hareketlerinin tamamına katıldı. Sadece Bedir, Zatü’r-rika’ ve Gatafan Gazvelerine katılmadı. Bedir gününde hanımı Rukayya ağır hastaydı. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Medine’de kalmasını emrettiği için katılmadı. Diğerlerinde de Medine’de görevlendirildi. Peygamber *aleyhisselam*, kızı Rukayya vefat edince, diğer kızı Ümmü Külsüm’le evlendirdi onu. Ümmü Külsüm de onunla evliyken vefat etti.

Peygamber *aleyhisselam*, bir üçüncü kızı daha olsaydı onu da Osman’la evlendireceğini söylemişti. Din konusunda ashabın en bilginlerindendi. Hafızdı. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* zamanında vahiy kâtibiydi. Ebu Bekir *radıyallahu anh* zamanında da önemli vesikaların yazılmasında görev alıyordu. Ömer bin Hattab *radıyallahu anh* zamanında ikinci adamdı. Allah yolunda infakıyla meşhur oldu.

Babasından ona geçen ve artırdığı bütün malını infak etti. Kıtlık yılında İslam ordusunu donattı. Kuraklık döneminde Müslümanların su ihtiyacını

karşılayacak kuyuyu satın aldı. Evliliklerinden on erkek, yedi kız çocuğu oldu. Ömer bin Hattab *radıyallahu anh*tan sonra hicri 23 yılında Müslümanların üçüncü Halife'si oldu. On iki yıl hilafet görevinde kaldı.

Halifeliği döneminde İslam toprakları en geniş noktasına ulaştı. Bilhassa ilk altı yılda cihat hareketi zirveye tırmandı. Ebu Bekir *radıyallahu anh* zamanında bir araya getirilen Kur'an'ı Kerim, herkesin elinde kendi imkânlarıyla çoğaltılmış durumda bulunuyordu. Tarihte ilk defa nüshalar hâlinde Kur'an'ı çoğalttı. Onları devlet onaylı hâle getirip, insanların elindeki diğer nüshaları yaktırdı. Yapılaşma hareketi başlattı.

Mescidiharam'ı ve Mescidinebi'yi büyüttü. Polis sistemine benzer bir sistem kurdu. Yargıyı müstakilleştirdi. İlk İslam deniz filosunu kurdu. Onun döneminde refah seviyesi yükseldi. İkinci altı yılda, aslında Ömer bin Hattab *radıyallahu anh*ın öldürülmesiyle başlayan fitne büyüdü. Mısır ve Kûfe başta olmak üzere bazı şehirlerde baş gösteren ayaklanmalar, Halife'nin merhametli siyaseti yüzünden zamanında bastırılmadı.

Mısır ve Kûfe'den toplanıp gelen üç bin kadar çapulcu ve serseri, Abdullah bin Sebe isimli Müslüman olduğunu iddia eden bir Yahudi'nin planına uyup Medine'yi bastılar. Yaklaşık kırk gün kadar Medine'yi ve Halife'nin evini muhasara altında tuttular. Medine, hac mevsimi olduğu için ve ashabın ileri gelenleri cihat bölgelerine dağılmış durumda olduğu için boş gibiydi.

Çapulcular, güya sünnetten sapan Halife'yi görevinden uzaklaştırıp, daha iyi bir Müslüman'ı Halife yapacaklardı. Şeytanın bile güleceği şeye inanmışlar, bazı Müslümanları da inandırmışlardı. Başta Ali bin Ebi Talib *radıyallahu anh* olmak üzere, o zaman Medine'de bulunan sahabilerin yoğun gayretleri bir sonuç vermedi.

Muhasaranın kırkıncı günü dolmadan, evinde aç ve susuz bekletilen Halife ve ev halkı kılıçtan geçirildi. İçeri girdiklerinde Kur'an okuyan Halife'yi öldürdükleri gibi, okuduğu Mushaf'ı da tekmelediler. Halife'nin kanı, okuduğu âyetlerin üzerine aktı.

Ümmet on iki yıl içinde ikinci Halife'sini hainlere kurban vermişti. Medine yasa boğuldu ama iş işten geçmişti. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*in iki kızıyla üst üste evlenmek kendisine nasip olduğu için *'iki nurlu'* anlamına **Zünnureyn** olarak anılan, Allah yolunda infakın simgesi, Kur'an hafızı ve hizmetkârı, Peygamber *aleyhisselam*ın ilk arkadaşlarından, üç defa hicretle şereflenen, meleklerin bile kendisinden hayâ ettiği hayâ âbidesi, fetihler sahibi Osman bin Affan Kur'an okurken şehit edildi.

Nurlu Medine Neler Gördü?

Ensar ve Muhacirlerden üç beş kişinin ittifakıyla ilk Halife seçilmiş, kimse ona karşı durmamıştı.

O Halife'nin atadığı da ikinci Halife olmuş, itiraz görmemişti.

Üçüncü Halife'yi atayan Ömer'in kararı da ittifakla benimsenmişti ama geçen yıllar, Muhacirlerin ve Ensar'ın sözünü aşmama samimiyetini ezip geçmişti. ***'Hepimiz Müslüman değil miyiz?'*** mantığı, Ensar'dan veya Bedir ehlinden olmayı bir meziyet hâline getirmiyordu. Kalabalık vardı. Gürültü yapanın gürültüsü, ihlası ve en öndekilerden olmayı önemsiz hâle getiriyordu.

Mus'ab'ın kurduğu Medine'yi Yemen'den çıkan bir İbni Sebe'nin çapulcu takımı işgal edebilmiş, Peygamber *aleyhisselam*ın mihrabına geçip namaz kıldırma cüretini göstermişti. Medine o günleri de gördü.

Osman Bin Affanlı On İki Yıl

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*in vefatından on iki yıl sonra Halife oldu Osman bin Affan. Hicretin ilk yıllarına göre çok şey değişmişti. Değil hicrete göre, Ebu Bekirli ve Ömerli yıllara göre bile değişen şey çoktu. Bu değişen şeylerin en önemlisi nesildi. İslam toplumunu oluşturan nesil, Mekke'den Allah için hicret eden o mübarek nesil değildi.

Osman bin Affan zamanında sahabilerin oranı yüzdelerin çok altına düşmüştü. Karnını doyuramayan ama sabredip cennete koşan nesil gitmiş; yerine dünyanın en büyük iki imparatorluğundan birinin serveti üzerine oturmuş nesil gelmişti. Hicret etmiş nesil, karnına taş bağlamış insanlar, serveti görüp Müslüman olmuş insanları yönetecekler di. **Asla Medine, o Medine değildi. Ezan aynı ezandı ama Bilal beyaz deriliydi artık.**

Osman bin Affan *radıyallahu anh*, ümmetin başına gelir gelmez kendinden önceki büyük fetih hareketine hız vererek İslam'ın ufkunu açmaya devam etti. Afrika içlerine doğru hareket yayıldı. Azerbaycan, Ermenistan, Kabil, Sicistan ve Kıbrıs fethedildi. İstanbul'u fethedip, Peygamber *aleyhisselam*ın müjdesine nail olmak, herkes gibi onun da arzusuydu. Komutanlarına, İstanbul hedefine ulaşmak için Avrupa'yı arkadan kuşatacak bir plan yapıp İspanya'yı fethetmelerini önerdi. 'Kostantiniyye ancak denize hâkimiyetle fethedilebilir. Endülüs'ü (İspanya) fethedin, kıyamete kadar kim Kostantiniyye'yi fethederse ecri sizin olur.' sözü ona aittir.

Onun son dönemlerinde fetih hareketleri durakladı. Hem doğal şartlar açısından zorluk çekiliyor hem de Medine'den binlerce kilometre uzak mesafelerde bulunan topraklara acil müdahalede sıkıntılarla karşılaşılıyordu. Ordular, karın tokluğuna işsiz bekletilir bir durumda bırakıldı.

Osman bin Affan *radıyallahu anh*, ikinci Halife'nin aksine yumuşak mizaçlı, merhametli, bağışlayan bir kimliğe sahipti. Bu merhametli yapısı devlet idaresine yansıdı. Ömer *radıyallahu anh*ın ağır müeyyidelerle cezalandırdığı suçları, o müsamaha dairesinde tuttu. Valileri onun bu tutumunu suistimal ettiler.

Kûfe'de, Mısır'da ortaya çıkan bir yolsuzluğun bedeli Medine'de birikti. Valilerinin hataları ona yüklendi. Görevden uzaklaştırınca da neden uzaklaştırdın oldu. İslam toplumu, nefesleri bile sayan bir liderden, her şeye düzelir gözüyle bakan bir lidere intikal etmişti.

Sayıları oldukça azalan ashabın cihat ve din tebliği gibi maksatlarla Medine dışında olması da sıkıntıyı biraz daha derinleştiriyordu. Yeni nesil anlamıyordu. Halife kimin Halife'si, Medine neden Medine oldu anlamıyorlardı. Ayrıca Halife'nin yaşı da sekseni geçikti. Genç bir bedenin bile tahammülde zorlanacağı olaylar ardı ardına dizilmişti.

Hicri 18 Zilhicce 35 Doğumlular

Bu tarih üçüncü Halife Osman bin Affan *radıyallahu anh*ın şehadet tarihidir.

Bu tarihte fitne doğdu.

O fitnenin çocukları oldu.

Onların çocukları oldu. Büyüdüler, aile kalabalıklaştı. Yayıldılar, dağıldılar.

Medine'de doğdu, ezan okunan her yere ulaştı. O gün siyaseti itham ederek doğdu. Daha sonra ibadetten tarihe her şeye el uzattı.

Ashabıkiramı, ulu orta tartışma cüreti o gün resmîleşti.

Tarihteki, Emevi-Abbasi dönemi ayrımı o yüzdendir.

Bugünkü Sünnilik-Şiilik bölünmüşlüğü ondandır.

O gün Halife'nin evini kuşatma altına alıp, sonunda öldürenler, sadece Halife'yi öldürmediler. Müslümanlığa ait değerlerin değerini öldürdüler. Öyle bir fitne doğurdular ki onu ancak kıyamet öldürecek.

Birinci Halife Ebu Bekir radıyallahu anh çekirdeği koruyan bir mücadelenin ötesinde kuzeye doğru açılma hamlesini başlattı. Halid bin Velid'i rüzgâr gibi saldı. Ardından ikinci Halife kuzeye açılışı, kuzeydoğu ile sürdürdü. Bir yandan da iç sistemi oturttu. Üçüncü Halife de Tunus'tan Hindistan'a uzanan büyük bir alanı Kelimeyitevhit'le imar etti.

Hilafet Makamında İkinci Cinayet

Toplum değişmiş, Halife değişmemişti. Osman bin Affan *radıyallahu anh*, o eski Osman'dı. Değişmeye, modernleşmeye karşı direniyordu. Kûfe, Basra ve Mısır eyaletlerinde, görünürde Halife'nin tutumlarına itiraz olan muhalif hareketler çıktı. Asıl maksat ise Hilafet makamıydı. Halife,

ashaptan ileri gelenlerle istişareler yaptı. Medine, vilayetlerden gelen kargaşa haberleriyle çalkalanıyordu.

Halife'nin önünde iki seçenek vardı. Ya sert kararlarla her başkaldıran susturulacak ya da ikna edilerek, yatıştırılarak fitnenin büyümesi önlenecekti. Medine için birinci seçenek mümkün değildi. Halife, kendisini öldürmek için haftalarca evini kuşatma altında tutan eşkıya grubuyla bile ikinci seçeneği kullanarak görüştü, izahlar yaptı ama her şey beyhudeydi.

Sayıları üç bin civarında olan, daha yeni Müslüman olmuş eşkıya grubu, adaleti gerçekleştirmek, yolsuzlukları önlemek gibi iddialarla Medine'de toplandılar. Önce Medine'de sahabilerden ve diğer Müslümanlardan taraftar toplamak istediler. Onu beceremeyince, 'Ya Halife görevini bıraksın ya da öldürürüz.' diye tehdit ettiler. Kimse bu tehdidi ciddiye almadı. Gelip geçer zannedildi.

Medine boştu. Halife ile ilgilenmek, onu desteklemek için evinin önünde toplanan sahabi sayısı yedi yüz civarındaydı. Mevsim hac mevsimi olduğu için Müslümanlar Mekke'de hac görevindeydiler. Bir grup sahabi de diğer İslam topraklarındaydı.

Halife'nin ikna çabaları onları sadece azdırdı. Kendilerine göre ciddi gerekçeleri vardı.

Mushaf yakmak, ümmetin malını akraba arasında bölüşmek, valileri akrabalardan seçmek, masum insanları cezalandırıp dövmek gibi şeyler dillendiriyorlardı. O, bunları tek tek cevaplandırdıysa da dinleyen olmadı.

Halife, Medine'deki durumun ağırlığını ancak vilayetlerden gelen destekle çözebileceğini anlayınca valilerinden yardım istedi. Valileri, bilhassa Şam'daki valisi Muaviye *radıyallahu anh* acil yardım gönderdi ama faciadan önce yardım Medine'ye yetişmedi.

Eşkıyanın gözünün döndüğünü gören sahabiler, Halife'nin evine gelip onlarla savaşmayı kararlaştırdılar. Halife herkese Allah'ın adıyla konuştu. Yeminli cümlelerle, kendisi için Medine'de kan akıtılmamasını istedi. Yeminli ifadeleri üzerine sahabiler evlerine dağıldılar. Onların başında da Ali bin Ebi Talib *radıyallahu anh* vardı. Bu sahabiler, genç çocuklarını yardımcı olmaları için Halife'nin evine gönderdiler. Bu gençler arasında Hasan bin Ali, Abdullah bin Zübeyr, Muhammed bin Talha gibileri vardı.

Komitacılar Halife'nin evine içme suyu ulaşmasını engellediler. Giren çıkanı tehdit ettiler.

Arûma kuyusunu satın alıp Müslümanlara vakfeden Osman bin Affan'dı. Medine, içme suyunu ondan karşılıyordu ama son günlerinde o sudan

içmesine engel olundu.

Hicretin 35. yılında zilhiccenin 18. günü eşkıya grubu Halife'nin evine girdi. İkindi namazından sonraydı. Halife Kur'an okuyordu. İçeri girenler önce bir demirle kafasına vurdular. Akan kan, okuduğu Mushaf'a sıçradı. Sonra kılıçla ölmesini sağlayacak darbeleri vurdular.

Medine'de büyük bir matemle beraber, ağır bir terör estirmişlerdi. Kimse evini terk edemiyordu. Halife şehit edilmiş, cenazesinin defnedilmesine bile izin verilmemişti. Bir ara Ali bin Ebi Talib *radıyallahu anh*, cenazeyi kaldırmaya teşebbüs etti. Onu taşladılar. Üç gün şehit naaş o evde bekledi. Sonra bir grup sahabi gizlice cenazeyi evden çıkardılar. Yıkanmadan, kanlarıyla ve elbiseleriyle Baki' mezarlığına defnedildi.

Osman bin Affan *radıyallahu anh*ın naaşı defnedildi ama onun gömüldüğü yerden fitne dirildi. Ümmetin on dört asırdan beri kapatamadığı yaralar açıldı. Bölünmeler oldu. **Fitne uyandı.**

Acıklı Bir Soru: Sahabiler Neden Kendilerini Göstermediler?

Ashabıkiramın kardeşlik anlayışı dillere destandı. Birbirleri için can vermekten çekinmeyen bu insanlar, hem de Halifeleri öldürülürken evlerindeydiler. Öldüreceğini söyleyen eşkıya da haftalarca evini kuşatmıştı. Facia 'Geldim!' dediği hâlde neden gerekli tedbiri almadılar? On iki yıl önce de ikinci Halife'de aynı acı yaşanmıştı. O olay da bireysel değildi aslında.

Bu sorunun makul cevapları vardır:

1- Bu sonucu Halife bizzat kendisi hazırladı. Ona yardım etmek için gelenleri yeminli konuşmalarla Medine'de kılıç kullanmaktan nehyetti. Bu, onun kadere olan teslimiyetine, kendine olan güvenine işaret ettiği kadar ikinci önemli bir noktaya da işaret etmektedir. Eşkıya grubunun söz dinlemesi mümkün değildi. Medine'ye saygı diye bir şey de bilmiyorlardı. Bir tek kendisinin ölümüyle sonuçlanabilecek bir olayı, belki de yüzlerce sahabinin Medine gibi bir yerde ölmesiyle sonuçlanacak hâle getirmekten çekinmiştir. Allah ondan razı olsun. Büyük düşündü. Samimi düşündü. Zor günde düşünülmesi gerekeni düşündü ama korktuğundan beteri oldu. Ümmet asırlardır bağrındaki yarayı kapatamıyor.

2- Ashabıkiram, gençleri savunma maksatlı olarak Halife'nin evine göndermişlerdi. Bilhassa Ali bin Ebi Talib *radıyallahu anh* ciddi bir şekilde olayla ilgileniyordu. Hiç kimse, haremişerifte namaz kılan o eşkıyanın bir

cinayete tevessül edebileceğini tahmin etmemişti. Olay basit bir isyan gibi görülmüştü. Hâlbuki büyük bir planın parçalarından biri infaz ediliyordu.

Ne Oldu da Ay Tutuldu?
Şehadetin Siyasi ve Tarihi Tahlili

Osman bin Affan *radıyallahu anh*ın İslam Devleti'nin merkezinde, gün ortası şehit edilmesi, günübirlik bir olay değildi. Olayın iyi bir tahlil görmesi için, incelemenin Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*in vefatı gününe taşınması gerekmektedir. İlk itirazın, beş temel esastan biri olan zekâta yapıldığını hatırlamalıyız. Önce zekâta itiraz edildi. Zekât vermemek şartıyla Müslüman olmanın kabul edilmesi istendi. Böyle bir istek, Ebu Bekir'in azmine, Halid'in kılıcına takılınca, çıkışın adı riddet oldu.

Riddet de aynı kayalara çarptı ve duruldu.

Ana sıkıntının mal olduğunu görüyoruz.

Sadece on iki yıl sonra gerçekleşen ikinci Halife'nin öldürülmesi olayı da şahsi bir intikam alma değildi. Çökertilmiş bir sistemin gizli uzantıları tarafından yürütülmüş bir planla gitti ikinci Halife. Çökertilen bir imparatorluk ve o imparatorluğun Medine'ye taşınan hazineleri.

Üçüncü Halife'de bu olayı daha açık ve net görüyoruz. 'Ona şunu niye verdin?'le başlayan cümlelerle itham edildi hep.

Hadislerde ümmetin fitnesi olarak gösterilen dünya malı, dünyanın yeşilliklerini Müslümanlara açması, fitnenin başı ve dibi oldu. O gün öyle oldu, bugün öyle devam ediyor. Yarın da bugünden bellidir şüphesiz.

Birinci Tahlil: Toplum Değişti

Karnı doymamış insanların iman ettiği bir toplumdan, insanların rahat doymak için iman ettikleri bir topluma geçilmişti. Fetihler, akan servetler getiriyordu. Önce bir medeniyetin etkisinde kalmamış müşrik Araplardan dönüşmüş bir toplum vardı. Yirmi yıl sonra ise farklı medeniyetlerin etkisinde kalmış insanlardan oluşan renkli bir toplum çıktı ortaya. Din için can veren ilk fedakâr neslin yerine, canı için dinini verebilecek 'iman iddialı' bir nesil vardı.

Büyük bir enginlik ve zahmet çekilmeden elde edilmiş bir Müslümanlık. Ebu Cehil'in, Übey bin Halef'in işkencesine katlanmamışların Müslümanlığı! Hicret etmemişlerin, Hendek'e girmemişlerin imanı! Akşam

karar verip sabah Müslüman olan, ertesi gün de söz sahibi olmaya çalışan kitleler, bu dönemin kitleleriydi.

Bu değişim, üçüncü Halife'nin zamanından önce vardı aslında ama Ömer *radıyallahu anh*, tavizsiz kişiliği ile gevşemenin ve ayaklanmanın önünde büyük bir engeldi. En küçük hatayı bile soruşturuyor, müfettişlere havale etmeden kendisi gündüz gece demeden gayret ediyordu. Osman *radıyallahu anh* ise mülayim ve merhametli tutumuyla dikkat çekmişti. Hatır kırmamayı, üzmemeyi esas alıyordu. İki Halife'nin iki farklı kişiliği çok geçmeden devletin yapısında görüldü.

Ömer *radıyallahu anh*, yeni Müslüman olan bölgelerle ilk Müslümanların karma yaşamalarına karşı dikkatli bir siyaset izliyordu. Yeni keşfedilen dünyanın fitnesinin, çölde çadırdan başka bir sığınağı bile olmayan insanlar için fitne unsuru olur diye düşünüyordu. Osman *radıyallahu anh* döneminde ise gelişen toprak, çoğalan insan sayısı yüzünden bu siyaset güdülemedi.

Bu realiteye, büyüyen devletin o zamanın şartları açısından kontrol edilme zorluğunu da ilave edebiliriz. Medine'den Azerbaycan'a bir mektup ne kadar zamanda ulaştırılabilirdi? İletişimden denetlemeye, eğitmeye kadar büyüklüğün getirdiği sıkıntılar aşılamıyordu. Yesrib'de kurulan küçük Medine Devleti, bir kıtadan büyük hâle gelmişti. Bu büyüme de yarım asırdan daha kısa bir zamanda gerçekleşmişti.

Eğitim için henüz yeterli bir yatırım da yapılamadığı, gelenin Kur'an okumasının dahi garanti edilemediği bir ortamda her türlü senaryo yazımı kolay oldu.

Toplum ve devlet değişti ama Osman *radıyallahu anh* hiç değişmedi. O, ilk iman eden on kişiden biri olan Osman'dı. Değişmemekte direndi, değişim de onu ezdi.

İkinci Tahlil: Sahabilerin Durumu

Sahabiler, fethedilen yerlere ya fatihler olarak gittiler ya da oradaki hizmetleri görmek için gittiler. Medine sanki boşalmış gibiydi. Ömer *radıyallahu anh* zamanında sahabilerin ileri gelenlerinin Medine dışına çıkması yasaklanmıştı. Hem önemli konularda fikir alışverişinin sağlanması düşünülüyor hem de sahabilerin yeni dünyanın farklılıklarına takılıp kalmalarından endişeleniliyordu.

Ömer *radıyallahu anh* gerçekten çok haklıydı. Osman *radıyallahu anh* yönetime gelince, narin kişiliği ve merhameti yüzünden kimseyi Medine'de

alıkoyamadı. İlk çekirdek kadro, dışarı açıldı. Fethedilen yerlerin hazineleri de Medine'ye akınca, Medine paranın ve paraya düşkünlerin buluşma yeri gibi oldu. Meydan onlara kaldı.

Üçüncü Tahlil: Maaş Dengelemesi

Ömer bin Hattab *radıyallahu anh* zamanında maaşlar, insanların ilk iman edenlerden itibaren bulundukları duruma göre ayarlanıyordu. Herkesin asgari bir hakkı vardı ama ilk çekirdek kadro kollanıyordu. Mü'minlerin anneleri, ehlibeyt farklı tutuluyordu. Yeni iman edenler bu duruma içlendiler. En son iman edip ilk iman edenle aynı olmayı istediler. Bir savaşa iştirak etmiş olmayı, İslam'ın bulunmazı gibi tasavvur etmek istediler.

Dördüncü Tahlil: Kabilelerin Durumu

Kureyş, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*in kabilesi olduğu için farklı tutuluyordu ama herkes Müslüman'dı, herkes kuldu. Daha sonra Müslüman olan kabileler, genellikle çöl insanlarından oluşuyordu. Bu insanlar Müslüman olduktan sonra bile bazı cahiliye düşüncelerini terk etmekte zorlanıyorlardı.

Ebu Bekir ve Ömer *radıyallahu anh*uma dönemlerinde bu kabileler, fetih hareketlerinden uzak tutuldu. Bu konuda Ebu Bekir'in itimat ölçüleri oldukça hassastı. Bu ölçülerini, dinden dönüp sonra tevbe edenlere de uyguluyordu. Tevbe etseler bile, onların eline kılıç vermiyordu.

Osman *radıyallahu anh* zamanında ise durum değişti. O dönemin ordularını oluşturan samimi kadrolar azaldı. Büyüyen toprak için de eleman ihtiyacı arttı. İlk iki Halife'nin görev vermediği kabilelere mecburen kılıç teslim edilmiş oldu. Böylece Osman *radıyallahu anh*, fitneye gübre vermiş oldu.

Beşinci Tahlil: Yahudiliğin İntikamı

Yesrib'in Medine olmasıyla Yahudilik çok şey kaybetti. Hayber gidince de her şeyleri gitmiş oldu. Sömürdükleri Arap Yarımadası'nı kaybetmiş oldular. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*in sağlığından beri intikam peşinde koşuyorlardı.

Nitekim O'nu bile zehirleme girişimleri olduğu hadislerde sabittir. Osman *radıyallahu anh* zamanında, Abdullah bin Sebe isimli bir adamlarıyla

Müslümanların arasına fitne koymayı becerdiler. Onun yönlendirdiği ama Müslüman olduğunu söyleyen insanlar, Halife'yi evinde muhasara edip öldürdüler.

Yahudilerin desiselerinin etkisini tarihi bir gerçek olarak kabullenmek zorundayız ancak Medine'nin gereği gibi korunamadığını da maalesef görmemiz gerekmektedir.

Altıncı Tahlil: Halife'nin Medine Anlayışı

Osman bin Affan *radıyallahu anh*ın farklı bir Medine anlayışı vardı. Değil devlet merkezinin Medine'den nakledilmesi, kendisinin bile Medine dışına çıkmaya tahammülü yoktu. 'Hicret ettiği yer, Resûlullah'ın Medinesi' onun için çok büyük anlamlar ifade ediyordu.

Son iki senesinde kıpırdanmalar çoğalınca, bütün valileriyle Mekke'de bir toplantı yapmıştı. O toplantıda durumun tehlikeli olduğunda hemfikirdiler. Toplantının akabinde Şam valisi olan Muaviye bin Ebi Süfyan *radıyallahu anh*uma, Osman bin Affan *radıyallahu anh*a kendisiyle beraber Şam'a gelmesini teklif etti. Cevabı:

'Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*in bulunduğu yeri bırakıp başka yere gitmem.' şeklinde oldu. Bunun üzerine: 'Medine'ye ilave ordu göndereyim.' teklifinde bulundu. Bu teklife de şu cevabı verdi: 'Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*in şehrine asker yığıp insanların rızkını onlara yedirerek, Peygamber *aleyhisselam*ın şehrinde maişet sıkıntısına neden olamam!'

Belki Muaviye *radıyallahu anh*ın önerileri makuldü ama Halife'nin Medine anlayışı bambaşka duyguları temsil ediyordu. O böyle düşünüyor, iman ettiğini söyleyen bir insanın da öyle düşüneceğini zannediyordu. Bu nedenle de evinin önünde bir aydan fazla bir zaman kendisini öldürmek için bekleyenlerin, blöf yaptıklarını zannetmişti.

Onun tavırlarında Medine'nin saygınlığını ve devletin kimliğini zedelememe ön plana çıkmıştı. O günlerde Medine'de bulunan sahabiler de Halife'nin tutumundan etkilenmiş olmalılar ki ek bir gayret içine girme ihtiyacı hissetmediler. Neticede Halife'nin tutumu, onun açısından kazanç oldu. Zirvede bir şahsiyet olarak Rabbine yürüdü ama Medine yara aldı. İslam, yürüyüşünde duraklama dönemine girdi.

Ashaptan Muğire bin Şube *radıyallahu anh*, Halife'nin yanına girmiş ve üç şey teklif etmişti: Emret şunlarla savaşalım. Seni buradan Mekke'ye kaçıralım. Ya da Şam'a git.

Bu üç teklife cevabı çok açık oldu: “Savaşmaya gelince, ben Müslümanlar arasında kan akıtmayı emreden ilk lider olmayı kabullenemem. Mekke’ye gitmeye gelince, bunlar orada da kan akıtırlarsa o vebale giremem. Şam’a gitmeye gelince, hicret ettiğim yerden ayrılamam.”

Ashaba ricası şu oldu: ‘Bana en büyük desteğiniz, Medine’de silah kullanmamanız olur.’

Yedinci Tahlil: Akrabalar

Sonunda Allah’ın kaderi tecelli etti demekten başka bir söz kalmıyor fakat zahiri sebepleri de araştırıp, yaşadığımız hayatta işimizi kolaylaştıracak, bize ders oluşturacak noktaları tespit etmek durumundayız. Osman bin Affan *radıyallahu anh*, en çok akrabalarını görevlendirmekle itham edilmiştir.

Gerçek de böyledir ama onun döneminde Çin sınırına dayanan büyük fetihler vb. Müslümanların göğsünü kabartan sonuçlar, o akrabalar denen kadroyla elde edilmiştir. İlk altı senedeki başarılar da aynı isimlerle sağlanmıştı.

Sahabilerden hayatta olanlardan, ona itirazı olanlar yok değildi. Ebu Bekir ve Ömer’e de itirazlar oluyordu. Zaten sahabilerin en bariz özelliklerinden biri, onların hak bildiklerini kimseden çekinmeden söyleyebilmeleridir. Osman *radıyallahu anh*a karşı yaptıkları da buydu. Yanlış gördüklerini açık bir dille söylüyorlardı.

Ali bin Ebi Talib *radıyallahu anh*, Osman *radıyallahu anh*a en çok itiraz edenlerden biriydi ama zor zamanlarında da en çok desteği o veriyordu. Çünkü hem Ali *radıyallahu anh*ın hem diğer sahabilerin itirazları siyasi bir menfaat çizgisinde değildi. Hakkı üstün tutmanın gereği olarak konuşuyorlardı.

Hilafetinin ilk altı yılında insanların en çok sevdiği kişi Osman *radıyallahu anh*tı. Seviliyor, sayılıyordu. Görevlendirdiği akrabaları, onun adını kullanmada bazen çizgiyi aştılar. Yumuşak huyluluğu ve kimseyi kırmadan iş görme anlayışı, Halife’yi ağır tenkitler altında kalmaya mahkûm etti.

Akrabalarının ona yaptığı, hıyanet olarak bile adlandırılabilir ama akraba görevlendirmesi, İslami açıdan bir suç teşkil etmemektedir. Ondan sonraki Halife Ali *radıyallahu anh* da kendi akrabalarından görevlendirmeler yapmıştır. Hatta denebilir ki o tip fitnenin yayıldığı zamanlarda, idareyi kontrol açısından akraba görevlendirmesi daha sağlıklı sonuç verebilir.

Sekizinci Tahlil: Tavırlar

Ehlisünnet'in inancı şudur: Osman *radıyallahu anh*, öldürüldüğü ana kadar istikamet üzere yaşamış bir liderdir. Öldürülmesinin zulüm olduğunda icma edilmiştir. Öldürülmesinin helal olduğunu düşünenler kâfirdirler. Helal olduğuna inanmadan öldürülmesine iştirak edenler ise fasıktırlar. Ona başkaldıranlar arasında takvasıyla bilinen kimse de yoktur.

Ona yardım etmekte yetersiz kalınmasında ise Halife'nin isteğinin etkisi büyüktür. Asilere yardım edenler ise Medine'ye bir yolla gelip karnını doyurmak için orada yaşayan yabancılardır.

Halifelik/Raşidler

Halife, vekil anlamınadır. Şunun Halife'si, şunun vekili anlamında söylenmiştir. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* vefat ettiğinde Ebu Bekir *radıyallahu anh* ümmetin lideri olarak seçilince ona 'Resûlullah'ın Vekili' anlamında 'Halifetü Resûlillah' dendi. Onun vefatından sonra Ömer *radıyallahu anh* göreve gelince 'Resûlullah'ın Vekilinin Vekili' anlamında 'Haliufetü Halifeti Resûlillah' dendi. Bu uzun isim, sonraları 'Halife' şeklinde anılır oldu.

Halife, tarihteki uygulamasında hem devletin başı hem dinin en üstteki mümessili durumunda olmuştur. Kimi zaman 'Mü'minlerin Emiri' olarak da anıldıkları olmuştur.

Halifelerin ilk dördü olan Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ali -Allah hepsinden razı olsun- Raşid Halifeler olarak anılmışlardır. Bu anmanın nedeni, hadislerde geçen 'benden sonraki Raşid Halifeler…' ifadesidir.

Bazı âlimler, hicretin 99. senesinde Halife olan Ömer bin Abdülaziz'i de beşinci Râşid Halife olarak zikrederler.

Zor Zamanda İki Sahabinin Sohbeti

Halife'nin evinin kuşatma altında olduğu günlerden birinde, sahabilerden Abdullah bin Ömer *radıyallahu anh*uma, onun yanına girdi. Halife: 'Şu insanlar ne istiyorlar?' diye sordu. O da: 'Ya çekil ya da öldürürüz.' diyorlar şeklinde cevap verdi.

Bunun üzerine İbni Ömer'le Halife arasında şu konuşma geçti:

İbni Ömer: 'Sen dünyada ebedî kalacak mısın?'

Halife: 'Hayır.'

İbni Ömer: 'Öldürmekten başka bir şey yapabilirler mi sana?'

Halife: ‘Hayır.’

İbni Ömer: ‘Sana cennet veya cehennem verebilirler mi?’

Halife: ‘Hayır.’

İbni Ömer: ‘O zaman Allah’ın sana giydirdiği bu gömleği çıkarma! Sen çekilirsen böyle bir işlem sünnet hâline gelir; kim Halife’yi beğenmiyorsa ayağa kalkar, Halife’yi indirir veya öldürür.’

Vasiyeti

Vefatının yaklaştığını anlayınca vasiyette bulundu. Vasiyetinde şöyle demişti:

‘Bu, Osman’ın vasiyetidir.

Bismillahirrahmanirrahim.

Affan’ın oğlu Osman şehadet eder ki:

Allah’tan başka hiçbir ilah yoktur. O’nun ortağı yoktur. Muhammed O’nun kulu ve Resûl’üdür. Cennet haktır. Cehennem haktır. Allah, hiç şüphenin bulunmadığı bir günde kabirdekileri çıkaracaktır. Allah sözünden caymaz. Osman böyle yaşadı, böyle ölecek. İnşaallah böyle dirilecektir.’

* * *

İslam ve Devlet

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* efendimiz her şeyi sıfırdan kurdu. Zaten Mekke müşriklerinin işleyen bir düzenleri de yoktu. Bir anlamda kabile mantıklı yaşıyorlardı. Medine’ye intikal edildiğinde, bağ bahçe düzenlemesinden evliliğe kadar her şey vahiyle ve Peygamber *aleyhisselam*ın talimatlarıyla şekilleniyordu.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* vefat ettiğinde Kur’an genel hatlarıyla bir devlet taslağı çizmişti. Bilhassa aile hukuku ve devletler hukuku olarak adlandırılabilecek ana ilkeler belirlenmişti. Ekonomiye ait sayılabilecek ilkeler de genel hatlarıyla çizilmişti. Devlet şeması ise tam net değildi. Baş tespiti, otorite kullanımının ilk çizgileri çizilmiş ama bir netlik verilmemişti.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*in vefatının hemen akabinde Ensar ve Muhacir’in oturup ne yapacaklarını istişare etmelerinin nedeni de buydu. Daha sonra Ebu Bekir *radıyallahu anh*ın vefat ederken rahat bir şekilde Ömer *radıyallahu anh*ı yeni lider olarak ataması, Ömer *radıyallahu anh*ın

vefat ederken altı kişilik bir komisyon ataması, bu çizgilerin tespiti için önemli ipuçlarıdır. Birinci, ikinci ve üçüncü Halife'nin seçimi birbirine benzemeyen üç ayrı metotla gerçekleştirilmişti.

Bu seçimlerin üçü de sahabilerin itirazı olmadan gerçekleşmiştir. Şahsi sorgulamalar yapılmış ama 'Ben kabullenmem!' diyen olmamıştır. Bu da o dönemin Müslümanlarının, daha ince bir ifade ile ashabın ittifakıdır.

O dönemde şekillenen devletin adı **Hilafet Devleti** olarak tescil edilebilir. Nitekim 1924 yılında ilga edilene kadar Müslümanlar, bir Halife'nin hükmü altında bulunmuşlardır. Burada Halife kelimesinin bağlayıcılığı olmayabilir. Nitekim **'Emirülmü'minin'** olarak da adlandırıldığı olmuştur. İsimlerden çok, isimlerin içeriği ön plana çıkarılmalıdır. Allah'ın dininin eksiksiz yaşanması, kulları üzerinde adaletin tahakkuk ettirilmesi asıl olandır. Beşerî güç dine hâkim olmuyor, hüküm Allah'ın oluyorsa o sistem Halifelik veya başka bir isimle anılabilir.

Osman bin Affan *radıyallahu anh* döneminde, devletin sınırları Afrika ve Asya kıtalarının nüfusun yoğun olduğu bölgelerine yayılmıştı. Devlete ait sistem yeni yeni oturtulduğundan, işleyişle ilgili bazı aksaklıklar görülebilmiştir. Buna ne Osman *radıyallahu anh*ın ne de bir başkasının yapabileceği köklü bir uygulama vardı. Ali bin Ebi Talib *radıyallahu anh* döneminde de bu yeni olma sıkıntısı artarak devam etmiş, sorunlar iç boyutuyla kabararak sürmüştür.

Ali *radıyallahu anh*tan sonra ise ana çizgilerde sapmalar olmuştur. Yöneticinin bir aileye mahsus hâle getirilmesi, bu sapmaların ilki ve en tehlikelisidir. Emevi Dönemi, Abbasi Dönemi, Eyyübi Dönemi, Osmanlı Dönemi gibi adlandırmaların temelindeki gerekçe, bu aileleştirme sıkıntısıdır.İslam, mü'minlerin yönetimini bir ailenin tahakkümüne devretme gibi, bir ilke koymadığı gibi bunu kınayan ölçüler de getirmiştir. Ancak on dört asırlık tarih, keşkeler ve acabalarla dolu olaylarla geçirildikten sonra, bugün geldiğimiz dönemde öylesine bile hasret olabileceğimiz bir kaosa şahit olmuş bulunuyoruz.

İslam'ın devleti bir kraliyet değildir.

Beşeri hükümran kılan demokrasi de değildir.

Allah'ın hükmünün tatbiki ne ise odur.

Resûlullah ﷺ Onun İçin Dedi ki:

Ebu Musa *radıyallahu anh* diyor ki:

Peygamber *aleyhisselam* bir bahçeye girdi. Bana da bahçenin kapısını beklememi emretti. Biri geldi, yanına girmek için izin istedi.

"Ona izin ver ve onu cennetle müjdele." dedi. O, Ebu Bekir'di. Sonra başka biri geldi, izin istedi.

"Ona izin ver ve onu cennetle müjdele." dedi. O da Ömer'di. Sonra başka biri geldi, izin istedi. Biraz sessiz durduktan sonra:

"Ona izin ver, başına gelecek belalara karşı onu cennetle müjdele." dedi. O da Osman bin Affan'dı. (Buhari, 36959; Müslim, 2403; Tirmizi; Nesai; Ahmed)

* * *

Aişe *radıyallahu anha* dedi ki:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, odamda ayakları veya bacakları açık bir şekilde uzanıyordu. Ebu Bekir izin istedi, girdi, onunla konuştu, gitti. Durumunu değiştirmedi. Sonra Ömer geldi, konuştu, gitti. Hâlini değiştirmedi. Sonra Osman izin istedi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* düzeldi, oturdu. Elbisesini örttü. Osman konuştu gitti. (Bu hadisi nakleden ravilerden Muhammed: 'Bu görüşmelerin aynı günde olduğunu zannetmiyorum.' demiştir.) Aişe *radıyallahu anh*a diyor ki: 'Ebu Bekir girdi, etkilenmedin. Ömer girdi, etkilenmedin. Osman girince neden elbiseni düzelttin, toparlandın?' diye sordum. Şöyle buyurdu:

"Meleklerin hayâ ettiği bir insandan hayâ etmeyeyim mi?" (Müslim, 2401)

Abdurrahman bin Semure *radıyallahu anh* rivayet ediyor:

Osman bin Affan, Tebük Gazvesi için hazırlık yapılırken bin dinar getirip Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*in kucağına koydu. Baktım Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, dinarları elinde çevirip duruyor ve şöyle diyordu:

"Bundan sonra Osman'a yaptığı zarar vermez. Bundan sonra Osman'a yaptığı zarar vermez." (Ahmed, 20655)

* * *

Enes *radıyallahu anh* anlatıyor:

Rıdvan bey'ati gününde Osman *radıyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*in elçisi olarak Mekke'deydi. İnsanlar bey'at için toplanınca

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Osman, Allah’ın işini, Peygamber’inin işini görüyor.”

(Bey’ati diğerleriyle yaparken elini onlardan gelenin elinin üzerine koyuyordu. Osman orada olmadığı için onun adına) bir elini öbür elinin üzerine koydu. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*in eli, öbürlerinin kendi ellerinden daha hayırlı olmuştu Osman için. (Tirmizi, Menakıb 61/3702)

* * *

Sümame bin Hazen el Kureşi *radıyallahu anh* (Osman bin Affan *radıyallahu anh*ın evinin kuşatıldığı zamandan söz ederek) şöyle diyor:

Osman’ın, isyancıların karşısına çıkıp konuştuğu zamanı gördüm. Onlara dedi ki:

“Allah ve Müslümanlık adına söyleyin. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Medine’ye geldiğinde Arûme kuyusundan başka suyu içilebilir kuyu yoktu. O zaman buyurdu ki: ‘Kim bu suyu satın alıp, cennet karşılığı Müslümanlara vakfeder?’ Ben kendi malımdan onu satın aldım ve vakfettim. Siz bugün benim ondan su içmemi engelliyorsunuz, deniz suyu içmeme sebep oluyorsunuz.”

“Allah için doğru söylüyorsun.” dediler.

“Allah ve Müslümanlık adına söyleyin. Mescit, namaz kılanlara dar gelmeye başlamıştı. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ‘Kim şu filanların arazisini satın alıp, cennet karşılığı mescide katar?’ dedi. Kendi malımdan o araziyi satın aldım, mescide kattım. Bugün siz, beni orada iki rekât namaz kılmaktan alıkoyuyorsunuz.”

“Allah için, doğru söylüyorsun.” dediler.

“Allah ve Müslümanlık adına söyleyin. Ben Tebük Gazvesi ordusunu kendi malımdan donatmadım mı?”

“Allah için doğru söylüyorsun.” dediler.

“Allah ve Müslümanlık adına söyleyin. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Mekke’de bir dağdaydı. Beraberinde Ebu Bekir, Ömer ve ben vardım. Dağ sallandı. O kadar sallandı ki üzerinden taşlar düştü. Ayağıyla yere vurdu ve buyurdu ki: ‘Dur ey dağ! Üzerinde bir nebi, bir sıddık ve iki şehit var!’

“Allah için doğru söylüyorsun.” dediler. Osman *radıyallahu anh* dedi ki:

“Allahu ekber! Kâ’be’nin Rabbine yemin olsun, şehit olacağımı itiraf ettiler.

Allahu ekber! Kâ’be’nin Rabbine yemin olsun, şehit olacağımı itiraf ettiler.

Allahu ekber! Kâ’be’nin Rabbine yemin olsun, şehit olacağımı itiraf ettiler.” (Tirmizi, Nesai, Darekutni)

Endülüs'ün Tarık'ı

Endülüs Uzak Değil!

Musa bin Nusayr'ın on iki bin kişiyle Tarık bin Ziyad'ı Endülüs'e gönderdiği gün meçhul değildir. Adı şanı olmayan Tarık bin Ziyad, âdeta sıfırdan bir fetih gerçekleştirmiş, yeni bir İslam Devleti kurmuştu. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*in vefatından henüz bir asır bile geçmemişti. Yüzler güldü çünkü İslam, Hristiyanlığın kalesi durumundaki Avrupa'yı temellerinden fethetmeye başlamıştı. O günkü o bereketli fetih, Paris içlerine kadar da ilerlemişti. İslam, Müslümanların eliyle kıtadan kıtaya koşuyordu.

Tarık bin Ziyad, genç bir Berberi; gemilerden önce Avrupa'nın yüreğini yakmıştı. Büyük plan adım adım ilerliyordu: Oradan İstanbul'a ulaşılacak ve büyük fetih gerçekleştirilecekti. Çok yollar kat edildi. Balatuşşüheda'ya kadar varıldı. Orada fetihler durdu. O günden sonra ise İslamlaştırılmış şehirler birer birer geri verilmek zorunda kalındı.

İslam, Endülüs'te 781 yıl kaldı.

781 yıldan sonra ise tek bir Müslüman kalmadı Endülüs'te. Artık Endülüs de yoktu, İspanya vardı. Endülüs'ten İslam ve Müslümanlar silinmişti. Şimdi orada İslam'dan kalan sadece 'muhteşem' binalar, yıkılışın sembolü saraylar, hamamlar var.

Bir de arlandıracak geçmiş. Ne için gelmişlerdi, ne yaptılar sorusunun verilemeyen cevabı…

Tarihte, İslam'ın sekiz asır hükümranlık sürdüğü yerde tek bir Müslüman kalmadan çıkmak zorunda kaldığı tek yer orasıdır. O günler, İstanbul fethinin müyesser olduğu günlerdi. Müslümanların güçlü bir devleti de vardı ama Endülüs, acılar bırakarak gitti.

Ezanlar sustu. Camiler yok edildi. 'Ben Hristiyan oluyorum, sizdenim.' diyenler bile giyotinlerle doğrandı. Bir tek Müslüman dahi kalamadı orada.

İslam, Endülüs'te 781 yıl kaldı.

Lüks bir hayat standardı oluşturdu. Başkent Kurtuba göz kamaştırıyordu. Avrupa'nın bilimine ilham kaynağı oldu. Pirinci, şekeri, pamuğu bile Avrupa onlardan öğrendi. Şehir alt yapısını Avrupalılara onlar tanıttılar.

İslam milletinde kadınların ilk sıçrayışını da Endülüslü Müslümanlar yaptı. Hür ve gezen tozan, örtülü kadınlar icat ettiler. Saraylarda yaşamayı

iyi beceriyorlardı. O saraylar yüzünden birbirlerine girdiler. Dışarıdakilere yem oldular.

Bugün hâlâ birinci derecede kaynak kitap olarak okunan tefsirler, hadis kitapları, fıkıh notları oralarda yetişen âlimlerin kalemlerinden çıkmıştı.

Arapça, devlet ve medeniyet diliydi.

İslam, hayata hâkimdi. Ezanları okunuyor, Kitab'ıyla hükmediliyordu. Şimdi yok!

Bir günde çıkıp gitmedi. Girmesinden uzun bir zaman diliminde çıkarıldı Endülüs'ten.

Endülüs uzakta değil. Allah'ın dininin geleceğinden emin olabiliriz ama o dinin bizim elimizle zarar görmemesinden asla! Küçücük tavizlere yol verildikçe, ezanların yükselmesi, çocukların Kur'an ezberlemesi, Kurtubilerin tefsir yazması, İbni Rüşdlerin felsefe yapması kurtarmıyor. Tarihin veya Endülüs'ün tekerrürü kimi ürkütüyorsa, Endülüs'ü tanımalıdır. Endülüs basit bir kayıp veya küçük bir yok oluş değildir. Endülüs, bir medeniyetin adıdır. Dışındakilere ilham kaynağı olmuş, medeniyetler üretmiş bir medeniyettir Endülüs.

Şu yürek dağlayan soruyu sormadan edebilir miyiz?

İslam, Endülüs'te 781 yıl kalmıştı, değil mi?

Gemiler Yakıldı mı?

Tarık bin Ziyad'ın gemileri yaktırması olayı, tartışılan tarihi konulardan biridir. Meşhur rivayetlerde gemileri yaktırdığı bilgisi vardır. Bazı tarihçiler ise bunu reddederek gemileri bir akşamüzeri kayalık bölgede gizleyip, gemi diye başka şeyleri yakıp askerlerini gemi yakma olayına inandırdığı bilgileri vardır.

Öyle veya böyle Tarık bin Ziyad, tarihe 'gemileri yakmak' diye bir deyim yazdırmıştır. Gemileri yakmasından daha önemli olan bu düşünce tarzıdır. Geri dönme umudunu tamamen yok etmeye yönelik bu tavır, çıktığı yoldaki samimiyet ve azim, gemilerden de gemilerin yanmasından da önemli olsa gerek!

Tanımadıkları, coğrafyası hakkında ciddi bir bilgi sahibi olmadıkları bir toprak parçasına, Kelimeyitevhit heyecanıyla çıkmış bir ordunun hâletiruhiyesini, hangi heyecan ve anlayışın ilk mücahitleri kuşattığını Tarık'ın bu tavrında görebiliriz.

Fatih Adam: Tarık Bin Ziyad

Tarık bin Ziyad, bir kıtayı İslam'a açan adam. Nereli ve kimlerden olduğu bile kesin bilinmiyor. Berberi olduğu tahmin ediliyor. Musa bin Nusayr'ın emrinde bir askerdi. Kuzey Afrika'daki cihat hareketinde görevliydi. Musa bin Nusayr, onu farklı görevlerde çalıştırdı. Sadakati ve cesareti ile dikkat çekti.

Komutanı onu, keşif yapması için Tanca'dan karşı kıyıya geçmesi için görevlendirdi. Keşif için geçtiği İspanya topraklarından iyi haberlerle döndü. Komutanı Musa'yı heyecanlandırdı. Komutanı, hususi bir ordu kurup onu başına geçirdi. 710 yılında gemilerle karşı sahile geçildi. Tarık bin Ziyad, arkasında deniz, önünde büyük bir ordu ve beraberinde on iki bin askerle İspanya'ya girmişti.

Rivayetlere göre askerlerinin geri dönüş umudu kalmasın diye, Kuzey Afrika'dan geçişte kullandıkları gemileri askerlerinin önünde yaktırdı. Askerler, arkalarında deniz, önlerinde büyük bir orduyla karşılaştılar. Cihat edip kazanmaktan başka çareleri kalmamıştı. Tarık bin Ziyad, o gün tarihe en önemli konuşmalardan biri olarak geçen şu konuşmayı yaptı:

"Ey insanlar! Kaçacak yer yok. Arkanız deniz, önünüz düşman. Vallahi sizin için sadece doğruluk ve sabır kapısı açıktır. Şunu kesinlikle biliniz: Bu yarımadada, cimrilerin sofrasındaki yetimlerden daha yoksulsunuz. Düşman güçlü donanımı ile karşınızda olacak. Sizin ise kılıçlarınızdan başka bir şeyiniz yoktur. İçinde olmadığım bir tehlikeye sizi atacak değilim. En önde ben savaşacağım!"

Tarık bin Ziyad, çok kısa bir zamanda fetih üstüne fetih gerçekleştirdi. Komutanı Musa bin Nusayr'ın çizdiği başarı sınırlarını bile aştı. İspanya içlerine doğru doludizgin yürüdüler. Hilafet merkezi Şam'a her gün yeni bir fetih haberi ulaşıyordu.

Adı bilinmeyen Tarık, adına destanlar yazılır hâle geldi. Başkomutan Musa bin Nusayr da gelişmeleri izlemek için İspanya'ya geçti. İki komutan beraberce fetih yolunda yürüdüler.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*in vefatından sonra yüz yıl bile geçmemişti ki İslam, Avrupa kıtasına ordusuyla ayak basmış ve yerleşmişti. Yeryüzünü imar için çıkarılmış bir ümmetin büyük hedeflerinden biri gerçekleşiyor, ezan sesleri doğuda Çin sınırında başlayıp batıda Portekiz sahillerine doğru inliyordu.

İspanya toprakları mücahit Tarık bin Ziyad'ın azmi ve heyecanıyla İslam'la şereflendi. Tarık yeni bir sayfa açtı. Onun komuta ettiği orduda

tabiinden de mücahitler vardı. Adsız, şansız bir adam, Fatih adam oldu. Tarih oldu, tarih yazdı. Endülüs'ü yazdı.

Neden Endülüs?

Heyecan, ümmetin üçüncü Halife'si Osman bin Affan zamanında başladı. Osman bin Affan *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*in İstanbul'un fethiyle ilgili arzusunu gerçekleştirmeyi planlıyordu. İstanbul'un arkasında Avrupa olduğu sürece fethin gecikeceğini, arkasını kaldırıp fethetmenin daha makul olacağını düşünmüştü. Afrika'nın fethiyle görevlendirdiği komutanına da bu tembihatını yapmıştı. Osman *radıyallahu anh* döneminde bu plan gerçek olmadı. Daha sonraki dönemlerde de bu çapta bir açılım fırsatı ancak Emeviler'in orta dönemlerinde ortaya çıktı. Afrika'da Berberilerin İslam'ı benimsemeleriyle iyi bir fırsat doğmuş oldu.

Fırsat olarak anılabilecek başlıklardan biri de Musa bin Nusayr'ın ileri görüşü ve Tarık bin Ziyad'ın heyecanı idi.

Endülüs fethedilince bir yandan yeni topraklar İslam'la şereflenmiş olacak, bir yandan da İstanbul arkadan kuşatılacaktı. Bu plan Balatuşşüheda savaşına kadar sürdü. O savaşta plan da bitti, hayali de. Sekiz asra yakın bir zaman Endülüs, ezan ve namaz diyarı oldu. Fethi planlayanlar, plan işletilirken şehit veya gazi olanlar kazandılar. Sonra gelenler ise hesabını Allah'a verecekleri hatalarla ahirete göçerken muhteşem bir mirası eritip gittiler.

Sonra?

Tarık bin Ziyad, fethettiği topraklarda on yıl kadar kaldı. Merkeze alındı ve Şam'da kaldı. Musa bin Nusayr da Endülüs'te kalmadı.

Tarık bin Ziyad, bir boğazın, bir dağın onun adıyla anıldığını bile hiç bilemedi.

Fethettiler ama yerleşmediler. Onların fethettiği toprakların bereketlerini onlardan sonra oraları yönetenler gördü. Hele Tarık hiç göremedi.

Fethin Boyutu

İlk Endülüs fethi 27 Nisan 711'de gerçekleşti. İlerleyiş 12 Ekim 732'ye kadar yirmi bir yıl sürdü. Fethin sınırları Paris'e 100 km kadar geldi. Tarık'tan önceki yönetimlerin zulmü, fatihlerin işini kolaylaştırıyordu. Mücahitler, atlarının ayaklarından kıvılcımlar saçarak ilerlerken orada

yerleşik olan mazlum halklar, zalim yöneticilerine karşı mücahitleri benimsiyorlardı. Kısa zamanda adaleti öne çıkaran, insanı değerli kılan sistem, Kurtuba merkezli oluşturulmuştu. İslam on yıl içinde nurunu yaymıştı.

Hicretin birinci asrı bitmeden Fetih hareketinin geldiği nokta.

Balatuşşüheda: Şimdilik Planın Sonu

Bu isim Paris yakınlarında bir yerdeki savaşın adıdır. Bu savaş 12 Ekim 732'de gerçekleşti. İslam'ın Avrupa içlerindeki son ilerleme noktası burası oldu. Ondan sonra yedi asırdan fazla Endülüs'te devlet olarak İslam kaldıysa da her gün bir değerini kaybederek kaldı. Siyasi ve askeri olarak çözülmeler yaşadı.

Abdurrahman el Ğafikî isimli bir komutanın liderliğinde Müslümanlar, İstanbul'da soluklanmak üzere yola çıktılar. Yetmiş bin kişilik bir orduları vardı. Büyük zaferlere imza attılar. Nihayet Paris'e yüz km yaklaştıklarında Avrupa'da seferberlik ilan edildi. Bütün Avrupalılar, taş sopa ve silah ne buldularsa Balatuşşüheda'da toplandılar. İslam ordusu aylardır yollarda ve meydanlardaydı ama azimli ve kararlı bir şekilde savaşa devam ediyordu. Nitekim, savaş kızıştığında İslam ordusunda yorgunluk emaresi yoktu. Ğafikî en önde büyük bir hamle içindeydi.

Bu arada farklı bir durum oluştu.

İslam ordusu Balatuşşüheda'ya gelene kadar ona yakın şehir fethetmiş, büyük bir servete el koymuştu. Mücahitler, bu servetin bir bölümünün kendilerine ganimet olarak dağıtılacağını biliyorlardı. Ğafikî, savaş başlamadan önce, ganimetler mücahitlerin aklını meşgul etmesin diye,

büyük bir servete tekabül eden eşyayı müstakil bir çadıra yerleştirmişti. O çadır da güvenlik açısından ordunun gerisindeydi.

Balatuşşüheda'da ilk hamleleri İslam ordusu yaptı ve karşı taraf, uzaktan bulut gibi kalabalık göründüğü hâlde sarsıldı. Ardı ardına galibiyetlerle oraya kadar gelen İslam ordusu, bir iki saat içinde yeni bir zaferi gerçekleştireceğini düşündü. Bir grup mücahit, 'Bunları da dağıttık.' düşüncesiyle, ordunun gerisindeki ganimetlerin bulunduğu çadıra yöneldi.

Onların nereye gittiğini merak eden diğerleri onu izleyince, orduda geri kaçış gibi bir hareketlenme oldu. En önde kılıç sallayan Ğafikî, durumu fark etti. Bizzat kendisi, dönüp onlara talimatlar vermek istedi. Bu da onun etrafındakilerin de geri çekildiği gibi bir izlenim doğurdu. Karşı taraf cesaretlendi. Ok yağmuru başlattılar. Oklar, askerlerine talimat vermekle meşgul olan Ğafikî'ye isabet etti. Şehit olarak düştü. O şehit düşünce ordu dağıldı. Cepheden geri çekildiler. İlerleme ve Osman bin Affan *radıyallahu anh* ile başlayan plan da o an için bitti.

Tarık bin Ziyad'ın o muhteşem girişi sona erdi.

Medine'de Uhud, Paris'te Balat

Uhud Gazvesinde ne olduysa, isimler ve zaman farkıyla aynısı Balat'ta oldu.

Yine İslam ve küfür karşı karşıya geldi.
Allah için kılıç kullanıldı.
Allah lütfetti, ilk hamlede zafer sinyali geldi.
Zafer sevinci, akla malı getirdi.
'Malımız' dendi.
Çadırlara dönüldü.
Komutanın sözü dinlenmedi.
Küfür fırsatı kolladı.
Vurdu ve düşürdü.
O gün, Peygamber aleyhisselamın dişi kırılmış, yüzü yaralanmıştı.
Ya Balat günü?
O gün ise Peygamber aleyhisselamın dini yaralandı.
Fetih durdu.
Fetih durunca iç hareketler başladı.
Ve bugün yok.
Endülüs yok!..

Balatuşşüheda Çok Şey Değiştirdi

O gün Müslümanlar geri çekildiler. Küfür ordusu ise cesaret edip onları takip edemedi. Ordu, karargâhına geri döndü.

Bu büyük savaşın şu önemli sonuçları doğurduğunu görüyoruz:

a- Avrupalılar cesaretlendiler, birleşmenin Müslümanlara karşı işe yaradığını gördüler.

b- İslam orduları, Avrupa'daki yenilmezlik unvanını kaybetti. Bu kayıp, siyasi ve sosyolojik çözülmelere neden oldu.

c- Fetih heyecanı sönünce onun yerini iç çekişmeler, ganimet bölüşmeleri aldı. Fetih gitti, fitne geldi.

d- Tek bir İslam Devleti, Şam'daki Hilafet makamına bağlı, eyalet gibi şekillenen sistem, zorlamalarla karşılaştı. Daha sonra, Abbasilerin Emevileri yok etmesiyle, yeni Merkez olan Bağdat'la irtibat çok güçlü olmadı. Çok farklı bir statü çıktı ortaya.

e- Tek bir güçlü ordunun yokluğu, küçük güçlere sahip olanların sultanlıklar oluşturması şeklinde sonuçlanan süreç, aslında o yenilginin siyasi bir sonucu olarak tarih sahnesinde yerini aldı.

Neden Endülüs Bugün Yok?

Çadırlardaki ganimetleri korumak için cepheyi terk eden anlayış bu 'neden' sorusunun en tabii cevabıdır. Endülüs, birinci fetih döneminin son halkasıdır. O dönemdeki fetihlerin karakterini çoğunlukla sahabiler ve tabiin oluşturuyordu. Endülüs fatihleri ise büyük bölümü, bir iki günlük Müslüman olan Berberilerden oluşmuştu.

İslam'ın ilk günlerinde Uhud'da yaşanan sıkıntının aynısı zirve nokta olan Balatuşşüheda'da yaşandı. Olay orayla da sınırlı değildir şüphesiz. Daha sonra büyük bir toprak parçası olarak idare edilen Endülüs'ün bütününde bu mantık altı asırdan daha fazla bir zaman diliminde yaşanmıştır. Endülüs topraklarının cazibesi, maddi kaynakların genişliği ve galip ordunun mensubu olmanın verdiği farklılık, Allah'ın dinine hizmette bir fırsat olarak kullanılacakken maalesef, Allah'ın dinini kullanma gibi bir hataya neden olmuştur.

Bugün İspanya topraklarında çoğu müze ve benzeri amaçla kullanılan, Endülüs Müslümanlarına ait yapılar, 'neden'in iyi bir cevabıdır. İspanya'yı gezen Müslümanların, oradaki Endülüs yapıtlarında şu veya bu sanatı nasıl icra ettiklerine dair, sanat içerikli değerlendirmeleri yaparken, taşların

üzerinde köleleri kullanarak iz bırakanların kendilerini neden yok ettiklerini düşünmeye fırsatları olmamaktadır. Halid bin Velid *radıyallahu anh*a ait hiçbir taş yapıt yoktur. Hatta bir mezar taşı bile ona çok görülmüştür ama Halid *radıyallahu anh*, okunan ezanlarla ve kılınan namazlarla asırlardır yaşıyor, kıyamete kadar da yaşamaya devam edecektir.

Endülüs'teki sanat, saray, hamam hatta şimdi kilise olarak kullanılan camiler değildi Tarık'ı oraya gönderenlerin arzusu! Camilerden çok, camiye girecek insanlar lazımdı. Endülüs'ün serveti, yeşilliği, daha sonra Müslümanları oradan çıkarmak için ordular kuran Hristiyanlardan önce, Endülüslüleri ezip geçmişti.

İçli dışlılığın ölçüleri çok zorlandı. Müslümanların, Hristiyanlarla bir arada yaşamasının doğal gereği olarak onlarla iyi bir sosyal ilişki içine girmesi gerekiyordu ama bu ilişki, haramları helalleştirme boyutu almamalıydı. Kısa bir zaman sonra Müslümanlar, kızlarını Hristiyanlarla evlendirdiler. Onlardan çok rahat ölçülerde kız aldılar. Bunun adı tam anlamıyla çözülmeydi. Bu çözülme, 'onlar gibi olma, onlar gibi olmaya özenme'yi beraberinde getirdi.

Mübahların sınırı zorlandı. Roma uygarlığının bir benzeri saltanat kuruldu. Bir yandan ahiret için yaşayan Müslüman olma iddiası, diğer yandan da ebedî dünyada kalacak insan mantığı… Bu iki anlayış dünyevileşme sürecini hızlandırdı. Fetihten yaklaşık iki yüz yıl sonra vezir olmak için sultana hediye veren Ahmed bin Şüheyd'in verdiği hediyelerin listesi, insanların nasıl bir servet içinde yüzdüklerini, makam verilirken kime neden verildiğini, insanları idare eden yöneticilerin nasıl mal biriktirdiklerini gösteren ve her mü'minin kalbini hüzne boğacak büyük bir belgedir. Ahmed bin Şüheyd, sultana şu hediyeleri sunmuştu:

Beş yüz bin altın, dört yüz işlenmemiş altın lira, iki yüz torba gümüş külçe, buhurdanlar için kıymetli tahta, misk ve kâfûr, otuz parça nakışlı ipek, beş muhteşem kaftan, yedisi beyaz Horasan tilkisinden olmak üzere on kürk, Irak ipeğinden altı elbise, kırk sekiz gündüz ve yüz kadar da gece elbisesi, yüz samur kürk, altı büyük çadır, ham ipek, altın ve gümüş işlemeli ipek, otuz yün halı, yüz namaz seccadesi, on beş ipek halı, yüz kadar geçit törenlerinde kullanılan zırh, bin kalkan, yüz bin ok, on beşi Arap atı olmak üzere yüz at, beş katır, kırkı erkek yirmisi kadın olmak üzere altmış köle. (Bu ve benzeri bilgiler için bkz. Doğuştan Günümüze İslam Tarihi, 4/369)

Allah'ın kanunu kesindir: Bir millet kendini değiştirmedikçe Allah onları değiştirmez. Endülüs'e gidenler niçin gitmişlerdi, ne yaptılar? Oraya

giderkenki hedeflerini değiştirince Allah da onları değiştirdi. Tarihten silindiler. Silinip gitmek onlar için bir kurtuluş oldu mu? Onu Allah bilir elbette ama bugün orada ezan okunamıyorsa bunun hesabı kimden sorulacaktır. Saraylarında cariyelerle zevkli hayat yaşarken eriyen İslami hayatı tali bir sorun olarak görenler hesap vermeyecekler midir? Ümmetin servetini kendi servetleri, Allah'ın kullarını da hizmetkârları olarak gören anlayış masum mudur? İslam'ın girip de çıktığı tek yer Endülüs'tür. Bu ne kötü bir sondur.

Endülüs'te ilim ve medeniyet çok hızlı yayıldı. Bugünkü Avrupa, ilham kaynağı olarak Endülüs'ü inkâr edememektedir. Ancak, İbni Rüşd gibi bazı Endülüs doğumlular, felsefeyi abartarak sonuçta aklın değerini abartıp vahiyle eş hâle getiren mesajlar verdi. Günün birinde cihat gerektiğinde de insanlar şehadete koşacak mecal bulamadılar kendilerinde.

Tarihçiler ve araştırmacılar, yok oluş için çok nedenler sayarlar. Şüphesiz, tarihi incelerken kesin bilgilere ulaşmak çok zordur. Bunun için eldeki her bilgiye sarılmak gerekir. Mesela, nüfusun çok karışık olduğunu gerekçelerden sayarlar. Bağdat da karışık nüfusluydu. Sarsıldı ama çökmedi. Asıl neden, girerkenki amacın başka amaçlara dönüştürülmesinin sonucu olarak Allah'ın o kavmi cezalandırmasıdır.

Bugüne kadar, Müslümanların tarihinde kadını sokağa ilk çeken kavmin Endülüs Müslümanları olduğunu kimse bir neden olarak yazmadı. Kadını sokağa çektiler, müzik okulları kurup, eğlenmede kullanacakları kadınlar yetiştirdiler. Evet, ilim ve fende muhteşemdiler. Sanatta ileriydiler. Sanayi ve şehirleşme çok ileriydi. Allah'ın azabına müstahak olduktan sonra hiçbirinin yararı olmadı.

İşin aslı şudur: Bir kavim ahdinden dönüp kendini değiştirmeyecek. Eğer bir kavim kendini değiştirirse, Allah kimseye muhtaç değildir. O kavmi kaldırır, yerine diğerini getirir. Nitekim Endülüs giderken Osmanlı geldi. Karnata düştü, İstanbul ayağa kalktı. Mülk Allah'ın, hüküm O'nundur.

Endülüs, Allah'ın mülkünde ne kadardır?

Endülüs gidince kim kazandı, kim kaybetti?

Endülüs'ün tarihten gidişi bir son mudur? Yarın orada veya yanı başında başka bir yerde yeni bir Endülüs'e ne engel var?

Mülk Allah'ın, söz O'nun değil mi?

Endülüs Mersiyesi'nden

Her yükselen bir gün düşer,

İnişler başlar zirveden.
Ömrün mutlu günlerine niçin aldanır ki insan?
Her şey değişir gök gibi.
Bir gün pırıl pırıl bir gün bulutlu;
Sen de öylesin işte…
Bugün güldürürse yarın aldatır zaman;
Kime uzatmış ki bir şefkat eli bu dünya?
Kime ebedîlik vermiş, kime yaramış sonsuzca?
Hedefini delip geçmezse kılıçla mızrak
Geri döner yaralar kendi sahibini…
…
Düşün, nerededir şimdi, var mıdır onlardan bir iz?
Nerede muhteşem taçlı Yemen hükümdarları?
Şeddat'ın İrem bağı, İrem cenneti nerede?
Nerede bugün İran'ın Sasani hükümdarı?
Karun'un bitmez tükenmez serveti nerede bugün?
Hani Ad, hani Adnan, hani Kahtan, bu dünya servetleri?..
Çaresiz onlar da boyun büküp emrine tarihin,
Çekilip gittiler birer birer, bir masal, bir efsane gibi.
O saltanatlar sanki rüyada yaşanmış gibi
Gerçekten değil de bir hayal, bir gölge sanki…
…
Bin türlü belası var dünyanın işte,
Bazen bir hüzün boşalır bazen bir sevinç tufanı.
Her faciaya bir teselli bulunur belki ama unutulmaz İslam'ın uğradığı bela cihanda…
Öyle bir felakete uğradık ki Endülüs'te biz; üstümüze devrildi sanki Sehlân ve Uhud Dağları!..
Nazar değdi İslam'a Endülüs'te…
Bela üstüne bela yağdı, yağmur gibi o güzelim şehirlerin üstüne…
…
Öyle dolmuş ki hüzünlü gözleri yüce İslam'ın,
Soyulunca İslam'dan bir çöle döndü sanki.
Onlar ki küfür karanlığı içinde bayındır bugün,
Birer kilisedir artık camiler mescitler,
Her yanda çanlar putlar ve baykuş uğultuları,

Taşla doldurulmuşlarsa da mihraplar ağlar, inler buna, minber cansız ağaçtansa da…

Uyan ey gafil kişi, ibret denizi zaman,
Sen uykuya dalmışsan da asla uyumaz zaman!
…
Ya nedir bu çatışma, bu ayrılık İslam arasında?
Ey kulları Hakkın kardeşsiniz kardeş!
Bir yardım duygusu bile yok mu içinizde?
Alıp götürdü nemiz var nemiz yok bir zulüm seli.
Dün sultan idiler, bey idiler kendi ülkelerinde,
Bugün küfrün elinde bir uşak bir oyuncak,
Çevirmiş onları dört yandan zillet uçurumları,
Dehşet içinde fırlamış gözleri, kimsesiz, şaşkın…
…
Sen de görseydin çığlıklarını, çırpınışlarını Ey Allah'ın kulu!
Ocağından koparılıp satıldıklarını köle pazarlarında…
O feryatlar koymaz aklını başında benim gibisinin.
Koparır gibi bedenden ruhu, kopardılar anadan yavrusunu,
Yeni doğan güneşin aydınlığı o kızlar ki öyle saf öyle temiz,
Yakut ve mercandan dökülmüş sanki
O kızlar ki sürüklenip sürüklenip saçlarından,
Kirli yataklara çekildi, kan kustu babaları,
Arşa çıktı feryadıfiganları…
…
Eritir her kalbi bu anlattıklarımın birisi bile
Eğer varsa sende İslam'dan, imandan bir iz
Ey insanoğlu!

Salih B. Şerif

Âlimler Âlimi
İmam Buhârî

Müthiş Fark

Ulülazm peygamberlerden olan Musa *aleyhisselam*, elinde Allah'ın hak kitabı olan Tevrat'la gelmişti. Onu tebliğ etti. Onu bırakıp gitti. Kendisinden sonra çok geçmeden Tevrat tahrif edildi. Allah'ın kitabı olma vasfını yitirdi. Allah, Tevrat'ın âdeta tashih edilmiş şekli olan Zebur'u indirdi. Davud *aleyhisselam*, elinde Zebur'la hükmetti.

O da gidince, Tevrat'ın başına gelen Zebur'un da başına geldi. Kısa bir zamanda Zebur tanınmaz hâle geldi. Allah Teâlâ, yeni bir peygamberle yeni bir kitap gönderdi. Yine büyük bir nebi, elinde Allah'ın kitabı İncil ile geldi. İnsanlara İncil öğretmeye çalıştı.

İsa *aleyhisselam* yeryüzünden kaldırılınca İncil de Tevrat'ın akıbetine uğradı. Allah tek bir İncil göndermişti. İsa *aleyhisselam*dan sonra bir asır geçmeden, birbirine ters onlarca İncil çıktı. İncil bolluğu, Hristiyanları çaresizliğe itti. Toplanıp en çok oyu alan dört İncil'i hak kitap yapmaya karar verdiler. Bu da İncil'in tahrif edilmişliğini tescil etti. İncil de önceki kitaplar Tevrat ve Zebur'un akıbetine uğramıştı.

Kitapların tahrif görmesi, onları getiren peygamberlerin ve dinlerinin 'ilahi' olma vasfını zedeledi. Tabii bir sonuç olarak biz bugün, 'Allah'ın indirdiği Tevrat ve Tevrat'ı getiren Musa' diyerek, asılla taklidi ayırma mecburiyetinde kaldık. Çünkü ortada inkâr edilemez bir hakikat vardı: Önceki nebilerin mirası korunamadı!

Nebilerin elindeki kitap yırtılıp atılmadı ama o kitabı anlamaya yönelik sözler, nebilere ait bilgiler, kısa zamanda unutuldu. Unutulanın yerine yenisi uyduruldu. Uydurmalara karşı tedbir alınmadı. Uyduranlarla, aslını koruyanlar aynı kefede tutuldu. Neticede önce o nebinin sözlerine, sonra da getirdiği kitaba el değdi.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*den sonra ise böyle olmadı.

O Veda Hutbesini irat ettiği zaman 'Bir cümle de olsa benden tebliğ edin.' emrine uymak için bütün ümmeti âdeta seferber oldu. At üzerinde, yaya binlerce ilim yolcusu yollara düştü. Çöller, vadiler aşıldı. Peygamber *aleyhisselam*ın emaneti Kur'an ve onun sözleri olan hadisler uğruna, Asya ve Afrika kıtası boydan boya okula dönüştürüldü. Kimse vaktine ve bedenine acımadı. Malını vermekten erinmedi. Herkes yollara döküldü.

Kimi öğrenmek için, kimi öğretmek için. Kimileri de kendindekini verip, başkalarındakini almak için çıktı sefere. Bir hadis, bir ayet duymak ya da bildiğini doğrulamak için binlerce km yol kat edenler oldu. Camiler medrese oldu. Fırınlarda ekmek pişirmek için bekleyenler, bineği üzerinde yol alanlar gözleriyle, kulaklarıyla ilim almaya, ilim vermeye çalıştılar. Doğan çocuklara hedef olarak bu gösterildi.

İmkânları, imkân kelimesini gülünç hâle getirecek kadar cılızdı. Kâğıt-kalem kıt! Geceyi kullanacakları ışık kaynağı neredeyse yok! Kaynak yok, para yok…

Var olan şey ise dağları delen himmetleri, bitmez tükenmez gayretleri…

Ne müthiş bir imanla yollara döküldüler. Analar, çocuklarını doğmadan ilme adadılar. Kaç hadis biliyorsa insanlara, o bildiği hadis sayısı kadar değer verdiler. Adam olmayı, Peygamber *aleyhisselam*ın hadislerini bilmekle eşleştirdiler.

Aradan iki asır geçtikten sonra, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*in nerede ne konuştuğu, kimin kimden hangi sözünü duyduğu kitabileşti. Önceki nebilerin sözlerinin başına gelenleri bu Ümmet, Peygamber'inden uzak tuttu. Bu Ümmet, Peygamber'inin mirasına sahip çıkmış, sözlerini ve getirdiği kitabı ebedîleştirmişti. Allah, üç nesil süren bir grubu, bu hizmetle şereflendirmişti.

Muhammed bin İsmail el Buharî, alnında bu şerefin parladığı isimlerden biridir.

İşte Bu Aşk O Farkı Doğurdu!

Ashaptan Cabir bin Abdillah *radıyallahu anh* diyor ki:

"Bana bir hadis söylendi. Daha önce onu duymamıştım. Hemen bir deve buldum. Hazırlığımı yaptım. Bir ay yol kat edip Şam'a vardım. Abdullah bin Üneys'in yanına vardım. Kapıdakine:

- 'Cabir kapıda de.' dedim. Gitti. 'Cabir bin Abdillah mı?' diye sormuş. Kapıdaki geldi, bana sordu. Ben de: 'Evet.' dedim. Dönüp haber verdi. Elbisesini toparlayarak bana doğru geldi. O bana sarıldı, ben ona sarıldım. Dedim ki:

- 'Kısas konusunda Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*den duyduğun bir hadisi işittim. Ben o hadisi duymamıştım. O hadisi ben duymadan sen ölürsün veya ben ölürüm diye korktum.' O da o hadisi bana duyduğu gibi nakletti.

Kervana Katılanlar

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*in mirasının ilk hizmetkârı sahabiler oldu. Veda Hutbesindeki emre uyarak karış karış gezdiler coğrafyayı. Biri Mısır'a gitti, orada binlerce insana ışık saçtı. Öbürü Kûfe'ye gitti, orayı aydınlattı. Diğeri Şam'a gitti, orada hizmete katıldı. Binlercesi hem cihat ettiler, hem ilim yaydılar.

Onlardan bu mirası devralan ikinci kuşak tâbiîn nesli de o himmeti düşürmeden emaneti yerine getirdiler. İkinci kuşak da tarih yazdı. Benzeri tekrarlanması zor, dillere destan bir gayret gösterdiler.

Birinci asrın sonunda Ömer bin Abdülaziz'in gayretiyle, sözlü olarak ezberlemeye dayalı yürütülen bu çalışmalar yazıya döküldü. Ehil isimlerden, bildiklerini yazmaları istendi. İkinci asrın sonuna gelindiğinde bir tarafta kütüphane gibi âlimler, diğer tarafta mescitlerde, yol kenarlarında, bir ağacın altında hadis okutan binlerce âlim çıktı ortaya.

Bu muazzam çalışmaya doğal olarak yarı bilenler hatta bilmediği hâlde bildiğini zannedip katılanlar da oldu. Bu durumun temel sebebi 'geçer akçenin hadis bilmek' olmasıydı. İşinin yürümesini isteyenin bir hadis dosyası açması, en uygun iş sayılıyordu. Hadis, hayat demekti.

İkinci asrın sonunda gelinen nokta, iyi bir eleme ve sınıflandırma noktasıydı. Kaybolma tehlikesi gitmiş, karışma tehlikesi belirmişti.

Muhammed Bin İsmail El Buharî

Peygamber *aleyhisselam*ın hicretinden 194 yıl sonra Buhara'da Muhammed isimli bir çocuk doğdu. 13 Şevval 194 (20 Temmuz 810). Bu çocuğun babası İsmail; İmam Malik bin Enes ve Abdullah bin Mübarek'in talebesi idi. Kendisi henüz küçükken, babası ona iyi bir servet bırakarak öldü. Annesi de duası makbul, saliha bir kadındı.

Büyük dedesi Mecusi olan bu çocuk Arap değildi. Arap ve Acem'in efendisi oldu. Âlimlere sultan oldu. İlmin mihengi hâline geldi.

On yaşına gelmeden hadis ilminde basamakları çıkmaya koyuldu. Buhara'dan Bağdat'a hadis tahsili için geldiğinde on altı yaşında bir gençti.

Ahmed bin Hanbel'in önüne diz çöktü. Zamanının en büyük âlimlerini bir bir gezdi. Kimde ne varsa ilim olarak onu aldı. Sanki doğmadan okumaya başlamış bir hâli vardı.

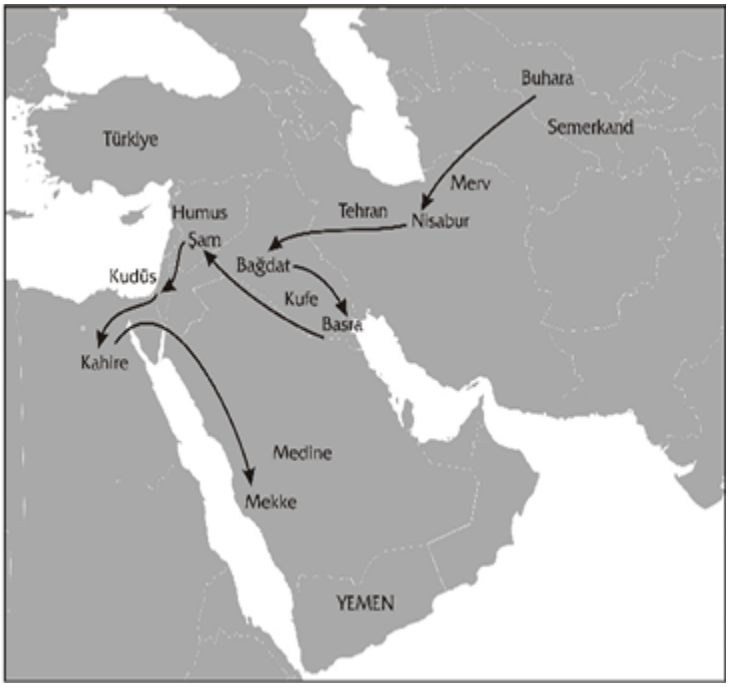
Kendisinin verdiği bilgiye göre, bin seksen hocadan ders okudu. Onların bildiği hadisleri ezberledi. Bir ay önce önünde ders okuduğu bir hocası, bir

ay sonra ondan bir şeyler öğrenir hâle geliyordu.

İmam Buhârî, çocuk denecek yaşta çıktığı ilim yolculuğunda on binlerce km yol kat etti. Bugün, Buhara ile Bağdat arası kuş bakışı 2000, Mısır 3200, Mekke 3300 km'dir. Sadece Bağdat'a sekiz defa gitti. Gittiği yerlerde, mescitlerde konakladı.

Dinlenmeye fırsat bulamadan ikinci bir şehre gitti. 62 yaşında vefat etti. 16 yaşında ilk ilim yolculuğu başladı. 46 yıl bineği üzerinde, kitapları, defter ve yazı malzemesiyle gezdi. Bağdat'ta duyduğu bir hadisi başka bir muhaddis Mekke'de okutuyor diye yola koyuldu. Oradan Semerkand'a, Semerkand'dan Merv'e, oradan başka bir yere; sürekli hareket hâlinde bir hayat yaşadı.

Bir yandan öğrendi, bir yandan öğretti. Allah, o büyük himmeti sayesinde adını ebedîleştirdi. Geçip giden asırlar, adını eskitmediği gibi, her geçen gün onu biraz daha büyüttü. Kendisinden sonra gelenler, yaptığının bir benzerini yapmaktan aciz kaldılar. Yazdığı kitapları baş tacı edildi. **Sahihi Buharî** elden ele dolaştı. Genç beyinler onu ezberlemeye çalıştı.

Derin Düşünceli!

Bir defasında dostlarından birinin bahçesinde arkadaşlarına öğle namazını kıldırdı. Farzdan sonra sünnetleri kılmak için kalktılar. Sünnetleri kıldıktan sonra arkadaşına dönüp: 'Şu gömleğimin altında bir şey var mı?' diye sorup

sırtını açtı. Meğer bir eşek arısı on altı yerden sokmuş onu. Sırtı kararmıştı. ‘İlk soktuğunda neden namazı bozup ilgilenmedin?’ dediler. Cevabı derindi:

‘Başladığım sureyi bitirmeden namazı bozmak istemedim.’

İlk Kitabı!

On sekiz yaşına geldiğinde, annesi ve kardeşi ile beraber hacca gitti. Oradaki âlimlerden okuyabilmek için annesini ve kardeşini gönderip kendisi Mekke’de kaldı. Oradan Medine’ye geçti. İlk kitabını orada yazdı.

Kendi verdiği bilgilere göre, mehtap ışığında geceleri Ravzayımutahhara’nın kenarına oturup ‘et-Tarihu’l-Kebir’ isimli kitabını yazdı. Bu kitabında binlerce sahabinin ve hadis ilmine hizmet etmiş isimlerin hayatlarını yazdı. O yaşta iken hadis âlimleri arasında hakemlik yapmaya başladı.

Gittiği her yerde ilgi görüyor, insanlar ondan bir şeyler öğrenmeye çalışıyordu. Basra’ya gittiği bir zamanda ondan bir şeyler öğrenmek isteyenler, gideceği yere kadar onu yalnız bırakmayalım derken, yol kenarında binlerce insanın katıldığı ders yaptırmışlardı ona. Bir yandan öğreniyor, bir yandan da öğretiyordu.

Muhammed bin Yakub diyor ki:

‘Buhari, Nişabur’a geldiğinde onu at üzerinde karşılayanlar sadece dört bin kişi idi. Yayalar ve diğer bineği olanları bilemiyorum.’

Atı Üzerinde Kanatlandı

Bağdat, Basra, Belh, Humus, Kûfe, Şam, Medine, Mekke, Mısır, Merv ve Nişabur, onun defalarca gidip kaldığı yerlerdir. Okuyacağı kitaplarını ve yazı malzemelerini hayvanının sırtına koyar, öylece aylarca süren yolculuklara çıkardı. Bazen gittiği yerde öğreneceği şey birkaç ciltlik bir kitap, bazen de iki veya üç hadisti. Bıkmadan, usanmadan ilmin peşinden koştu.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*in sünneti, önceki peygamberlerin sünneti gibi zayi olmasın diye kanatlandı, uçtu. Elindeki maddi imkânları talebelerine yardım olarak verdi. Verdiği borçları bile geri almayı düşünecek vakti olmadı.

Volkan Gibi Zekâ

Zekâsı, afakı sarmıştı. O konuşuluyor, o izleniyordu. Kimi hayret ediyor, kimi kıskanıyor, kimi de Müslümanlar'ın içinden böyle bir insan çıktığı için övünüyordu. Sağlığında da ölümünden sonra da her ırktan, her dilden bütün Müslümanlar onunla gurur duydu. Onun ilminden doğrudan veya dolaylı istifade etmeyen bir Müslüman yoktur.

Zeki insan çok vardı ama o, zekâsını dinine hizmet için kullandı.

Zekâsı hakkında bir ipucu vermesi bakımından diyor ki: **'Enes'ten ders okuyanları düşündüm. O anda aklıma üç yüz isim geldi.'**

'Dün gece uyumadan önce, kaç hadis yazdım kitaplarıma diye düşündüm de; baktım, iki yüz bin civarında imiş.'

En büyük talebelerinden biri olan İmam Müslim, Buhara'ya onu ziyarete gittiğinde elini öpmeye yanaşmış, o da engel olmak isteyince:

'Bırak ayaklarını öpeyim. Sen hocaların hocasısın. Sen hadis âlimlerinin efendisisin.' demişti.

Test Edildi

Bağdat'a geldiği bir seferinde, biraz meraktan biraz da şüpheden ötürü bir grup âlim onun zekâsını denemeye kalktı. Ona başlarındaki ravilerin yerleri değiştirilmiş yüz hadis okuyup yorumlamasını istediler. Yaptıkları şöyle bir şeydi:

A hadisini varsayalım. Bu hadisi bir sahabi Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*den duymuş. O da bir tabiiye bunu öğretmiş. Tabii de ondan sonra gelene, o da daha sonrakine öğretmiş. Bu, hadisin kimden öğrenildiğinin anlaşıldığı bir zincirdir. Dolayısıyla her hadisin başında en az dört isim vardır. Bu isimlerden birbirlerine yapılan aktarmaya göre hadisin doğruluğu veya yanlışlığı hakkında konuşulabilmektedir.

Buhari'yi sınamak isteyen on kişi, onu önlerine oturttuktan sonra her biri onar hadis okumuşlar ancak herkes okuduğu hadisin önündeki isimlerin yerini değiştirmiş. Onlar, bu yüz hadisi tekrar etmesini istiyorlardı. Böyle yapmalarının nedeni de; o hadisleri büyük bir ihtimalle Buharî zaten biliyordur. Yeni bir bilgi gibi bu yüz hadisi karşısına çıkarmak istemeleridir.

Buharî onları dinledikten sonra, yerlerini değiştirdikleri isimlerin doğrularını tekrar ederek cevap vermeye başlayınca, o volkan gibi zekânın önünde teslim olmak durumunda olduklarını anladılar. O mecliste Buharî, belli bir sıraya göre dizildikten sonra yerleri değiştirilmiş beş yüze yakın ismi, ilk dizilişine göre yeniden tekrar etmişti.

Kendisi Gibi Talebeler Bıraktı

Buharî'nin önünde ders okuyan, ondan hadis öğrenen talebelerin sayısı hakkında kesin bir bilgi yoktur. Sadece meşhur 'Sahih' isimli kitabını ondan okuyanların sayısı doksan bin kişidir. Müslümanların ikinci büyük muhaddisi İmam Müslim, Tirmizi, Nesaî ve Darimî de onun talebelerindendir.

İslam İlimlerinin En Muteber Kitabını Yazdı

Kur'an'dan sonra en muteber bilgi kaynağı olan ve Müslümanlar arasında **'Sahihi Buharî'** adıyla meşhur olan kitabı yazdı. Altı yüz bin hadis arasından seçip derlediği kitabına yazdığı her hadis için yazmadan önce abdest aldığı ve iki rekât namaz kıldığı rivayet edilmiştir. Kitabı yazması on altı yıl sürdü. Yedi bin civarında hadis ihtiva etmektedir. Kitabın içinde zikredilen hadisleri, iki yüz seksen dokuz hocadan derledi.

Sahihi Buharî, Müslümanlar çocuklarını Hristiyan profesörlerden din öğrenmeye gönderene kadar her Müslüman'ın gözünde ilk ve şeksiz bir kitaptı. Müslümanların çocukları, Hristiyan ülkelerden diploma alıp hadis hocası olmaya başladıktan sonra, Buharî de tenkit edildi. Kusurları(!) bulundu.

İlmini ve Onurunu Korudu

Buhara valisi, saraya gelip kitaplarından ders yapmasını emreden bir haberci gönderdi ona. O cevap olarak dedi ki:

'Ben ilmi ayağa düşürmem. Vereceğim dersler hoşuna gidiyorsa, ders yaptığım mescide veya evime gelirsin. Eğer bu durum hoşuna gitmezse, yetkili birisin. Benim ders yapmamı yasakla. Ben de ders yapmayayım. Yasağı sen koy ki yarın Allah katında özrüm olsun.'

Ona da Eziyet Edildi

Gayretini ve elde ettiği şöhreti çekemeyenler, siyasileri onun aleyhine kışkırttılar. Valilik emriyle sürgüne gönderildi. Semerkand'da vefat etti. Vefat etmeden önce yaptığı bir duasında: 'Allah'ım! Geniş olmasına rağmen dünya bana daraldı. Beni kendine al!" demişti. Bu duasından sonra bir ay geçmeden vefat etti. 30 Ramazan 256 (31 Ağustos 869) da vefat etti. Vefat ettiğinde altmış iki yaşındaydı.

* * *

'İmam Buharî, Resûlullah'ın bir mucizesidir. Ümmetinden onun gibi, eşi bulunmaz bir insan çıkmıştır. Öyle birinin varlığı, insanlık için büyük nimetlerdendir. Hadiste mü'minlerin emiri, İslam büyüklerinden, müçtehit imam Muhammed bin İsmail el Buharî. Mü'minlerin büyüğü, muhaddislerin sultanıdır. Kitabı Allah'ın kitabından sonra en güvenilir kitaptır.'
Hanefi Fakihi İbni Abidin

* * *

Âlim

Âlim ve Âlim

Haçlıları ve Tatarları İslam toprağından atan güçlü lider Baybars, tek sözle iş bitirdiği günlerinde Suriye üzerindeki bir planı için yeni vergiler koymayı düşünüyordu. Zor şartlar altında yıllardır kıvranan Müslümanların yeni bir vergiye yanaşmayacağını bildiğinden, etrafındakilerin şöhreti yaygın âlimlerden yeni vergiyi desteklediklerine dair imza alma önerisini uyguladı.

Âlim olarak bilinenler huzuruna çağrıldı. Onlara durum anlatıldı. Kendisinden önceki hükümdarı öldürerek hükümdar olan Baybars'ın adı ürkütücüydü. Belaya bulaşmak istemeyen âlimler, kerhen veya uygun görerek evet deyip, istenen şeyi imzaladılar. Baybars mutlu oldu. 'Başka kimse kaldı mı ulemadan?' diye sordu. 'Nevevi var.' dediler. 'Getirin, imzalasın!' dedi.

Zayıf vücudu, yamalı elbisesi ve küçük bir sarığı ile Nevevi, Baybars'ın önüne çıktı. Baybars yutulur bir lokma gibi gördü onu. 'Şeyh! Şuna sen de adını yaz!' dedi. Nevevi, adını yazmayacağını söyledi. Baybars ne duyduğuna inanamaz bir tavırla irkildi. Sadece 'Neden yazmıyorsun?' diyebildi. Nevevi: 'Bu bir zulümdür. Halka vergi koymadan önce sen, sarayındaki hizmetçilerden kıs ki samimiyetine inanalım!' dedi.

Baybars hiddetlenerek: 'Şunun maaşını kesin, işine son verin.' diye kükredi. Etrafındakiler: 'Onun, herhangi bir vazifesi yoktur. O maaşsız yaşar.' dediler. Sustu kaldı Baybars. Şam sokaklarında görülse dilenci zannedilecek biri, Baybars'ı susturmuştu.

Ondan önce sultanın huzuruna çıkanlar ağızlarını açamadılar. Nevevi ise hakkı haykırdı. Sultanı susturdu.

Âlimlik, bir vasıf olarak nice insanların adıyla beraber anıldı. 'Şu âlimdir' hükmü, on binlerce Müslüman insan için kullanıldı. Onların âlimliği ve kulluğu ile ilgili asıl karar da Allah'ın huzurundaki güne bırakıldı. Biz, tarihin yazdıklarına göre ona 'âlim', şuna 'cahil' dedik. Bazıları için övgüler dizildi. Talebeleri, onun yakınında bulunanlar, eserlerinden istifade edenler, konuştuğu dili konuşanlar onları sevdiler, şöhretini yaydılar.

Çok az insana ise dil ve coğrafya farkını, zamanın unutturma faktörünü aşıp, Müslüman olan herkesin evine ve gönlüne girmek nasip oldu. Eskimemekten kurtulabilen, sayılabilecek kadar azdır. Ashabıkiramı ve

onların dizi dibinde yetişen nesli, siyasi ve askeri kimliği öne çıkan bazı isimleri istisna tutarsak, doğuda ve batıda, ulemanın ve avamın adını bildiği âlim insan sayısı çok azdır.

Nice âlimlerin değeri ölçülemez eserleri sadece kütüphanelerde bulunurken, bazılarının yazdığı eserler ise dil farkını ve coğrafya engelini aşmış, toplu bir benimseme görmüştür. Aynı konuları ve aynı üslubu paylaştığı benzer eserlerle ölçülemeyecek oranda farklı bir noktada bulunmuştur. Kendi mezhebine mensup Müslümanların gösterdiği ilgiyi, diğer mezheplere mensup Müslümanların da aynı ilgi ve beğeniyle gösterdiği âlim ve o âlime ait eser sayısı asla kabarık değildir.

Yalnız bir **Riyazüssalihin** vardır. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*den altı yüz elli sene sonra yazıldı. Ondan önce ve ondan sonra, aynı konular, aynı kaynaklara dayanılarak, belki de aynı başlıklar kullanılarak yüzlerce kitap yazıldı. Okundu, beğenildi, sevildi. Şöhret buldu.

Kur'an'ı Kerim'den sonra hiçbir kitap, **Riyazussalihin** kadar yaygın olmadı. Her mezhepten, her yaştan, her kültürden insanın rahat okuyup anlayabildiği ikinci bir kitap yoktur. Tesiri bakımından, insanların okuduktan sonra, okumuş olduklarına muhakkak hamdettikleri bir kitap kaydedilmedi.

Zamanın feyzini azaltmadığı, belki milyonlarca adet basılmış, okunmuş, ezberlenmiş bir kitap olarak **Riyazüssalihin** bir tanedir.

Onun yazarı İmam Nevevi de bir tanedir.

İmam Nevevi

Hicretin 631. yılında Suriye'nin güneyindeki Neva köyünde doğdu. Bunun için de Nevevi diye anılmıştır. O zamanki yaygın eğitim anlayışına göre küçük yaşta Kur'an'ı ezberledi. Babası ticaretle meşguldü. Onu da yanında yetiştirmek istedi. O ise ticareti sevmedi. Emsalleriyle de bir arada bulunmaktan hoşlanmıyordu.

On sekiz yaşında iken ilim tahsil etmek istediğini söyledi. Babasıyla Dımaşk'a gelip Revahiyye medresesine yerleşti. Yirmi yedi yıl o medresede kaldı. Hiç evlenmedi. Sadece okudu, yazdı. Talebe yetiştirdi.

Kitaplarındaki feyiz, talebelerindeki bereket, erken yıllarda dikkat çekti. Dünyaya tenezzülsüzlüğü ile şöhret buldu. **Kimseden bir kuruş almadan yaşadı. Medreseye hoca olduğu zaman kendisine verilen maaşı da kitap alıp medreseye vakfetti.** Az yedi, içti. Az uyudu. Az konuştu. Çok okudu, çok zikir yaptı. Sadece kırk beş yıl yaşadı. Kısacık ömründe büyük bir

kütüphane bırakıp gitti. Allah, yaşarken sözlerine, öldükten sonra da eserlerine bereket verdi. Eserleri okundu, ezberlendi.

Müslümanların başvuru kaynağı hâline geldi. Kendisinden sonraki bütün âlimlere örnek oldu. Rabbani bir hayat yaşadı. Her düşünceden insan onu sevdi, övdü. Yaşarken kerametleri görüldü. Sadece kırk beş yıl yaşadı. Öyle büyük bir bereketle yaşadı ki kimse onun nasıl vakit bulduğunu çözemedi.

Âlim kelimesinin içini doldurdu. Mala tenezzül etmedi. Ölümden çekinmedi. Dik durdu, net konuştu. Allah için olduktan sonra, sözünü söylemekten çekinmedi. Kendisini ölümle tehdit edenlerden birine yazdığı bir mektupta: 'Elhamdülillah. Ben, Allah yolunda öldürülmekten hoşlananlardanım.' diyordu.

Hangi alanda bir kitap yazdıysa o kitap ilk oldu. Medreselerde elden ele dolaştı.

Onun belki de en belirgin özelliği, ulema arasında da avam arasında da sevilen, itibar edilen bir şahsiyet sahibi olmasıdır.

* * *

Âlim, Âbid, Zahit, Yürekli

Bu dört kelime, Nevevi'yi İmam yapan, onu unutulmaz hâle getiren vasıflarıdır. Onu tanıyan her Müslüman, sonradan hayatını öğrenen herkes, âlim, âbid, zahit ve yürekli olduğuna kanaat getirdi. İlmi, ibadeti, zühdü ve cesareti aynı anda kendisinde bulundurabilen nadir insanlardandı.

Salih insanlarda görülen farklılıklardan birkaçı onda vardı. Kur'an okumaya daldığında sadece onun için yaratılmış gibiydi. Zikre daldığında da öyle idi. İlmi meselelere dalınca bu sefer sadece bunun için yaratılmış görüntüsü veriyordu. **Allah ile arasında müthiş bir sırrın varlığından başka söylenebilecek bir söz yoktu. İlim yolunda yürümek için mübahlara bile sınır koymuştu.**

O, kendisini Allah'a verdi, Allah da yolunu açtı. Selefisalihinin benzeri bir hayat yaşadı. Sahabiler nasıldılar, diye örnek aranacak olsa, o gösterilebilirdi.

İlmî faaliyetlerini kendisine farz biliyordu. Ümmetin cahil kalmasından Allah'ın onu sorumlu tutacağına inanıyor, o azimle gayret ediyordu. İnsanların getirdiği hediyeleri bile kabul ederken, hediye sahibinin takva ehli olup olmadığına bakardı.

Babasının gönderdiklerini yer, annesinin diktiği çamaşırları ve elbiseleri giyerdi. Sofrasında sadece bir çeşit yemek bulunurdu. Her gün bir defa yer, bir defa içerdi. Ayda bir defadan fazla et yemezdi.

Nevevi'nin hayatı kelimelerle özetlenecek olsa, o özet şu kelimelerle olurdu:

Doğum, çocukluk, ilim yolculuğu, Revahiyye medresesine yerleşme, gece gündüz çalışma, hocaların peşinden koşuşturma, ileri bir ezber gücü, büyük insanların dizinin dibinde yetişme hazzı, bol kitap, öğrendiğini öğretmede fırsat, siyasi gidişatı takip, Kur'an tilaveti, zikir, zühd, tevazu ve cesaret.

Onu Övmeye Doyamadılar

Onun önünde oturup ilim tahsil eden en önemli talebesi Alaaddin İbni Attar, onu övmeye doyamadı. Onda gördüklerini özetlemeye çalışırken diyor ki:

"Hocam; örneğim, imam, zamanının teki, asrının bir tanesi, oruç ehli, teheccüt ehli, dünyaya tenezzülsüz, ahirete düşkün, güzel ahlâklı, Rabbani âlim; sözlerinde, işlerinde ve ahvalinde âlimliğine uygun tavırları olan biri idi. Hoş kerametleri, açık işaretleri vardı. Canını ve malını Müslümanlara bağışlamıştı. Onların haklarını kollamaya uğraşırdı. Fıkhın inceliklerine dikkat eder, ihtilaflı konulara dalmamaya çalışırdı. Kalplere dikkat eder; şüpheli şeylerden uzaklaşılmasını ister, kendisini adım adım murakabe ederdi. Her işin en iyisini yapmak isterdi. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin hadisleri onun için çok önemliydi. Onun her anı bir işle doluydu: Yazıyor, öğretiyor, namaz kılıyor, Kur'an okuyor, zikir yapıyor, tefekkür ediyor veya emri bilmaruf ve nehyi anilmünker yapıyordu."

Riyazüssalihin

Onun Müslümanlara en büyük hatırası Riyazüssalihin adlı kitabı oldu. Hadisler arasından 1900 kadarını seçip, Peygamber *aleyhisselam*ın ahlâkı ile ahlâklanmayı gaye edinen bir kitap yazdı. Kendi sağlığında -ki o dönemde hadis ve benzeri İslami ilimlere ilgi, bugünkü ile ölçülemeyecek kadar yoğundu- büyük bir ilgi ile karşılandı kitabı. Okundu ve ezberlendi. Hâlâ en güzel hadis kitaplarından biri olarak okunmakta ve ezberlenmektedir. Telif hakkı sorunu olmadığı için herkes tarafından basılmakta ve dağıtılmaktadır.

Riyazüssalihin, ihtiva ettiği konular bakımından tek kitap değildir. Onun gibi onlarca kitap, aynı hadisleri ihtiva etmekte, belki de daha iyi imkânlarla

piyasaya sunulmaktadır ama Nevevi'nin Riyazüssalihin'i, bu alanda başka hiçbir kitap yazılmamış gibi, büyük bir ilgi ile okunmaktadır. Bütün dünya Müslümanlarınca benimsenmiştir. Girmediği kütüphane değil, girmediği bir ev bile neredeyse yoktur. Pek çok dile tercüme edilmiştir. Nevevi'nin bu eserini okuyup etkilenmeyen, oradaki hadislerden kendisine öğüt çıkarmayan da yok gibidir.

Asırlardan beri süregelen bu bereketin kaynağında şüphesiz Nevevi'nin ihlaslı olmasının yanında ve Allah'ın rızası dışında bir maksadı olmadan yaşamasının etkisi vardır.

Erbaîn

İmam Nevevi'nin bir başka hadis kitabı da Erbaîn'dir. Bu kitapta Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*e ait kırk hadisi derlemiştir. Kendisinden önce ve sonra yüzlerce âlim aynı isimle kitap yazdığı hâlde, 'erbaîn' adı anıldığında akla ilk gelen 'Nevevi'nin Erbaîn'i olur. İslam âleminin doğusunda da batısında da Arap olanında da olmayanında da 'erbaîn' Nevevi demektir.

Erbaîn, çocukların hadisle tanışması için ilk kitaptır. Âlimlerin ilmini muhafaza etmesi için ilktir. Okunur, ezberlenir. Milyonlarca Müslüman onunla ilme başladı. Milyonlarca Müslüman'ın hadisle tanışması onunla olmuştur. **Eğer 'feyiz' ve 'bereket' bir kitap için söylenecekse o, Nevevi'nin Riyazı ve Erbaîn'i için söylenmelidir.** Allah'ın kitabı Kur'an'dan sonra değerli sayılan nice kitaplar olmuştur. Sahihi Buharî de değerlidir. Hatta Nevevi'nin kaynaklarının başındadır ama âlim kitabıdır. Her evde yoktur. Kütüphanelerin başucu kitabıdır. Sadece âlimler arasında konuşulur.

Nevevi'nin eserleri ise âlimle cahilin aynı esnada okuduğu, etkisinde kalıp yararlandığı kitaplardır. Nevevi, Şafii mezhebine mensuptur. Kitapları ise ümmete mâl olmuştur. Her dilde, her ırkta, her coğrafyada Allah ona hayır yazmıştır. Bu küçük hacimli kitap üzerinde, elliye yakın âlim ilmî çalışma yapmış, şerh etmeye çalışmıştır. O kendisini Allah'a verdi, Allah da onun adını mü'minler arasında unutulmaz yaptı.

Tamamı Erbaîn Değil!

Nasıl vakit buldu, nasıl yazdı bilinmez ama Nevevi'nin kitapları sadece Riyaz ve Erbaîn değildir. Sahihi Müslim'e yaptığı şerh de bir tanedir. Kendisinden sonraki âlimlerin yazdıklarını gereksiz denecek hâle getiren

muazzam bir şerh yazarak Müslim'in kitabını sıradan Müslüman'ın anlayabileceği hâle getirdi.

Fıkıhla ilgili, talebeler için ayrı, âlimler için ayrı kitaplar yazdı. 'Ravzatuttâlibîn' isimli kitabı elden ele asırlardan beri, harika bir fıkıh kitabı olarak dolaşmaktadır.

Altı âlim tarafından ayrı ayrı şerh edilmiş, on yedi âlim tarafından da farklı zamanlarda ihtisar edilmiştir. Üzerine yazılan haşiye sayısı ise beştir. Mecmu' isimli fıkıh kitabı ise bitiremediği hâlde, yazdığı kadarı ile Şafii mezhebinin kilit kitabı hâline gelmiştir.

'El Ezkâr' isimli kitabını yazdı. Bu kitabında, hadislerden yola çıkarak hangi duanın ne zaman yapılması gerektiğini öğretiyordu. Benzer konularda yüzlerce kitap vardı kütüphanelerde ama Müslümanlar, ilk defa böyle bir kitap bulmuş gibi üzerine üşüştüler. Onu okuyan, kendisini sahabilerin arasında gibi hissetti. O kadar şöhret buldu ki insanlar: 'Bi' ed-dâr veşteri el ezkâr' (Evini sat Ezkâr'ı al.) demeye başladılar.

'Tedriburravi' isimli kitabı ise hadis ilimlerine girişin kanunlarından biri gibi algılandı.

'Ettibyan fi Âdabi Hameletil Kur'an' isimli kitabı ise medreselerin baş tacı oldu. Onun ölümünden sonra Kur'an ezberleyen, Kur'an ilimlerine dalan pek çok insan o kitapla yola koyuldu.

Bu sevgi ve ilginin tek yorumu olabilir: Allah'tan destek görmek.

Yürekli İdi

Yaşadığı dönem, karışıklıkların yoğun olduğu dönemdi. Tatar istilası, İslam toprağını alt üst etmişti. Mısır'dan gelen Baybars, Suriye'yi kurtarmış ancak kendi planına göre yeni bir düzen kurmak istiyordu. Maslahatkâr bir grup âlim de ona destek veriyordu. Nevevi, Baybars'a karşı tavır koyarak halkın ezileceği bir karara imza atmamasını istemişti. Baybars'la yaptığı görüşmeden sonra, mektup yazarak nasihat etti.

Baybars, yarı tehditkâr yarı da alaylı bir cevap verdi. Nevevi geri çekilmedi. Baybars'a ikinci bir mektup yazarak onu uyardı. Kırk yaşında, medresede talebelerini okutan bir hoca kimliği ile zulme karşı tarih yazan destanvari mektupları, onlarca yıldan beri boynu bükük olan Müslümanlara cesaret verdi.

"Allah'ın kulu Nevevi'den sultana.

İlim adamları olarak sultana yazı yazmamız gerekiyordu, yazdık. Tehdit ve ayıplamalı bir cevap yazdınız. Cihadı yanlış yorumladığınız anlaşılıyor.

Allah, âlimlere susmayı haram etmiştir. Biz üzerimize düşeni yapıyoruz. Tatar istilası zamanında topraklarını savunamadıkları için Müslümanları ayıplıyorsunuz. Siz kendinizi Allah'a inanmayan o zalimlerle nasıl kıyaslarsınız? Onlar iman ehli olmadıkları için biz onlara âyetle, hadisle yazı yazamadık. Siz kim onlar kim?

Ben size yazı yazdım diye halkı nasıl tehdit edersiniz? Müslümanların benim yazımdan haberleri yoktur, onları neden tehdit ediyorsunuz? Bana gelince, benim korkacak bir şeyim yoktur. Ben sultana yazarım. Bana Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, hakkı söylememi emretti. Ben söyledim. Olacakları da Allah'a havale ettim. Ahiretinizi düşünerek karar verin. Zaten kuraklıktan ötürü bunalmış olan Müslümanları rahat bırakın. Vesselamu aleyküm."

Evlenmedi

Sünneti en iyi bilen, ona hayatını verenlerden biri idi Nevevi. Buna rağmen önemli sünnetlerden biri olan evliliği gerçekleştirmedi. İslam tarihinde evlenmemiş Müslüman sayısı bile kabarık değildir. Zira Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*in bu konudaki hükmünü bütün Müslümanlar çok iyi bilirler.

Evlenmemiş âlimlerle ilgili hususi bir kitap yazmış olan aziz hocamız Abdülfettah Ebu Gudde rahmetullahi aleyh, evlenmeyen âlimlerin sayısı hakkında net bir bilgiye ulaşamadığını söylemekte ve on binlere varan âlim insandan otuz beşini evlenmemişler arasında saymaktadır. Bu evlenmeyen âlimler arasında Taberî, Zemahşerî, Şirazî, İbni Teymiye, Said Nursî gibi isimler vardır.

Ruhban mantığı ile evlenmemiş olmaları düşünülemez. Öyle bir düşüncesi olan, 'âlim' vasfıyla ümmetin bağrında asırlarca yaşayamaz zaten.

Evlenmeyişlerinin en önemli nedenlerinden biri olarak şüphesiz tıbbi nedenler başta gelmektedir. Evlenme hükümlerinden birisinin evliliğin hakkını verecek şartlara sahip olmak olduğu malumdur. Bu hükme bağlı olarak evlenmeyenler istisna tutulursa, neden evlenmedikleri sorusunun cevabı şudur:

Nevevi başta olmak üzere evlenmemiş olan bu âlimler, ilmi kendileri için ruh gibi gördüler. İlimle uğraşmayı, yaşamak gibi algıladılar. Okudukça, okuttukça zevk aldılar. Nefes alır gibi kitaplara baktılar. Evlenip eş sahibi olmayı, kitap satın almak algıladılar. Çocuğun doğmasına, kitap yazmak

diye baktılar. ‘Kaç çocuğun var?’ sorusundan ‘Kaç kitap yazdın?’ anlamı çıkardılar. İbnülcevzi diyor ki: ‘Âlimin kitabı, ölümsüz çocuğudur.’

Bu âlimlerden hiçbiri, evlenmemeye dair övücü bir söz de söylememiştir. Bundan da anlaşılıyor ki tercih ettikleri şey evlenmemek değildir. Kendileri için evlenmemeyi uygun görmüşlerdir. Evlenmeyerek, Allah’ın rızasını kazanacakları işleri daha yoğun yapabileceklerine mutmain olmuşlardır. Ahmed bin Hanbel gibi büyük bir muhaddisin kırk yaşına kadar evlenmemesinin nedeni de ilimle arasındaki bu derin bağdır.

Özellikle İmam Nevevi’nin neden evlenmediğine dair gerekçesini de talebelerine söylediği sözden anlayabiliriz: ‘Bir sünneti işlerken, kadının hakkından dolayı harama düşmekten çekinmiş.’

Hakiki Yolculuk

Nevevi, ders yaptığı Revahiyye medresesindeki odasında kıbleye doğru otururken medresenin batı tarafından bir adam ona doğru yönelip:

‘Kalk, Kudüs ziyaretine git!’ dedi. O da talebesi İbni Attar’a bunu iletti. İbni Attar diyor ki: ‘Ben bunu normal bir yolculuk olarak anladım. Meğer kastı, hakiki yolculukmuş.’

‘Hadi gidelim, arkadaşlarımızla, dostlarımızla vedalaşalım.’ dedi.

Onunla beraber ben de gittim. Bazı hocalarının bulunduğu kabristanlığa gittik. Kabristanlıkta dua etti, ağladı. Sonra yaşayan âlim arkadaşları olan Yusuf Bikai, Ahmimi, Şemsuddin bin Ebu Amr’ı ziyaret etti. Kütüphaneden okumak için aldığı kitapları iade etti.

Dımaşk’tan ayrılırken arkadaşları ‘Ne zaman dönersin?’ diye sordular. Onlara: ‘İki yüz yıl sonra’ diye cevap verdi.

O sabah köyü olan Neva’ya gitti. Kudüs ve İbrahim *aleyhisselam*ı ziyarete gitti. Neva’ya döndü. Babasının evinde iken hastalandı.

Hastalığı bana bildirilince Dımaşk’tan oraya gittim. Beni görünce sevindi. Ziyaretten sonra evime dönmemi emretti.

İyileşir gibi olunca vedalaşıp geri döndüm. Receb’in yirmisiydi. 676 yılının 24 Receb Salı gecesi, kırk beş yaşında vefat etti.

Köyü Neva’daki bir kabre gömüldü. İsteği üzerine yıkık dökük bir mezarda yatıyor. Debdebeli bir mezarda olmayı uygun görmemişti. ‘Sünnete uygun olsun, zavallılığımı bileyim.’ demişti.

Hâlâ yıkık dökük bir mezarlıkta vücudu, imanla dolu kalplerde ise adı durmaktadır.

Eserleri ise Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*in sünnetine en büyük hizmeti yapan, ÜmmetiMuhammed'e mâl olmuş eserler olarak yaşıyor.

Allah sana rahmet etsin ey
Âlim,
Âbid,
Zahit,
Yürekli İmam.

İlim Meraklılarına İlmin İmamından Nasihat

"Önce ilim tahsil et. Sonra helal mal topla. Sonra evlen. Eğer talebelik anında mal biriktirmeye başlarsan ilimden kalırsın. Biriktirdiğin mal, seni hizmetçi toplamaya, dünya ile meşguliyete sevk eder.

Sakın ilim tahsili bitmeden kadınlarla ilgilenme. Vaktin heder olur. Çocuğun yaratılır, sıkıntın artar ve onların işiyle meşgul olmaya başlarsın. Bu yüzden de ilmi terk edersin. Delikanlı iken, kalbin ve aklın boşken ilimle meşgul ol." (İmam Ebu Hanife'nin Ebu Yusuf'a nasihatlerinden. El Ulemauluzzab,23)

Sadece 45 Yıl Yaşadı!

Uykumu getirir endişesiyle hiç salatalık yememişti. Uykusu bastırdığında, çalıştığı kitapların üzerine yığılır kalırdı. Dımaşk'ta kaldığı yirmi yedi yıl boyunca hiç yatak edinmedi. Talebesi İbni Attar, yıllarca hizmetinde bulundu; uyumaya vakit ayırdığını görmedi. Gözleri kapanıp kitaplarının üzerine yığılınca, ne kadar uyuya kaldıysa, uyandığında: 'İnna lillahi ve inna ileyhi raciûn. Çok vakit zayi ettim.' diyerek eseflenirdi. Onun gözünde 'gece' Rabbiyle baş başa kalmak, ahiret endişesiyle gözyaşı akıtmak ve okumaktı.

Sadece 45 Yıl Yaşadı!

Dımaşk'a geldiğinde on sekiz yaşındaydı. Talebelik hayatı altı yıl sürdü. Kendisi, o altı yıl esnasında, her gün on iki hocadan ders aldığını, sonra da o derslere çalıştığını söylüyor. Bu altı yılda herhangi bir talebenin okuduğu dersleri okuduktan sonra sırasıyla şu eserleri hocalarından ders olarak okuduğunu söylemiş:

Sahihi Buhari, Sahihi Müslim, Süneni Ebi Davud, Süneni Tirmizi, Süneni Nesai, Muvatta, İbni Mace, Müsnedi Ahmed, Darimi, Darekutni, Beğavi ve

diğerleri.

Nevevi'nin ders olarak okuduğu bu kitapların bugünkü baskılı hâli yaklaşık yüz cilttir.

Sadece 45 Yıl Yaşadı!

Dımaşk'ta kaldığı yirmi altı yıl boyunca hiç meyve yemedi. Nedeni sorulduğunda verdiği cevap, âlim kelimesinin içinin nasıl doldurulması gerektiğine iyi bir örnekti. Dedi ki:

'Dımaşk'taki arazilerin büyük bölümü vakıf arazisidir. Burada yetişen meyvelerde, fakirlere vakfedilmiş arazilerin meyvesi de bulunabilir. Kendimi vakıf malından yeme tehlikesine atamam.'

Yazdığı kitaplardakini önce kendisinde uygulayan bir âlimdi.

Sadece 45 Yıl Yaşadı!

Nevevi rahmetullahi aleyh, sadece kitap yazan, talebe okutan bir âlim değildi. Kısacık ama bereket dolu hayatında siyasetle ve insanların sosyal olayları ile de ilgilendi. Tasavvufla da bağ kurdu. Hikâyeleri, uydurmaları bir kenara atıp, zikir ve fikir dünyasının derinliklerine daldı. Talebeleri gözleriyle onun kerametlerini müşahede ettikleri hâlde o, ateşte yanmak korkusuyla titredi durdu.

Herkes kurtuldu da bir tek o cehenneme girecekmiş kadar endişeli idi. Talebelerinden biri, bir gece Dımaşk'taki mescitlerden birinde onu izlediğini anlatıyor: Direğin arkasına geçmiş namaz kılıyordu. Sabaha kadar onu izledim. "Durdurun onları. Onlar hesaba çekileceklerdir." (Sâffât, 24) âyetini okuyor, gözyaşları içinde aynı âyeti tekrar edip duruyordu.

Sadece 45 Yıl Yaşadı!

Ebu Bekir en Nisaburi'nin evlenmeyen âlimlerle ilgili bu anlayışı izah eden hatırası oldukça ilginçtir.

'Kırk yıl gece uyumamış, günde beş bakla danesi ile doymuş, öğlen aldığı abdestle yatsıyı kılmış adamı tanıyor musun? O adam benim ama bunların hepsi, oğlum Abdurrahman'ın annesini tanıyana kadardı. Şimdi ben, o kadını benimle tanıştırana ne desem? Yok yok, hayırdan başkasını demem!' (el Ulemauluzzab, 26)

Konuşan Kitaplık

Âlim, Hatip, Davetçi, Zahit, Eğitimci İbnülcevzi:

Hicri 508-597 (Miladi 1116-1201) yılları arasında Irak'ta yaşamış âlimlerdendir.

Hanbeli mezhebine mensuptur. Ahmed bin Hanbel'e düşkünlüğüyle bilinir. Genç yaşta onlarca hadis kaynağı ezberlediği için temel kültürünü hadis oluşturur.

Hadis, tefsir, tarih konularında yüzlerce eser yazmıştır.

Çok okumasıyla, çok yazmasıyla ve müthiş hitabetiyle tanınmıştır. Elli yaşlarında iken okuduğu kitap sayısından söz ederken, yirmi bin gibi bir rakamı 'en az' gibi küçümser bir eda ile anmaktadır.

Tavizsiz yazıları, konuşmaları incelendiğinde 'selefi' kelimesinin içini dolduran bir şahsiyete sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Övünecek Geçmişimiz Var

'İkra' kelimesiyle başlayan yegâne medeniyet olan geçmişimizle övünmekte haklıyız. Üzerinden işgaller, imhalar geçmesine rağmen, bize intikal eden hâli bile başımızı göğe kadar yükseltecek büyüklükte bir geçmişle nasıl övünmeyiz?

Mağarada başladı, oradaki ilk talimat 'oku!' oldu. Okunacak kitap getirdi. Okumaya, okuduğunu uygulamaya engeller çoğalınca, okunabilecek, okunanla yaşanabilecek yere hicret edildi. Okumak, okuduğunu uygulamak üzerine kurulu sistem için Yesrib seçildi. Yesrib'de önce Mescit kuruldu.

Mescit'in yanı başında, işi gücü okumak ve okuduğunu uygulayacaklar için etrafı duvarla örülü olmayan, üstü açık bir medrese açıldı. Suffa denen bu mevkide yüzlerce, okuma yazma bilmez âlim oldu. 'İkra' ile başlayan medeniyetimiz, kendisine iman edenleri okumaya teşvik ediyor, okudukça okuyan, okumaya doymayan bir nesil getiriyordu.

İlk büyük cihat hareketi ve İslam'ın ilk kesin zaferi olan Bedir'de, okumanın ne olduğu tarihe yazıldı. Düşmanını ezip geçmiş, esirleri zincirleyip Medine'ye getirmiş ordu okumaya büyük bir destek çıkarmıştı. Esirlerden okuma yazma bilenler, Medineli çocuklara okuma yazma öğretmeleri karşılığında salıverileceklerdi. İnsanlık okuryazar olduğundan beri böyle bir şey okumamıştı. Zaferini, okumaya destekle süsleyen bir medeniyet için bu ne ilk ne de son icraattı.

Kendinden önceki dönemi **‘Cahiliye’** dönemi olarak adlandıran İslam, kitaplara yazılacak en önemli bilgilerden birini tescil etmiş oluyordu.

Okuma ve yazmanın İslam ve Müslüman’la gösterdiği ahengi başka bir şeyle gösterdiği zor belgelenebilir. İslam’a başka bir isim konacak olsa herhâlde o isim ‘Kitap, Okumak, Yazmak’ gibi kelimelerden biri veya türevlerinden bir türevi olurdu. Okumanın bu kadar önemsendiği bir okul bile gösterilemez. Okumanın bir ibadet, okumanın bir cihat, okumanın üstünlük olduğu bir dine iman edenler, okumayıp ne yapabilirlerdi. Âlimlerin mürekkebine, şehit kanı düzeyinde değer biçen İslam’a iman edenler, elbette cephelerde şehadete koşan mücahitlerin azmi ile medreselerde, ay ışığında, seher vakitlerinde kitap okuyacaklardı.

Bugün az okuyan, hatta okumayla ilgisi olmayan halk kitleleri olarak teşhir edilmek istenen Müslümanlar, geçmişleri açısından hak etmedikleri bir yaftayı boyunlarında tutmaktadırlar. Alfabelerinden uzaklaştırıldıkları için, öküzün arkasında ter dökmeye mahkûm kaldıkları için okumuyor bilinebilirler. Okudukları, okumaya değer buldukları kitap okuma istatistiklerine dâhil edilmemiş olabilir. Neden ne olursa olsun, değil okumamak, az okumak bile Müslüman için kabul edilebilir değildir.

Biz okuyacağımız şeyi, kemiklerin üzerine, kiremit parçalarına yazarak okuma hamlesini başlatan bir ümmetiz.

Tarihimiz, okumaya adanmış ömürlerle doludur.

Bizim bir İbnülcevzi’miz var ki o bile yeter.

Sadece İbnülcevzi bir tarihtir. Gurur tablosudur.

İbnülcevzi, ‘ikra’ ile başlamış bir hamlenin, okumayla ve yazmayla özdeşleşmiş en belirgin simalarından biridir. Gözü, eli ve dili güçlüdür. Konuşan bir kitaplıktır o.

Zamana Uyup Teselli Aramadı

İbnülcevzi, yaşadığı dönemin etkisinden kurtulabilmiş değildir. Belki de onun emsallerinin çok üstünde bir gayretle çalışmasının nedenlerinden biri de toplumda gördüğü açıklar ve üzerlerine görev alması gerekenlerin vurdumduymazlığıdır. Yazdığı çeşitli kitaplarda kullandığı ifadeler, hatta kitapların başlıkları, bu kanaati güçlendirmektedir.

‘Eş-Şifa’ ismiyle yazdığı kitabında yöneticilerin uyması gereken kurallara dikkat çekmeye çalışmıştı. Meşhur kitabı ‘Telbisü İblis’te ise farklı ekol isimleri ile Allah rızası adı altında nefislerini tatmin eden, yaptıkları aslında dine zarar veren kitleleri tarif etmeye çalıştı.

Âlimlerin gayret yetersizliği onu rahatsız ettiği için onları tenkit etti, yapılması gerekenlere işaret etti.

Yöneticilerin gafletini gördü, onları uyardı.

Diliyle, eliyle, kalemiyle sürekli bir şeyler yapma arzusu taşıdı. Tek başına bir ümmet gibiydi. Kitapları için seçtiği başlıklar dahi, ondaki heyecanı göstermektedir.

Bir başka İbnülcevzi farkı da şudur:

Kırk yaşındaki çizgisi, yazdığı onca kitaba rağmen altmış yaşında, seksen yaşında aynı çizgi olarak kaldı.

Eli, Dili ve Gözü Güçlü

İbnülcevzi, Ebülferec künyesi ile de anılmaktadır.

Asıl adı Abdurrahman bin Ali'dir.

Bağdat'ta yaşamış olmasına rağmen Kureyş asıllıdır. Kendi ifadesine göre soyu Ebu Bekir *radıyallahu anh*a dayanmaktadır.

Üç yaşındayken babası vefat etti. Babasının ölümü üzerine annesinin kendisiyle ilgilenmediği İbnülcevzi'yi halası himayesine aldı. Halası, hafız olmasını ve hadis ezberlemesini sağladı. Genç yaşta farklı kıraatlerle Kur'an okuyabilecek hâle geldi. **Ahmed bin Hanbel'in Müsned'ini, Hatib'in Tarih'ini, Buharî, Müslim'i, Dört Sünen'i, Hilyetülevliya'yı ezberledi.**

Hitabet yeteneği genç yaşta çevresinde ses getirdi.

Evlendi, üçü erkek sekiz çocuğu oldu.

Sadece Kur'an ve hadis ilimleriyle ilgilenmedi. Beşerî ilimleri de okudu. Kendisinin anlattığına göre seksen yedi hocadan ders okudu.

Az yedi, az gezdi ama çok okudu, çok yazdı. Çok ibadet etti. Takva bir hayat yaşadı.

Pratik zekâsı, güçlü ezberi onu farklı yaptı. Hayatı boyunca her hafta Kur'an'ı hatmetti. Mübah olduğundan şüphe ettiği hiçbir şeyi yemedi. Cuma günleri ve vaazı dışında evini terk etmedi.

Onun hayatının özeti ibadet, okumak, yazmak ve vaaz etmekten ibaretti. Okudu ve yazdı. Sadece tefsir ilmine ait yirmi beş kitap yazdı. Bunların kimi beş cilt, kimi üç ciltlik kitaplardır. İrili ufaklı üç yüzden fazla kitap başlığı açtı. Sonunda da kitap okumaya ve yazmaya doymadığını ifade ederek dedi ki:

"Küçüklükten itibaren ilim bana sevdirildi. Ben de onunla meşgul oldum. Bir de tek bir branşa olmadı ilgim. İlmin her branşına ilgim oldu. Birini alıp

öbürünü de ihmal etmedim. Hepsini sonuna kadar sürdürmeye çalıştım ama ömür kısa, vakit yetmiyor. Heyecanım çok fakat acizlik çöktü. Geriye ilme olan hasretim kaldı."

Sadece hadis yazmak için kullandığı kalemin yontulmuş parçalarını evinin bodrumunda sakladı. Vefatına yakın da cenazesi için ısıtılacak suyun ateşinin o yontularla yakılmasını vasiyet etti. O vefat edince, o kalem parçalarıyla ateş yaktılar. Su ısındı, cenaze yıkandı. Ateş söndürüldü. Geriye bir yığın kalem yontusu kaldı.

Bir kütüphane dolusu eser bıraktı. Her seviyeden insanın kendisine yarayacak bir şey bulduğu bu büyük kitaplık, hâlâ basılıp gün yüzüne bile çıkarılabilmiş değildir.

Müslümanların siyasi durumunu iyi tahlil etti ama yöneticilerin çevresinden uzak durdu. Bildiği doğruları söylemekten çekinmedi. Halktan birine vaaz eder gibi Halifelere vaaz etti.

Çok seveninin olmasına rağmen haset edeni de vardı. Ömrünün sonuna doğru dedikoducuların yaydığı fitne sebebiyle sürgün edildi. Elleri zincirlenmiş olarak Vasıt şehrine götürüldü. Beş yıl bir evde tek başına hapsedildi. O evde kendi ihtiyacını kendisi gördü. Beş yıl sonra affedildi. Evine döndükten beş gün sonra da vefat etti.

Hicri 597 yılının Ramazan ayında bir Cuma gecesi vefat etti. Bağdat o gün cenaze ile çalkalandı. Cenaze esnasında Bağdat'ta oluşan izdihamda insanlar, oruçlarını açmak zorunda kalacak kadar bunaldılar. Omuzlar üzerinde mezarlığa taşındı ve Ahmed bin Hanbel'in kabrine yakın bir yere defnedildi.

Yaşadığı Çağ

İbnülcevzi, Abbasilerin çözülme çağında yaşadı. Bağdat, İslam devletinin merkezi olmaya devam ediyor ancak bu merkezde devlet kâğıt üzerinde ve saraylarda şişirilmiş isimler üzerinden yürütülüyordu. Hilafet merkezi tam bir askeri kuşatma altında tutuluyordu. Halife, sadece sarayında hizmetçilerine hükmedebiliyordu. Elinde güç bulunanlar o gücü istedikleri gibi kullanıyorlardı.

Küçük devletçiklere dönüşme hızlanmıştı. Her gün yeni bir iç çekişme haberi yayılıyor, herkes fırsattan istifade bir beylik kurmaya çalışıyordu.

Daha önceki fetihler ve gelişen ticaret sayesinde müreffeh bir hayat anlayışı hâkimdi. Müslümanlık bir unvan olarak kullanılıyor, yapan yaptığı işin İslam'a kârı mı zararı mı olduğunu önemsemiyordu.

Toplumun bir kesimi servetler içinde yüzerken bir diğer kesim sefalette derinleşiyordu. Bir bütün olarak İslam ümmetinin hâlini ele alabilenlerin sesi soluğu çıkmıyordu.

En önemlisi, Haşimilik ismi kullanılarak yeni bir hareket tarzı geliştirilmiş, Batınilik ve benzeri sapık fırkalar kökleşmeye başlamışlardı. Fırkalar ve ekoller, çarşı pazar seviyesine inmişti.

Adı İslam'a nispet edilen ama Kur'an ve Sünnet'ten uzak bir sürü fırka çıkmıştı.

Haçlılar ve Moğollar, İslam topraklarına göz dikmiş, ardı arkası kesilmeyen bir sürü gibi Müslümanların üzerine saldırıyorlardı. Hicri 656 yılında da Moğolların son saldırısıyla Abbasiler ve bu dönem sona ermişti.

Bütün bu gelişmelere rağmen İbnülcevzi'nin dönemi, ulemanın bol olduğu dönemdir. Bağdat, her şeye rağmen âlimlerin kıblesiydi. Hâlâ Bağdat kütüphaneler diyarıydı. Bağdat, din için gayret edenlerin de merkezi durumundaydı, dinden geçinmeye çalışanların da... Tarikatlar da hızlı bir şekilde yayılmış, gerçek olanından fazla sulanmış olanı da Bağdat merkezliydi.

Bir başka sorun da Sünnilik ve Şiilik arasındaki tartışmanın derinleşme meyline geçmesiydi. Fikir hareketlerinin yanında Şiilik de geniş bir yelpaze içinde çalışıyor, Abbasi sarayını sarsıyordu. Şiilik hareketine karşı Sünniliği Hanbeli ağırlıklı bir ulema kadrosu savunuyordu.

İbnülcevzi de bu kadronun ileri gelenlerindendi. Onun yazılarında ve konuşmalarında günlük olayların yönlendirilmesini görebildiğimiz gibi, selefin emanetini bir sonraki nesle taşıma gayreti de görebiliyoruz. Tek başına bir ordu gibi hareket etmiş, asla bir kenara çekilmeye yanaşmamıştır.

Bir başka gelişme ise konuşma yeteneği olan bazı insanların 'vaiz-hikâyeci' adıyla ortaya çıkıp, insanların duyguları üzerinden menfaat sağlamaya çalışmasıydı. Hadis diye uydurma sözler anlatıyor, ağlatarak, güldürerek insanları tatmin ediyorlardı. İbnülcevzi, bu tiplerle de uğraştı.

Masum Değildi

İbnülcevzi ansiklopedik bir âlimdi. Çok yazdı. Onlarca branşta yüzlerce eser verdi. Bir kitaba yıllarını harcayanlara göre, daha fazla hataları görüldü. Bu hatalar genelde, tashih gerektiren veya yorum götürebilecek hatalardı. Buna rağmen tenkit edildi. **O, kendisinden öncekileri tenkit etmişti. Sonrakiler de onu tenkit ettiler.**

Bütün tenkitlere rağmen İbnülcevzi, ardında tam bir kitaplık bırakarak gitti. Yazdığı kitaplar Müslüman nesillere ışık tuttu. On yedi yaşında kitap yazmaya başlamış bir insan seksen yedi yaşına kadar aralıksız yazmış ve konuşmuş ise onun binlerce sayfa eseri arasında üç beş hatanın bulunmasını abartmak uygun düşmez.

İbnülcevzi'yi tenkit edenlerin tenkitleri ilmî -bilhassa hadis ilmine ait- konulardadır. Pek çoğu, o konuda doktora yapmış kimselerin anlayabileceği derin meseleler etrafındadır. Onu kimse, dinden taviz verdiği için, musibet anında sabretmediği için, cemaatle namaza gitmeyen, yazdıklarını yaşamayan bir insan olduğu için tenkit etmedi. Tenkitlerin tamamı, uzman âlimler arasında cereyan eden tenkitlerdir. Bu tür tenkitlerden Buharî bile arınabilmiş değildir ama tenkit edilse de edilmese de o, beşerden biri olarak zaten masum değildi. Biz onun çalışma aşkını takdir edip övüyoruz.

Bir Hutbesi

Bu hutbe, Haçlıların İslam toprağını işgal ettiği günlerde Şam Emevi Camisi'nde irat edilmiştir.

"Ey İnsanlar!

Size ne oldu dininizi unuttunuz, onurunuzu terk ettiniz, Allah'a yardım etmekten geri kaldınız da O da size yardım etmedi? Dik durmayı müşriklere uygun gördünüz. Hâlbuki izzet, Allah'ın, Resûl'ünün ve mü'minlerindir.

Vay hâlinize! Allah'ın ve sizin düşmanınızı, babalarınızın kanını akıtarak suladığı toprağınızı çiğnerken görmek, benliğinizi ezmiyor, size acı vermiyor mu? Siz dünyanın efendileri idiniz; şimdi sizi düşman horluyor, köleleştiriyor. Sizin kardeşlerinizi düşmanın kuşatıp kahretmesi kalplerinizi ürpertmiyor mu, duygularınızı harekete geçirmiyor mu?

Kardeşleriniz orada ateşe atılıp alevler içinde yanarken, siz burada zevkinize bakıp, yiyip içecek misiniz?

Ey İnsanlar!

Savaş başladı, cihat ilan edildi, gök kapıları açıldı. Eğer siz cihat edecek delikanlılar değilseniz, açın yolu da kadınlar cihat etsin!

Alın ziynet takımlarınızı gidin. Ey sarıklı, sakallı kadınlar! (Elindeki bir bohçayı göstererek): Gidin dikiş yapın. İşte size kumaş ve ip!

İnsanlar!

Bu ip ve bezler neyden yapıldı biliyor musunuz?

Bunu kadınlar saçlarından yaptılar. Çünkü başka bir şeyleri yoktu.

Vallahi bu örgüler, namus endişesiyle güneş ışığından bile korunmuş kadınların saç örgüleriydi. Kestiler onları. Artık aşk bitti. Mukaddes cihat başladı. Allah için cihat başladı. Toprağı ve namusu koruma cihadı başladı.

Bunlardan dikiş yapamıyorsanız alın yine, kendinize kuyruk, tırnak yaparsınız. Bunlar kadın saçıdır, kadın. Hiç mi sizde düşünce kalmadı? (Sonra elindeki bohçayı, konuşma yaptığı minberden camideki cemaatin üzerine fırlattı ve şöyle bağırdı):

Ey cami direkleri, yürüyün!

Ey mezar taşları, yıkılın!

Ey kalp, yan, kavrul kederden!

Erkeklerin erkekliği gitti!"

* * *

Metodu

İbnülcevzi'nin kitaplarında göze çarpan metodu altı maddede özetlenebilir:

a- Kur'an ve Sünnet birinci kaynağıdır. Âyet ve hadis olan bir konuda ikinci bir söze mecal bırakmaz. Âyetlerin önünde kula konuşma hakkı olmadığını belgeler.

b- Âyet ve hadisin olmadığı yerde aklı iyi kullanır. Mükemmel bir mantık kabiliyeti hemen her yazısında belirginleşir. Kör bir taklitçi değildir.

Kendisinden önceki ulemadan, Ahmed bin Hanbel ve Gazali'den çok etkilenmiştir. Bu etkilenmeyi de sık sık dile getirir. Bilhassa Ahmed bin Hanbel'i bir müçtehit âlimden öteye, mücahit ve müçtehit bir âlim olarak görmektedir. Hasan Basri de onun için değerli bir örnektir. Bu isimler onun gelişmesinde çok etkili isimler olduğu hâlde, âyet ve hadisin bulunmadığı konularda onlara rağmen görüş belirtmiştir. Hanbeli mezhebine mensup olduğu hâlde, mezhepçilik damarıyla yazmadığı meseleler çok olmuştur.

c- Vahiyle aklın zıtlaşmadığını, selim bir aklın vahiyle mutabık kalacağını ispat etmeye çalışmıştır.

d- Net ve sert konuşmuş, yazmıştır. Yaşadığı dönemdeki siyasi olaylara karşı yazdıkları ve konuştuklarında bu tavizsiz tavrı dikkat çekmektedir.

Yine aynı dönemde yaygın hâle gelen, uydurma hadis furyasına karşı yazmış, kendisi de tasavvuf meyilli olduğu hâlde, abartılı ve maksatlı tasavvuf ekollerine karşı sert çıkışlar yapmıştır.

İbnülcevzi, geniş kültürü sayesinde konuştuğu dinlenen, yazdığı okunan biri olmayı hak etmiştir. O, felsefeyi ve yabancı kültürü tenkit ederken, bilen ve o kültürü okumuş biri olarak tenkit ettiği için, yazdıkları yabana atılır cinsten görülmemiştir.

Bir kitap veya yazar hakkında tenkitte bulunuyor ya da övüyorsa, o yazarın kitabını o gece okumuş, büyük ihtimalle de özetleyip bir kenara koymuştur. İbnülcevzi'yi farklı kılan en önemli faktörlerden biri herhâlde, babasından kendisine intikal eden maldır. O mal sayesinde kitap alabilmiş, ilk kitap yatırımı için başkalarına muhtaç olmaktan kurtulmuş ve rahat yazıp konuşmuştur.

e- Sadece yazan ve konuşan biri değildi. Yazan, konuşan ve dediğini yaşayan biriydi. Belki de onu tarihin derinliklerinde kaybolup gitmekten koruyan özelliği de bu yönüdür. Çevresindekiler, onu ilmiyle amel eden bir âlim olarak bildiler. Riyakâr bir tavır sahibi hiç olmadı.

Dalkavukluk etmedi. Adamına göre konuşmadı. Konuşma yaptığı yerlere, Halife ve vezirler de geldiği hâlde, o gündeminde ne varsa onu konuştu.

Bağırılacak yerde bağırdı. Duygulu anlarında ağladı.

Yeri geldi espriler yaptı, esprileri dillerde dolaştı.

f- İyi bir Müslümanlığın, iyi örneklerin izlenmesiyle mümkün olabileceğini düşünüyordu. Bunun için de **Sıfetüssafve** isimli kitabını yazdı. Bu kitapta Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* efendimiz ve ashabından itibaren onun zamanına kadar yaşayan Allah dostlarının örnek kimliği anlatılmaktadır. Bir anlamda, Isfahani'nin **Hilyetülevliya** adlı kitabını, kendi üslubu ile yenilemiştir. Kitapta 1030 isim hakkında farklı açılardan değerlendirme yapılmaktadır. Örneklerden yola çıkarak İslam'ı yaşamanın daha kolay olacağı düşüncesi, gerçekten bu kitapta belirginleşmektedir.

Onu Dinleyen Bir Şahidin Tasviri

1144-1217 yılları arasında yaşamış olan meşhur Endülüslü seyyah İbni Cübeyr, Hicri 578 yılında Endülüs'ten çıktığı hac seyahati esnasında Bağdat'tan geçerken dinlediği İbnülcevzi'nin bir konuşmasını anlatıyor:

Büyük bir heyecanla minbere çıktı. O minbere çıkınca hafızlar Kur'an okumaya başladılar. Hafızların sayısı yirmi kişi kadardı. İkisi veya üçü okumaya başlıyorlardı. Heyecanlı ve teşvik edici bir sesle onlar okuyor, onlar bitirince iki üç kişi daha onların okuduğu kadar okuyorlardı. Farklı surelerden hepsi bu şekilde okudu. Farklı yerlerden okudukları için birinin

kolay kolay nereyi okuduklarını hafızasında tutması da zordu çünkü müteşabih âyetleri okuyorlardı.

Onlar bitirince o enteresan imam konuşmasına başladı. Kulaklara inciler döktü. Kendisinden önce okunan âyetleri konu başlıkları yaptı. Âyetler hangi tertiple okunduysa o tertibi bozmadı. Konuşmasını son okunan âyetin kafiyesiyle bitirdi. O mecliste olanlar, okunan âyetleri sırasıyla dizecek olsa zorlanırdı. O ise okunan âyetlerden konular dizdi. Bu anlattıklarım görmek gibi olamaz şüphesiz.

Hutbesinde çok duygusal konulara değindi. O konuştukça kalpler titredi, yürekler tutuştu. Sonunda camide sesler yükselmeye başladı. Hıçkırıklar arttı. Tevbe ettiğini bağıranlar oldu. Kelebeklerin kandilin etrafında dönüp durduğu gibi minberin etrafında halkalanmaya başladılar. Herkes elini alnına koymuş konuşmacıya dua ediyordu. Bayılanlar oldu.

Kıyamet sahnelerini duyan insanlarda bir fırtına koptu. Ağlaşmalar, haykırışlar arttıkça arttı. O ise âyet okumaya devam ediyordu. Ara sıra da şiirler diziyordu. O da ağlamaya başladı. Gözyaşlarına boğulduğu anlar oldu. O zamanlar sözleri ağzına tıkanıyordu. Hararet iyice yükseldi. İnsanlar kor hâline geldi.

Kalpler heyecandan yerinden uçacakken minberden aceleyle indi.

Anlatılması zor bir sahneyi tasvir ediyorum. Onu gördüğüm için çok mutluyum.

Dilediği kuluna dilediği kabiliyeti veren Allah'ı noksanlıklardan tenzih ederim!

Diyor ki:

"Büluğ çağına geldiğimde bana yirmi dinar ve iki ev verdiler. Dediler ki: 'Sana kalan miras budur.'

Ben de dinarlarla kitap satın aldım. Evleri de satıp ilim yolunda harcadım. Bir şeyim kalmadı."

"Kendimi anlatayım:

Kitap okumaya doyamam. Görmediğim bir kitaba ulaşınca bir hazine bulmuş gibi olurum.

Nazımiye Medresesi'nin vakfedilmiş kitaplar listesini inceledim; altı bin kitaptı.

Ebu Hanife, el Humeydi, hocamız Abdülvahhab, İbni Nasır, Ebu Muhammed bin el Heşşab kitaplıklarını inceledim. Yükler dolusuydular. Bunların dışında da bulduğum her kitabı inceledim.

Desem ki: Yirmi bin cilt okudum, daha fazladır. Hâlâ da okuyorum.

O kitapları okurken öncekilerin bilgilerini, ne büyük himmetleri olduğunu, nasıl ezberlediklerini, ibadetlerini, enteresan bilgilerini yakaladım. Okumayan bunları bilemez. Şu insanlardan soğumaya başladım. Talebelerdeki himmet azlığını küçümser oldum. Allah'a hamdolsun."

"Gördüm ki yazarak yapılan hizmet, konuşarak yapılan hizmetten daha büyüktür. Çünkü ömrüm boyu konuşsam, konuşabileceğim insan sayısı sınırlıdır ama yazdıklarım, henüz yaratılmamışlara bile ulaşabilir. İnsanların eskilerin yazdıklarından istifadeleri, hocalarından istifadelerinden daha fazladır."

İnsanların kendisini sık sık ziyaret etmek istemelerine ve âlim bir insanın önünde nasıl konuşulacağını takdir edememelerine karşı diyor ki:

"Baktım ki zaman en değerli şey. Zamanı da en iyi şekilde değerlendirmek gerekiyor. Ziyaretlerden hoşlanmadım.

İki şey arasında kaldım bu sefer: Onları reddetsem, alışılmışı bırakıp yalnız kalacaktım. Ziyaretleri kabul etsem, zamanım helak olacaktı. Ziyaret anlarında zorlandım mı sözü kısa kesiyordum ki kalksınlar.

Böyle ziyaret zamanları için kendime işler hazırladım. Zamanı boş geçirmeyecek planlar yaptım. Ziyaret anında hem konuşuyor, hem kâğıt kesiyordum. Kalemlerimi açıyor, defterlerimi diziyordum. Bunları muhakkak yapacaktım; düşünmeyi, kalp huzurunu da gerektirmiyorlardı. Bu işleri ziyaret zamanları için hazırladım ki vaktim zayi olmasın.

Allah ömür saatlerimizin kıymetini bilmeyi bize nasip etsin. Fırsatları kullanmaya muvaffak kılsın.

Çok insanlar gördüm ki hayatın anlamını bilmiyorlar. Kimine Allah çok mal vermiş, çalışmaya ihtiyacı yok. Günün çoğunu çarşıda oturarak geçiriyor. İnsanları izler durur. Ne kadar çirkin işe, afete şahit olur. Kimi satranç oynar durur. Kimi zamanını idarecilerini, pahalılığı, ucuzluğu ve benzeri şeyleri konuşarak harcar durur.

Anladım ki Allah Teâlâ, fırsatın kıymetini bilmeye muvaffak kılıp ilham ettikleri dışında kimseye, ömrün değerini ve afiyetli zamanların kıymetini takdir etmeyi nasip etmiyor.

'Buna ancak büyük nasibi olan kimse kavuşturulur.' (Fussilet, 35)"

Telbîsü İblis (İblis'in Giydirmeleri)

İbnülcevzi'nin bir kütüphaneye bedel kitabının adıdır. Kitabın içeriğinde, hangi grubun şeytanın tuzağına nasıl düştüğü geniş bir şekilde

anlatılmaktadır. On üç ayrı konuda ele alınan kitapta âlimlerden siyasetçilere, avamdan mutasavvıflara kadar pek çok kitlenin, iyi niyetle de olsa nasıl şeytanın ağlarına takıldığı delilleriyle anlatılmaktadır. İbnülcevzi'nin yaşadığı çağın fitne ve fırkalar açısından karışık bir çağ olduğu dikkate alınırsa, bu eserinde İbnülcevzi'nin temelleri ortaya çıkarma gayreti gösterdiği anlaşılacaktır.

O asırda genelde insanların, özelde de Müslümanların girdiği saplantılar, nübüvvet asrından beş asır sonra meydana gelen çatlaklıklar, şeytanın herkese göre şekillendirdiği maskelerini Müslümanlara giydirmesiyle oluşmuştur. Zamana yayılmış olması, nefsin isteklerine uyumluluk göstermesi gibi nedenlerle gözden kaçsa da neticede şeytanın giydirme operasyonu asırlar sonra topluma şekil vermiştir. İbnülcevzi, büyük bir cüretle bu giydirmenin, akide esaslarında ortaya çıktığı gibi, İslam adına konuştukları hâlde Kur'an ve Sünnet'e muhalif işler yapanlarda da ortaya çıktığını ispat etmektedir.

Âlimlerde, Kur'an karilerinde, siyasetçilerde, avamda bütün bir İslam cemiyetinde ana caddeden sapışın krokisini çizmektedir. Ruhu kaybedilmiş bir İslam'ın şekli üzerinde yaşamaya çalışan insanlara karşı İbnülcevzi yürekli bir çıkış yapmıştır. Bu yürekli çıkışına karşı, sert cevaplar, ağır tenkitler de gördü. Hayatının son beş yılını ev hapsinde geçirmek zorunda kaldı. Onun ev hapsi görmesinin nedeni bu kitabıdır ama İbnülcevzi, yazdıklarını silmedi, konuştuklarından vazgeçmedi.

Kitap, bütün zamanlar için önemli kaynaklardan biri olarak okunagelmiştir. Müellifin, bazı hususlarda abartı kabul edilebilecek tarzda cümleler kurmasına, bazı hikâyeleri anlatmasına anlam verilememiş veya bunlar kitabın seviyesine yakıştırılamamıştır.

Öyle veya böyle İbnülcevzi, bu kitabında kendisine kadar olan zaman dilimindeki sapmaları iyi tahlil etmiş, gelecek kuşaklara sapmanın temel mantığını göstermiştir.

Kitabın muhtevasını kavramamız bakımından, şeytanın haccı ve hacıyı nasıl kandırdığını, ifsat ettiğini anlatırken diyor ki:

"Bir defa yapmakla hac, insanın üzerinden düşebilir. Daha sonra haccını yapmış olan bu insan, ebeveyninin rızasını almadan tekrar hac yapar. Bu yanlıştır. Hacca gider, borçlarını ödememiştir. Hatta şöyle bir gezmiş olmak için bile hacca gidiyor olabilir. Şüpheli bir malla hacca gider. Kiminin emeli 'hacı' diye anılmak olur. Pek çok hacı yolda taharet ve namaz konusunda farzlara riayet etmez. Kâ'be'nin etrafında lekeli kalpler ve

temizlenmemiş batınlarıyla toplanırlar. İblis ise onlara haccı gösterir ve aldatır. Hâlbuki hac kalplerle yaklaşmaktır, bedenlerle değil. Bu ise takva ile mümkündür. Nice Mekke yolcuları vardır ki dertleri hac sayısıdır: 'Yirmi defa vakfe yaptım.' der."

Saydülhatır'dan

İbnülcevzi'nin hayat birikimini, gelecek nesillere faydalı olmak için özetlediği her bir satırı altından değerli öğütlerinden 367.sinde zamanın kıymetini bilmenin önemini anlatırken şöyle diyor:

Baktım ki insanların âdetleri zamanı harcamaya yönelmiş. Eskiler bu hususa çok dikkat ederdi.

Fudayl diyor ki: Cumadan cumaya sözlerini hesap edeni bilirim.

Seleften birinin yanına girmişlerdi. 'Herhâlde meşgul ettik seni.' dediler. 'Doğrusunu söyleyeyim size. Kur'an okuyordum. Sizin yüzünüzden bıraktım.' dedi.

Ziyaret edilen esnek olursa ziyaretçisi çok olur, çok da otururlar yanında. Onun işi bitmez.

Bir grup, Maruf'un yanında oturuyorlardı. Oturmaları uzayınca dedi ki: 'Güneş görevlisi melek işini aksatmaz. (Yani akşam olacak.) Kalkmayacak mısınız?'

Davud Taî ıslatılmış ekmek yerdi ve derdi ki: 'Islak ekmeği çiğnemekle, kuru ekmeği çiğnemek arasında elli âyet okuyacak kadar fark vardır.'

Seleften bazıları, dersten dağılan talebelerine şöyle tavsiyede bulunurlarmış: 'Evlerinize beraber dönmeyin. Herkes ayrı gitsin. Beraber olursanız, aranızda konuşursunuz. Ayrı giderseniz yolda Kur'an okursunuz.'

Şunu bil ki: Zaman, bir anı bile zayi edilmeyecek kadar kıymetlidir. Sahih bir hadiste Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* buyurdular ki: 'Kim sübhanellahilazimi ve bihamdihi derse ona cennette bir fidan dikilir.' Âdemoğlu boş geçen zamanlarında ne fırsatlar kaçırıyor! Bu günlerimiz bir tarla gibidir. Sanki insana deniyor ki: 'Sen bir tohum atarsan biz sana tonla veririz.' Hiç insan bu fırsatı kaçırıp oturur mu?

Zamanı değerlendirmeye yardım eden hususlar şunlardır:

Tek kalmak, mümkün oldukça kalabalıktan uzak durmak.

Selamla yetinmek veya gereği kadar konuşup ayrılmak.

Az yemek. Çünkü çok yemek çok uyumanın sebebi, geceyi harcamanın nedenidir.

Selefin hayatına bakan, ceza gününe iman eden anlattıklarımı anlar.

Asırlar Sonra İbnülcevzi'nin Rahlesine Oturmak

Müslümanların okumaktan uzak bir hayat yaşadığı ithamıyla ezildikleri bir çağda İbnülcevzi, bize asırlar öncesinden destek veren bir isim durumundadır. İnsan ve okuma standartlarını aşan bir düzeyde okumuş bir isim olarak İbnülcevzi, bugünkü okuma ölçülerinin çok ötesindedir. Müslümanlar için bir gurur kaynağıdır. Okumaya doyamadan bu dünyadan gitmiş bir insan olması yanında özellikle şu yönü dikkatten kaçmamalıdır:

İbnülcevzi, okuma delisi, vaktini okuyarak geçirmiş, gördüğü kütüphaneye girmiş, orada gecelemiş biri olmanın çok ilerisindedir. İbnülcevzi rahmetullahi aleyh okudu, okudukça yazdı. Yazdıkça okudu. Okumak ve yazmak âdeta eşit anlamda iki kelimeye dönüştü onda. Okumak, almak olarak düşünülürse, yazarak ve konuşarak vermeyi de başarmış bir şahsiyetle karşı karşıya bulunmuş oluyoruz.

Teknoloji çağının nesli olarak İbnülcevzi'yi konuşurken şunu da bilmemiz gerekmektedir:

İbnülcevzi, seksen yedi yaşında vefat etti. On birinci asırda yaşadığına göre, ilerleyen yaşlarında gözlük kullanma imkânı bulamamıştır. Hâlbuki kırk yaşından sonra, az okuyan insanlar bile gözlük desteğine genelde ihtiyaç hissetmektedirler. İbnülcevzi, tıbbi bir destekten yoksun yaşadığı hayatını okumayla ve yazmayla doldurmuştur. Modern çağın insanının tıp desteği ile sürdürdüğü hayatını ve elde ettiği başarılarını o, sadece olağanüstü denebilecek gayreti ve o gayretin yanında okuduğu, yazdığı şeylerin bereketi ile seksen yedi sene okuyup yazmıştır.

Şu da büyük bir gerçektir:

İbnülcevzi, okuma ve yazma açısından yirmi dört saatlik bir gün hiç kullanamamıştır. O dönemler için okuma ancak güneş ışığıyla mümkün olduğuna göre, aydınlatma sorunu dikkate alındığında onun günleri, güneşin doğup batmasıyla, yani ışıkta okunabilecek zamanlarla sınırlıdır. Ayrıca, İbnülcevzi'yi bir isim olarak andığımızda, onun sadece kitapla olan ilişkisini, insanlara etki eden konuşmalarını alıp gerisini bırakamayacağımız kadar geniş bir alana girmiş oluruz.

İbnülcevzi, gecesini ibadetle geçiren, teheccüdü ihmal etmeyen âbid bir insandır. İbnülcevzi gibi bir âbidi, teheccütten ve gece virdinden alıkoyacak sebep kitap olamaz. Buna ilave olarak haftada bir hatim indiren bir insanı

konuşuyoruz. Bir cüzün yarım saat vakit aldığını hesap edersek, haftada on beş saati en düşük ihtimalle Kur'an okumaya ayırıyordu.

Seleften olma veya selefi izleme özelliği olan âlimlerin hemen hemen hepsinin ortak karakteri ibadet düşkünlüğüdür. Kitap yazmakla veya okumakla meşgul olduğu için şu ibadetini aksattığını kolay kolay söyleyemeyiz. Tam aksine, ilmi amel edilmedikçe işe yaramaz gören bir anlayışa sahiptirler.

Bu kadar okuyan ve yazan bir insanın, herkesten çok ibadet yaparken, hangi vakti bulduğunu anlamak gerçekten zordur. Meseleyi sadece maddi ölçülerle ele alıp sonuçlandırmak mümkün değildir. Samimiyetin bir sonucu olarak Allah'ın yardımını görmek olarak ifade edebileceğimiz bir vakıa ile karşı karşıyayız.

O dönemde bir kitabı okumak için Bağdat'tan Basra'ya gitmek ve kaç günde okuyacaksan o kadar orada bir handa veya mescitte kalmak gerektiğini de bilmemiz yararlı olur. Kitap basmak diye bir kavram o zamanlar yoktu. Sadece âlimler, talebeler filanca konuda filanca bir kitap yazmış gibi bir duyum alıyorlardı. Gidip o kitabı buluyor, okuyup geri dönüyorlardı. Bu maksatla Endülüs'ten Bağdat'a gelenler olmuştur.

Konuştuğumuz bu şahsiyet, bekâr hayatı yaşayan, insanlardan uzak, evine ve kütüphanesine kapanmış biri de değildir. İki hanımla evlenmiş, çocukları olmuş, çocuklarının eğitimiyle ilgilenmiş ve mahalle mescidine namaza çıktığında, mescittekilerin etrafını çevirip sorular yönelttiği, duasını almaya çalıştıkları bir şahsiyetten söz ediyoruz.

Hayatının günleri değil, saatleri ve dakikaları bile dolu dolu bir insandı o. Bu doluluğun arasında on binlerce kitap okumak -ki o kitapları daha sonra şu veya bu şekilde tenkit ederek cevaplayacak, özetini nakledecek şekilde okuyordu- yüzlerce irili ufaklı kitap yazmak, sadece vakit, imkân gibi kelimelerle anlatılamaz.

Kesinlikle önemsenmesi gereken bir hakikat vardır ortada:

İbnülcevzi, Allah'tan yardım gördü, niyetinin ve ihlasının kalitesi sayesinde zamanın bereketini yaşadı. Bütün imkânlarımıza ve çıldıran teknolojiye rağmen vakit bulamayan bir nesil olarak biz İbnülcevzi'den kendimize ders çıkarmak mecburiyetindeyiz.

Okuma fakirliğimiz, okuduğumuzu anlama zorluğumuz sosyolojik bir takım tespitlerle tahlil edilebilir belki. Bu tahliller de doğru görülebilir. Ancak ilahi destekten yoksun yol almanın ne denli zor olduğunu da artık anlamak durumundayız çünkü İbhülcevzi, bu şekilde övgüyle

anabileceğimiz yegâne örnek değildir. Tarihimiz İbnülcevzilerle doludur. Gazali bir başkasıdır bu örneklerin.

İbnülcevzi, Üç Şeyde Sivrildi:

a- Çok kitap okudu. Bu çokluk, çağını ve diğer çağları zorlayacak düzeyde bir çokluktu.

b- Çok kitap yazdı. Bu da bütün zamanları zorlayacak düzeydeydi.

c- Çok iyi ve çok konuştu.

Dolayısıyla, gözü, eli ve dili çok iyi çalıştı.

Üç organın aynı anda bu derece faal olması, Allah'ın lütfu ve o lütfa layık olmak için yoğun bir gayretten başka bir şeyle anlatılamaz.

Tam anlamıyla, Allah dağına göre de kar verdi. İbnülcevzi, büyük imtihanlara tabi tutuldu. Onca gayreti ve hizmeti yanında, 'evinde âbid, kütüphanesinde bir âlim' olarak yaşayıp ölemedi. Önce doğurup büyüttüğü çocuğundan ızdırap çekti. Böyle bir insanın kitaplarını satıp meze parası çıkaran bir çocuğun babası olmak onu ezdi, ağlattı, sabahlara kadar gözyaşı akıttı. Buna rağmen yılmadı, sabretti.

Çevresindekilerin hasedinden ve iftirasından kurtaramadı kendisini. İhtiyarlığının en ileri zamanlarında beş yıl hapis yattı. Hapis yatmasının tek nedeni de Rafızîlerin, Halife'nin sarayındaki entrikalarına dikkat çekmesiydi ama o sabretti. Kitaplarında yazdığı sabrı, kendisi için muaf meselelerden görmedi. Örnek oldu.

Sürüye uymadı. Yazdığı yüzlerce kitap arasında, herkes yazdığı için bir de ben yazayım, türünden kitap hemen hemen yok gibidir. Kalemi her tuttuğunda bir açığı doldurma himmeti, onun yazılarında göze çarpar. Moda akımlarla ilgilenmedi. Kör bir geçmiş saplantısında da kalmadı. Selefle halef arasında emsali zor bulunur bir köprü vazifesi yaptı.

Onun adına söylenebilecek en önemli söz, onun bu büyük şöhretini yüzde yüz dini için hizmete dönüştürmüş olmasıdır. Onun yaşadığı dönemde, İbnülcevzi'nin onda biri kadar ilmî değeri olmayanlar için bile, risaleler yazarak saraya yaklaşmak usuldü. İbnülcevzi, saraya yaklaşmadı. İlmini ve şöhretini dinine hizmete dönüştürdü. Miras denebilecek bir şeyi olmadı.

Miras olarak hizmet bıraktı. Onun gayretleriyle iman etmiş, günahlarından tevbe etmiş on binler bıraktı. Kur'an'ı anlayan, hadisi anlayan milyonlar bıraktı. Kendi hatıratında diyor ki: 'Yaptığım konuşmalar esnasında istiğfar edip, ibadete dönen en az yüz bin kişi hatırlıyorum.' On binlerce Hristiyan'ın Müslüman olduğunu hatırlıyor.

Torunu, konuşma yapmak için minbere çıktığında en az on bin kişinin onu dinlemek için önünde saf olduğunu anlatmaktadır. On binler susup onu dinledi, o ise onlardan bir menfaat beklemedi. Tevbe edenlerle ilgilendi.

Alkış değil dua bekledi, beklediğini de buldu.

Ümmetimiz adına, ‘İkra’ ile başlayan Kitabımız adına seviyoruz seni Ebulferec!

Kadisiye Aslanı

Pençeleri Üzerinde Duran Aslan

Sa’d bin Ebi Vakkas *radıyallahu anh*

İkinci Halife Ömer bin Hattab *radıyallahu anh*, İran tarafından gelecek bir saldırıdan endişeliydi. Bizzat kendisinin yönettiği bir orduyla Medine’yi kuzeydoğu yönünden güvenceye almak istiyordu. İstişare ettiği müşavere heyetindekiler, kendisinin Medine’yi terk etmesinin doğru olmayacağını söylediler.

Ehil birine bu görev verilse daha faydalı olur kanaatini ortaya koydular. O da kime verilebileceğini araştırmalarını istedi. Abdurrahman bin Avf *radıyallahu anh*: ‘Ben biliyorum.’ dedi. ‘Kimi uygun gördün?’ diye sordu Ömer. Kısa ve net bir cevap verdi:

‘Pençeleri üzerinde duran Aslan: Sa’d bin Ebi Vakkas! O bu iş için uygundur.’ dedi.

Abdurrahman *radıyallahu anh*ın andığı isim, gerçekten en uygundu. Ömer *radıyallahu anh*, bu teklife itiraz etmedi. Başka bir fetih hareketinde olan Sa’d’a haber salındı. Acil Medine’ye dönmesi istendi. O da Medine’ye döndü. Ordunun başına geçirildi. Yola çıktı. Çıktığı yoldan geri geldiğinde, o gün için dünyanın ikinci büyük uygarlığını temsil eden, en büyük iki devletten biri Sasaniler (İran) ve binlerce yıllık batıl gelenek Mecusilik (ateşperestlik) tarihe gömülmüş, yerlerine nur kandilleri yakılmıştı.

Sa’d *radıyallahu anh*, Medine’nin kuzeydoğusunu güvenceye alacaktı, bir medeniyeti tarihe gömdü. Mecusiliğin ateşini ebediyen söndürdü. Ardı ardına fetihler gerçekleştirdi. Medine’yi servete boğdu.

Yıllarca at üstünde meydandan meydana koştu. Elinden kılıç düşmedi. On binlerce askere emretti. Hezimet tatmadı. Girdiği her savaşı kazandı. Emrine itaat edildi. Önüne fırsatlar denizi kondu.

Sa’d hiç değişmedi.

Medine’den çıkarkenki mütevazı, dünyaya tenezzülsüz Sa’d, büyük fatih Sa’d olduktan sonra Medine’ye dönerken aynı kimlikle döndü. Yaşı ve şöhreti ilerledi, o kibirlenmedi. Fırsat kollamadı. Adam kayırmadı. Onun üstündeki Halife, görevine son verdi. Evine çekildi. Tekrar görev verdi, itaat etti. Öbür Halife vali yaptı. İşine sarıldı. Görevden alındı, küsmedi.

Sa’d, fetih coşkusunun olduğu günlerde mütevazı Sa’d olarak bilindi. O ölmeden fitneli yıllar geldi çattı. Müslümanlar birbirlerine zarar vermeye

başladı. Sa’d, idareciliği ve dirayeti ile bilindiği için ‘Keşke o başımızda olsa!’ diyenler oldu. ‘Bizi desteklese’ diyenler oldu ama Sa’d, Sa’d olmaktan vazgeçmedi. Hiç değişmedi. Teşviklerden ve övgülerden etkilenmedi.

Vakur kimliği, zahit tutumu, ibadet titizliği ile bilindi.

Mücahit, Muhacir, âlim olarak anıldı.

Vefakâr, zor zamanların adamı olarak seçildi.

Sebat eder olarak kaydedildi.

Dua almış, duası kabul görmüş biri olarak görüldü.

Kerametleri göz kamaştırdı.

‘Sahabi’ isminin içini doldurmuştu.

Hep öyle yaşadı.

Öyle öldü.

Hak ettiği yere, Baki’ mezarlığına taşındı.

Kime Nasip Oldu Bunlar?

İlk Müslümanlardan olma şerefine eren yedi kişiden, hayatta iken cennetle müjdelenenlerden biri Sa’d bin Ebi Vakkas’tır.

Medine’ye hicret etme şerefine erenlerden biri Sa’d bin Ebi Vakkas’tır.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*in sağlığında yaptığı bütün cihat hareketlerine O’nunla beraber katılan ve hiç geri kalmayanlardan biri Sa’d bin Ebi Vakkas’tır.

Uhud günü Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*in: ‘At, Sa’d! Anam babam sana feda olsun!’ dediği tek insan Sa’d bin Ebi Vakkas’tır. O gün Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*in etrafı boşaldığı hâlde Talha *radıyallahu anh* ile beraber O’nu hiç yalnız bırakmayan Sa’d bin Ebi Vakkas’tır.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*in bunaldığı bir gece, ‘İyi biri beni bu gece beklese!’ dediği bir zamanda, gece nöbeti tutarak ‘iyilik’ payesi alan Sa’d bin Ebi Vakkas’tır.

Allah yolunda ilk kan akıtan mücahit olma şerefine eren Sa’d bin Ebi Vakkas’tır.

Peygamber *aleyhisselam*ın: ‘Allah’ım! Attığına isabet ver. Duasını kabul et!’ dediği sahabi Sa’d bin Ebi Vakkas’tır. Kendisini ziyaret ettiğinde: ‘Allah’ım! Sa’d’a şifa ver. Allah’ım! Sa’d’a şifa ver. Allah’ım! Sa’d’a şifa ver.’ dediği odur.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*in kendisiyle övündüğü, akrabalık bağını hatırlatarak: ‘İşte dayım; dayısı olan bana göstersin!’ dediği Sa’d bin Ebi Vakkas’tır.

Hakkında Kur’an âyeti inip, övgü gören Sa’d bin Ebi Vakkas’tır.

Bir şirk çeşidi olan ateşperestliği ebediyen tarihe gömen, Kisra’nın sarayındaki hazineleri Medine’ye taşıyan, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*in gazvelerinden sonra en büyük gazvelerden olan Kadisiye’nin kahramanı Sa’d bin Ebi Vakkas’tır.

Henüz yüzünde tüy bitmeden, on yedi yaşında Müslüman olma şerefine erdi.

Abdullah bin Ömer *radıyallahu anh*uma rivayet ediyor:

Sa’d bin Ebi Vakkas Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*in mest üzerine mesh yaptığını söyleyince, Abdullah bin Ömer, babası Ömer’e bu durumu sordu. O da şu cevabı verdi:

“Sa’d sana Peygamber *aleyhisselam*dan bir şey anlattığında onu başkasına sorma!” (Buhari, 202)

Sa’d *radıyallahu anh*ın hayat hikâyesi incelendiğinde şu sonuca varıyoruz.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* zamanında: İlk mü’min, Muhacir, mücahitlerden.

Ebu Bekir zamanında: Mücahit.

Ömer zamanında: Mücahit, yönetici.

Daha sonraki dönemlerde: Fitneden uzak, Müslüman’a el kaldırmaktan çekinen bir âbid.

Lider ve Komutan

Sa’d *radıyallahu anh*, büyük işlere imza attı. Bugünkü İslam topraklarının önemli bir yüzdesi onun eliyle İslam’a taşındı. Gençliğinden itibaren hep önde oldu. Hep iyi işler yaptı. Hep dua aldı. Hep beğenildi. Büyüktü. Büyüklüğüne diyecek yok elbette ama önemli bir hakikat ortadadır:

İlk Müslümanlardandı. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*in ilk arkadaşlarındandı. O şartlarda gereken neyse onu yaptı. Davetçi gerekiyordu, davetçi oldu. Hicret gerekiyordu, hicret etti. Bedir’de teslimiyet gerekiyordu, teslimiyet gösterdi. Uhud’da etten, kemikten duvar örülecekti; etini, kemiğini duvar yaptı. Bir Müslüman’a bir hadis öğretilecekti, öğretti. Böylece Peygamber *aleyhisselam* zamanının en iyilerinden olmayı başardı. Yaşarken cennet müjdesi aldı.

Sonra Ebu Bekir *radıyallahu anh* dönemi geldi. O dönem, dinden dönme olaylarına karşı dağılmayı önleyecek birliktelik gerekiyordu, cepheye çıkmak gerekiyordu; gerekeni yaptı. Ebu Bekir'in yanında durdu. Cepheye açıldı.

Ömer *radıyallahu anh* zamanında fetihler büyüdü. Önce Suriye, sonra İran fethedildi. Dışa açılacak ve Medine'nin itimadını kazanmış komutanlara ihtiyaç vardı. O ihtiyaca cevap verdi. Medine'yi temsil eden Ömer'in gözünde çok değerliydi. Onu değerli kılan, gittiği her yeri fetheden kahraman kimliği değildi sadece. O kahramanlık kadar, gittiği yerlerden sorun haberlerinin Medine'ye gelmeyişiydi.

Elinde büyük bir uygarlığa ait hazinelerin anahtarları olduğu hâlde yatıp kalktı ama tek bir yolsuzluk haberi gitmedi Medine'ye. Tek bir yalan haberi duyulmadı. O servet ve imkânlar içinde yüzerken, bir dediği iki edilmeyen şartlarda Medine'ye itham taşımadı. 'Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*in ashabı da?' dedirtmedi. Cihat için gidip mal için dövüşmedi.

Sonra Osman *radıyallahu anh* dönemi geldi. Ömer *radıyallahu anh* vefat ederken, kendisinden sonra Halife olabilecekler arasında belirlediği altı kişiden biri Sa'd *radıyallahu anh*tı. Feragat etti. Osman *radıyallahu anh* göreve geldi. Yeni Halife onu vali olarak atadı. Bir itirazı olmadı. Göreve koştu. Kısa bir zaman sonra görevden almayı uygun gördü, ona da itirazı olmadı. Medine yakınlarındaki çiftliğine çekildi. İbadetle meşgul oldu.

Osman, Ali, Muaviye *radıyallahu anh*um dönemlerini yaşadı. Fitnenin kol gezdiği bir dönemde, -kalkıp konuşsa, konuştuğunda etrafında insanları toplayacak bir kimliğe sahip olduğu hâlde- kendisini yok saydı. Bugünkü deyimiyle bir demeç bile vermedi. O dönem onu gerektiriyordu, öyle yaptı. Allah ondan razı olsun.

* * *

Baş Ömer Olunca

Ömer bin Hattab *radıyallahu anh* İran üzerinde fetih hareketini yürütürken Sa'd bin Ebi Vakkas'a sık sık talimatlar yazıp onu uyarıyordu. Bu talimatlarından birinde şöyle yazmıştı:

'Sa'd!

Sana Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin dayısı ve sahabisi denmesi, seni Allah'a karşı aldatmasın. Allah, kötüyü kötüyle temizlemez. Kötüyü iyi ile temizler. Allah ile kimsenin arasında kulluktan başka bir soy bağı yoktur.

Allah'ın zatında insanların soylusu da zayıfı da aynıdır. Allah onların Rabbi, onlar da Allah'ın kullarıdırlar.

Yaşam durumları farklıdır sadece. Allah'ın katındakilere taat ve takva ile ulaşacaklardır. Bu işe, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin gönderilişinden bizim aramızdan ayrıldığı zamana kadar nasıl gördüysen öyle sarıl. Dava odur. Bu sana nasihatimdir. Bunu terk edip başka bir yola saparsan yaptığın iş boşa gider ve hüsrana uğrayanlardan olursun.'

Muhteşem Bir Hatırası

Cennetle müjdelenen on sahabiden biri olan Ebû İshâk Sa'd İbni Ebû Vakkas *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Veda Haccı yılında (Mekke'de) yakalandığım şiddetli bir hastalık dolayısıyla Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ziyaretime geldi. Ona:

Yâ Resûlellah! Gördüğün gibi çok rahatsızım. Ben zengin bir adamım. Bir kızımdan başka mirasçım da yok. Malımın üçte ikisini sadaka olarak dağıtayım mı? diye sordum.

Hz. Peygamber:

"Hayır" dedi.

Yarısını dağıtayım mı? dedim. Yine:

"Hayır", dedi.

Ya üçte birine ne buyurursun, yâ Resûlellah? diye sordum.

"Üçte birini dağıt! Hatta o bile çok. Mirasçılarını zengin bırakman, onları muhtaç bırakıp da halka avuç açtırmaktan hayırlıdır. Allah rızasını düşünerek yaptığın harcamalara hatta yemek yerken eşinin ağzına verdiğin lokmalara varıncaya kadar hepsinin mükâfatını alacaksın." buyurdu.

Sa'd İbni Ebû Vakkas sözüne devamla dedi ki:

Yâ Resûlallah! Arkadaşlarım gidip de ben kalacak mıyım? (burada ölecek miyim?) diye sordum.

"Hayır, sen burada kalmayacaksın. Allah rızası için güzel işler yaparak yükseleceksin. Allah'tan öyle umuyorum ki daha nice yıllar yaşayarak kimi insanlar (mü'minler) senden fayda, kimileri de (kâfirler) zarar görecektir.

Allah'ım! Ashabımın (Mekke'den Medine'ye) hicretini tamamla! Onları geri döndürüp hicretlerini yarım bırakma! Acınacak durumda olan Sa'd İbni Havle'dir." buyurdu.

Bu sözleriyle Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Sa'd İbni Havle'nin Mekke'de ölmesine üzüldüğünü ifade etti. (Buharî, Cenâiz 36; Müslim,

Vasıyyet 5; Ebû Dâvûd, Ferâiz 3; Tirmizî, Vesâyâ 1; Nesâî, Vesâyâ 3; İbni Mâce, Vesâyâ 5)

İman ve Anne

Sa'd on yedi yaşında iman etti. İman ettiğinde Müslümanlar bir avuç kadardılar. Müşrikler arasında olan annesi, Sa'd'ın imanına karşı büyük tepki gösterdi. İmanından dönmemesi hâlinde yemeyip içmeyeceğini söyledi. Dediğini de yapıp yeme içme boykotuna başladı. İki üç gün sonra kadın ağırlaştı. Sa'd, annesine çok düşkün bir gençti. Bu tavrın onu etkileyeceğini düşünüyordu. Sa'd'a haber saldılar. Gitti, annesini gördü. Kadın ağır durumdaydı. Annesine dedi ki:

'Senin bin canın olsa ve onları bir bir versen, ben yine imanımdan dönmem.'

Kadın bu kesin tavrı görünce boykotunu bıraktı.

Allah Teâlâ bu olay üzerine şu âyeti indirdi:

"Biz insana ana babasına iyi davranmasını tavsiye etmişizdir. Çünkü anası onu nice sıkıntılara katlanarak taşımıştır. Sütten ayrılması da iki yıl içinde olur. (İşte bunun için) önce bana, sonra da ana babana şükret diye tavsiyede bulunmuşuzdur. Dönüş ancak banadır.

Eğer onlar seni, hakkında bilgin olmayan bir şeyi bana ortak koşman için zorlarlarsa, onlara itaat etme. Onlarla dünyada iyi geçin. Bana yönelenlerin yoluna uy." (Lokman, 14, 15)

Kadisiye

İslam'ın önünde iki büyük engel vardı o tarihte. Biri Roma ve uzantıları, diğeri de İran ve uzantılarıydı. Suriye bölgesini Roma ve uzantıları sömürüyor, Irak bölgesini de İran sömürüyordu. Ebu Bekir *radıyallahu anh*ın döneminden itibaren Suriye üzerine harekât yapıldı ve Şam'a kadar olan bölge temizlendi. Ömer *radıyallahu anh*ın göreve gelmesiyle beraber İran tarafından bir güven sorunu ortaya çıktı.

Ömer *radıyallahu anh*, yaptığı istişareler sonucu, o gün için emperyalizmin üst dudağını temsil eden İran'ı engel olmaktan çıkaracak güçlü bir askerî harekât kararı verdi. Sa'd *radıyallahu anh* da bu harekâtı sürdürecek ordunun başına getirildi. Sa'd ordusuyla Kadisiye denen yere yerleşti. İran kisrası da meşhur komutanı Rüstem'i oraya gönderdi.

Kadisiye'de yapılan savaşta Rüstem mağlup oldu. İran boyun büktü. İslam'ın Çin'e doğru önü açıldı.

Sa’d, Kadisiye Savaşı günü ağır hastaydı. Savaşı karargâhını kurduğu bir tepeden idare etti.

Kadisiye, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*den sonra yapılan en büyük stratejik savaşlardan biridir.

Sa’d, Kadisiye’den sonra Celûla’ya yöneldi. Oradaki savaşı da kazanınca, halk İslam’ın kılıcının da güçlü olduğuna inandı ve kitleler hâlinde ihtida hareketi oldu. İnsanlar küme küme gelip iman ettiler.

Daha sonra İran imparatorluğunun merkezi durumunda olan Medain’e geçti. Medain, iki aylık bir kuşatmayla düştü. Kisra 3. Yezducerd kaçtı.

Ömer *radıyallahu anh*ın talimatıyla Sa’d *radıyallahu anh*, Kûfe şehrini kurdu. Yönetici olarak orada kaldı.

Sa’d *radıyallahu anh*, kıyamete kadar sürecek olan ve Allah’ın dinini yüceltmek için yapılan amellerin en değerlisi olan cihat ateşini ilk tutuşturandı. Allah yolunda ilk ok atma ve ilk kan akıtma şerefine eren bir sahabi idi. Kadisiye ve onu izleyen cihat halkasındaki muvaffakiyetiyle de bu şerefi büyüdü, büyüdü; kıyamete kadar sürecek hâle geldi.

Fethettiği topraklarda on binlerce minare yapıldı. Asırlardan beri sayısını Allah’tan başkasının bilmediği ezanlar okundu. Kur’an nesilden nesile taşındı. O, Medine’de Baki’ mezarlığında mahşer saatini beklerken melekler, onun kılıcıyla ihya olmuş topraklardaki hasenatını yazıp duruyorlar. Allah ondan razı olsun.

Basiret!

Osman bin Affan *radıyallahu anh*ın şehit edilmesiyle beraber, ÜmmetiMuhammed’in huzuru bozuldu. Baş olmak isteyenler çoğaldı. Gücü olan etrafına akrabasını dostlarını topladı, ses getirmek için uğraştı. Sa’d, ses getirecek çıkışı yapmaya müsait bir isimdi. Seviliyor ve takdir ediliyordu. Yeğenleri, kendi çocukları, dostları evinde oturmamasını, kalkıp bir şeyler yapmasını istediler.

Bir defasında oğlu, yüz bin kişiye yakın bir kitlenin emrini beklediğini söyledi. Sa’d, mücahitti, büyüktü. O günlerde büyüklüğün en olgun tavırlarını sergiledi. Fitne ateşine hız vermedi. Hatta kötü haberlerin ona aktarılmasına bile izin vermedi.

‘Sen neden tavır koymuyorsun?’ içerikli bir sıkıştırmadan sonra verdiği şu cevap, büyüklüğün niteliğini gösteren önemli bir cevaptır:

‘Bana iki gözü, iki dudağı ve dili olan ve şu kâfirdir, şu mü’mindir diyen bir kılıç getirilinceye kadar asla kimseyle savaşmam.

Biz Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile Mekke'de ne sıkıntılar çekmiştik. Bir gece idrar için çıkmıştım. Baktım, bevlettiğim yerde bir şey var. Aldım onu. Deve derisi parçasıymış. Yıkadım, pişirdim. İki taşın arasına koydum onu. Sonra da hepsini yedim. Üstüne de su içtim. Üç gün onunla idare ettim.'

Bedir Hatırası Cübbesi

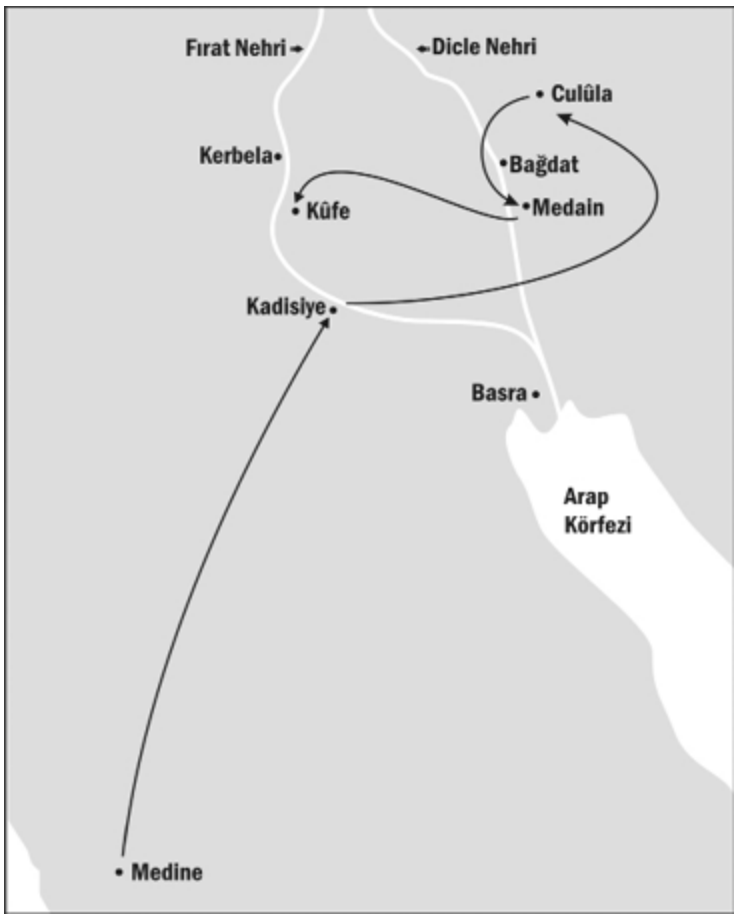
Sa'd *radıyallahu anh*, son yıllarını Medine yakınlarındaki çiftliğinde geçirdi. Vefat edeceğini hissedince, yünden örülme cübbesinin getirilmesini emretti. Cübbeyi getirdiler. 'Bu cübbe, Bedir'de müşriklere karşı savaşırken giydiğim cübbemdir. Ölünce beni bununla kefenleyin. Bugün için sakladım bu cübbeyi.' diye vasiyet etti.

Mekke'den hicret eden Muhacirlerden en son ölen Sa'd *radıyallahu anh*tır. Vefat ettiğinde Medine'ye taşındı. Cenazesi Mescidinebi'de kılındı. Hemen yanı başındaki Baki' mezarlığına defnedildi.

Evlendi, Evlat Büyüttü

Veda Haccı günlerinde Mekke'de hastalanmış, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de onu ziyarete gelmişti. O zaman tek kızı vardı ve malını bırakacak kimsesi olmadığını söylemişti. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de ona bereketli bir ömür için dua etmişti.

Sa'd, vefat ettiği zaman, sekiz evlilikten on yedi kız, on yedi erkek olmak üzere otuz dört çocuğu vardı. Çocuklarına da külliyetli bir mal bıraktı.

Sa'd bin Ebi Vakkas radıyallahu anh, Medine'den çıktıktan sonra, at üstünde ve karargâhlarda senelerce yol aldı. Tekrar Medine'ye geri döndüğünde, İslam'a kazandırdığı ve kendisine bir karış pay almadığı topraklarda bugün iki büyük ülke vardır. İran ve Irak İslamlaşmış olarak, atının nal seslerinin ardından ezan sesleri bırakarak döndü.
O ve beraberindekiler Mekke'de Darulerkam'da aldıkları eğitimi, aynı ihlas ve kaliteyle başka milletlerin evlatlarına taşıdılar.
Allah onlardan razı olsun.

Uzay Çağında Bir Veli
Ebul-Hasen en-Nedvi

Yirminci Asırda Hindistan

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*in hicretinden bir asır geçmeden, İslam, Hindistan'a ulaştı. Diğer topraklarda olduğu gibi orada da İslam hızlı bir şekilde yayılmaya başladı. Bir dinler ve diller mozaiği olan Hindistan'da İslam çok çabuk gelişti. Yirminci asrın başlarında elli milyon civarında Müslüman vardı orada.

Mümbit toprakları, stratejik mevkisi ve güçlü tarihi nedeniyle Hindistan, İngiltere'nin ağlarına takıldı. İngiltere fakirliğinden ve farklı etnik yapısından da yararlanarak onlarca yıl Hindistan'ı sömürdü. En ağır bir şekilde insan nasıl aşağılanabilirse onu yaparak insanını aşağıladı. Bereketli topraklarından elde edilenlerini ülkesine taşıdı. Hem toprağı sömürdü hem de beyinleri.

İngiltere Hindistan'dan çıkarken girdiği gibi çıkmadı. Girdiğinde büyük bir Hindistan vardı. O çıktığında Hindistan, Pakistan, Bangladeş ve Keşmir diye dört isim bırakarak çıktı. Bu bölünme en çok Hindistan Müslümanlarının aleyhine oldu. Müslümanlar, Hindistan'da siyaset olarak söz söyleyemeyecek, ekonomik olarak ayakta kalamayacak hâle geldiler. Zaten fakir olan genel nüfusun en fakiri onlar oldu. Önemli bir güç Pakistan tarafında kaldı. Keşmir bir esaret bölgesi olarak ezildi. Bangladeş kenara itildi, yok sayıldı. Onlarca asrın insani birikimi İngiltere'nin elinde bir iki yılda kül oldu.

Gerek Hindistan adı ile kalan bölgede ve gerekse Pakistan tarafında Müslümanlar, bütün zorluklara ve yokluklara rağmen yılmadan İslami kimliklerini korumaya çalıştılar. Medreseler kurdular, çocuklarını okuyabilecekleri yerlere gönderdiler. Camiler yapıldı. İslami kültür canlı tutuldu.

Uzak bir diyar olmasına rağmen tarih boyunca Hindistan, büyük isimler yetiştirdi. Onlar İslam kütüphanesine değerli eserler kazandırdılar. Çığır açan, peşinden kitleleri çeken önder şahsiyetler yetiştirdiler. Yazdığı eserler İslam âleminin her yerinde pek çok dilde okunan bu şahsiyetler o kadar İslam'a ve Müslümanlara mâl oldu ki Müslümanlar o zatların Hindistan topraklarında doğmuş büyümüş kimseler olduğunu dahi çoğu zaman bilemediler.

Şah Veliyyullah Dehlevî, Ahmed Faruk Serhendî (İmam Rabbani), Şiblî en-Numanî, Muhammed İlyas, Ebu'l A'la el Mevdudî, Ahmed Didat, Rahmetullah el Hindî bu isimlerden bazılarıdır. Bilhassa Muhammed İlyas ve Mevdudî bu isimler arasında evrensel hâle gelmiş isimler oldu. Mevdudî, Müslümanların siyasi ufkunu açmaya çalıştı. Kur'an'a ve Sünnet'e bakıştaki ciddiliği bir çığır oldu. Pakistan'da siyasete şekil verdi.

Hindistan kökenli olup, dil ve coğrafya farkını aşarak İslam'a ve Müslümanlara mâl olmuş, mezhep ve düşünce ayrıntılarında eriyip gitmemiş en önemli şahsiyetlerden birisi hiç şüphesiz **Şeyh Ebu'l-Hasen Ali en-Nedvî**'dir. Hindistan'da doğup büyümüş, yazdığı eserleri bütün Müslümanlarca benimsenmiş bir şahsiyet olarak önümüzde durmaktadır.

Nedvî Rahmetullahi Aleyh

1914 yılında doğdu. On yaşına gelmeden babası vefat etti. 1929 yılına kadar hafızlığı bitirdi. Urduca, İngilizce ve Arapça öğrendi. 1939 yılından itibaren Hindistan içindeki İslamî çalışmalara başladı. 1943 yılında ilk defa 'İslamî İlimler Merkezi'ni kurdu. 1948'de Nedvetü'l Ulema'ya seçildi. 1961'de genel sekreteri oldu.

1951'de 'İnsani Mesaj' hareketini oluşturdu. 1986'da 'İslam Edebiyatı Birliği'ni kurdu. 16 uluslararası İslami kuruluşa kurucu üye oldu. 177'si Arapça olmak üzere 700'den fazla konuda kitap ve araştırma yayınladı. Arapça 67 kitap yayınladı. Yazıları, hemen hemen bütün dünya dillerine tercüme edildi.

31 Aralık 1999 Cuma günü (23 Ramazan 1420) mescitte itikafta iken abdest aldı. Her Cuma günü yaptığı gibi Kehf suresini okumaya başladı. Sure bitmeden ömrü bitti. Mushafın üzerine yığıldı kaldı. 86 yıl süren bereketli bir hayatı geride bırakıp Rabbine kavuştu. O gece aile kabristanlığına defnedildi.

Bereketin Kökleri

Annesi Hayrunnisa, şerife bir kadındı. Hafızdı. Kitap yazıyordu, şiiri vardı. Küçük yaşta oğlunun Kur'an'la tanışmasına önem verdi. Onu iyi bir hafız yaptı, değerli hocalara teslim etti.

Nedvî, ilk yıllarından itibaren Ahmed bin Hanbel, Ömer bin Abdülaziz, İbni Teymiye, Ahmed Serhendî, Şah Veliyyullah Dehlevi ve Muhammed İlyas'tan etkilendi. Onların ilim ve cihat aşkını kendisine örnek aldı. Örnek aldığı bu şahsiyetlerin hepsi kendi dönemlerinde, İslam'ı en üst derecede müdafaa eden gayretlerin sahibi kimselerdi:

Ahmed bin Hanbel, yaşadığı dönemde iki şeyle meşhur olmuştu. Biri: Onun milyonla ifade edilen hadis bilgisi ve yazdığı muhteşem hadis kitabı Müsned'idir. Diğeri ise: Mutezile mezhebinin ihdas ettiği Kur'an mahluk mudur değil midir, fitnesine karşı, insanlık tarihinde az görülmüş bir dik duruş sergilemesiydi. Onun o günkü dik duruşu, bugün Müslümanların berrak bir din sahibi olmalarının nedenlerindendir.

Ömer bin Abdülaziz ise bir ıslah adamıdır. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*den sonra henüz bir asır geçmeden dünyevileşmenin derin izlerini İslamî yönetimde gören Müslümanlar, kendilerini elleri kolları bağlı çaresiz hissediyor, böyle geldi böyle gidecek herhâlde diye inanmaya başlıyorlardı ki Ömer bin Abdülaziz geldi. Çok kısa bir zamanda sadece iki yılda her şeyi yerine oturttu. İki yılda asrısaadeti canlandırdı.

Ahmed Serhendi de yaşadığı dönemde İslam'a sokulmak istenen fitnelere karşı kıyam etmiş bir davet ve tasavvuf insanıdır. Bid'atlerle mücadele etmiş, Kur'an ve Sünnet'in yerine hiçbir şeyin geçirilemeyeceğini belgeleyerek gitmiştir.

İbni Teymiye de farklı bir dönemde farklı işler yapmış bir şahsiyettir. İslam toprağına göz dikmiş Moğolların ezip geçen baskınları karşısında fiili cihada katılmış eli kılıçlı bir mücahittir. Sünnet'ten sapma meyillerine karşı dili ve kalemi kılıçlaşmış, sert ve tavizsiz bir âlimdir.

Salahaddin Eyyübi ile de çok ilgilendi. Ashabıkiramı sevdiği duygu ile onu sevdiğini ifade etti.

Nedvî'nin etkilenip kendisine örnek aldığı bu şahsiyetlere bakarak kimden ve neden etkilendiği, içindeki sıkıntıların özünde neyin bulunduğu çok iyi anlaşılmaktadır. Bir de onun sahabe aşkını buna ilave edersek, önümüzde çok iyi görülebilen bir tablo oluşur.

Muhammed İlyas'la buluştuktan sonra Tebliğ cemaatinin çalışmalarına da katıldı.

Tefsir ve Siretinebi ile çok ilgilendi.

Nedvî rahmetullahi aleyh, bütün Müslümanlar gibi yaşadığı asrın dertlerinden etkilenmişti. Başta Hilafet'in kaldırılması olmak üzere ardı ardına onlarca büyük olay, onu her gün derinden etkiliyordu. Filistin'den gelen her haber onu yaralıyor, düşüncelere salıyordu.

Rabbani, İslamî, Muhammedî, Evrensel

Bu ümmet, bilen, bildiğiyle amel eden ve bildiğini öğreten âlime Rabbani demiştir. **Nedvî, bilen, bildiğiyle amel eden ve öğretmek için gecesini gündüzüne katan biri idi. Tam anlamıyla Rabbanî idi.**

Yediğinden içtiğine, konuştuğuna, oturup kalktığına Kur'an hükmediyordu. Onu İslam'a uygun olmayan bir işi yaparken gören olmadı. Olduğu gibi İslam'a adanmıştı. Tam anlamıyla İslami idi.

Hazreti Hasan *radıyallahu anh*ın neslindendi. Soyu da Muhammedî idi, ahlakı da... Zühdü ile gayreti ile ibadetiyle Sünnet'e uygun yaşamıştı. Tam anlamıyla Muhammedî idi.

Hindistan gibi ücra bir yerde doğdu, yaşadı. İslam âlemini şehir şehir gezdi. Onun dilini konuşanlar da konuşmayanlar da mezhepleri, meşrepleri ne olursa olsun onu tanıdılar, sevdiler. O tam anlamıyla evrenseldi.

Evrenseldi. Müslümanların başsız olmaları hâlinde iyi bir Müslümanlık yaşayamayacaklarına inanıyordu. Bütün Müslümanların tek bir başı olması için babası da uğraşmıştı. O ölünce bu gayret oğlu tarafından sürdürülmüştü. Müslümanları birleştirmek, birlikte bir iş yapmak için nerede bir faaliyet gördüyse hemen orada ilk üye o oldu. Her davete koştu.

Yusuf Karadavî'ye Ait Bir Hatıra

Vefatından otuz yıl kadar önce bizi Katar'da ziyaret etmişti. Başkanı bulunduğu Nedvetü'l Ulema'nın ilmî çalışmalarındaki maddi imkânsızlıkları anlattı. Arkadaşlarımızdan bazıları, bir grup zengini ziyaret edip yardım talep edelim, diye teklifte bulundular. 'Böyle bir şey yapamam!' dedi. Neden yapamayacağını sorduğumuzda şu cevabı verdi:

"Bu insanlar hastadırlar. Hastalıkları da dünya sevgisidir. Biz ise onların doktorlarıyız. Doktor, hastasına el uzatıp yardım istedikten sonra onu nasıl tedavi edebilir? Tedavi edeceği şey, dünyasıdır; o da ondan onu istiyor!"

'Sen kendin için istemeyeceksin ki?' dedik. Dedi ki:

'Zenginler, isteyip alan sen oldukça, kim için istediğine bakmazlar!'

Bu sefer dedik ki: ‘Ramazan’ın son on gününde burada kal. Biz o işi hallederiz.’ Bu sefer cevabı şu oldu:

“Benim Ramazan’ın son onunda programım var. Hiçbir nedenle onu bırakamam. Rabbimle baş başa kalabildiğim iyi bir fırsatımdır o.” dedi.

Biz de anladık ki onun başka bir âlemi var.

Dengeli ve Mutedildi

Onun yaşadığı dönemde İslam âlemi, askerî, siyasi ve ekonomik sıkıntıların içinde kavruluyordu. Hindistan barut fıçısı gibiydi. Hilafetin kaldırılmasından sonra büyük bir başıboşluk, fikre ve siyasete hâkimdi. Cemaatler çoğalmış, birlik ve beraberliği sağlayacak bir merkez kalmamıştı. Önder insan azalmıştı. Olan önderler de kendi ekseni etrafında dönüyor, evrensel bir açılım gösteremiyorlardı. Müslümanlar dağınıklıkları bir yana, bir arada olabilenleri de kırılgandı. Konuşulamıyor, konuşulan tesir etmiyordu. Çaresiz bekleyiş kahrediyordu.

Nedvî, en sessiz günlerde yazdı, konuştu. Konuştuğu dinlendi, yazdığı okundu. Uzak diyarlardan, Hindistan’dan yazıp, konuştuğu hâlde müessir oldu. Eserleri farklı dillere tercüme edildi. Mısır ve diğer Arap ülkelerinde geniş yankı buldu.

Çünkü heyecanlı ama mutedil konuşuyordu. İçi volkan gibi parladığı hâlde kimseyi kırmıyordu. İnsani ilişkilerindeki inceliğe sadece Müslüman kardeşleri değil, ülkesindeki İslam düşmanı Hindular bile hayran oldu. Seçtiği konular, herkes için aciliyeti olan, kimsenin bana gerekmez diyemeyeceği konular oldu. Yumuşaklık gerektiğinde yumuşaklık, heyecan gerektiğinde heyecan gösterdi ama hiç kızmadı. O mütebessim dudaklarından bal döküldü.

Onu dinleyenler aynı anda bir edebiyatçıyı, bir tarihçiyi, bir müfessiri, bir muhaddisi dinlediklerini zannettiler.

Üzmedi, küstürmedi. En ağır konuları dahi nezaketiyle dillendirdi. Onu dinleyenler, konuştuğu sözlerin etkisinden günlerce kurtulamadılar. O ise mütevazı üslubu ile sadece konuştu, sadece yazdı.

Günübirlik bir heyecanla değil, asırların derin izleriyle yazdı, konuştu.

Ahireti anlatırken dünyayı ihmal etmedi. Vahiyden söz ederken aklı çiğnemedi. Onun sözlerinde dünya ile ahiret arasında, ilimle iman arasında, geçmişe bağlılıkla gelişmeleri izleme arasında muazzam bir denge vardı. Bu nedenle de gittiği her yerde dinlendi. Yazdığı bir satır yazı bile arandı, bulundu, okunup arşivlere kondu.

Batıyı tenkit etti ancak tenkit ettiği şeylerin gerekçesini gösterdiği gibi, asıl izlenmesi gereken yolu da gösterdi. Kuru bir tenkitçi değildi. Bir medeniyet kurmaya çalıştı.

Gezdiği gördüğü yerlerden etkilenmedi. Amerika'ya gitmeden önce, Avrupa'yı görmeden önce o medeniyet için ne diyordu ise gezip gördükten sonra aynı şeyleri söyledi.

Dışı gibi içi, içi gibi dışı vardı.

Ümmetinin dertleriyle dertlenmişti ama dertler onu yıldırmamıştı.

Müslümanlara çok zor bir dönemlerinde yeni bir ruh, yeni bir dil kazandırdı.

Ahlâkı

Güler yüz, cömertlik, incelik, yumuşaklık, sabır, denge, tevazu, zühd, ciddiyet, ihlas, umut, tevekkül. Bu kelimeler, elli yıl onunla beraber bulunanların söz birliği etmişçesine onun ahlakını tarif ederken kullandıkları kelimelerdir. Her ölenin arkasından bu tip övgü kelimeleri dizilir ama belgelenemez. Bu kelimeleri o, yazılarında hak etti, konuşmalarında hak etti, çevresindekilere davranışlarında hak etti.

O, aile kökünün insanda nasıl müessir bir unsur olduğunu gösteren bir ahlâkın sahibiydi. Bunun için de yazısı ve sözü, başkalarından daha müessirdi. Çünkü o, yazdıklarını ve söylediklerini kendisinde yaşıyordu. En edebî cümleleri kuruyor ama edebiyat yapmıyordu. Yüreğini konuşturuyordu.

Zahitti, Mütevazı İdi

Davet edildiği uluslararası toplantılar için gittiği ülkelerde, kendisine tahsis edilen lüks otel odalarına yerleşmezdi. Talebelerinden veya arkadaşlarından birisinin evine gider, orada konaklardı. Aynı otelde yapılan toplantıdan çıkar, bir gecekonduda akşamlardı. Onunla beraber o toplantıya katılan başkaları ise o lüks otelde kalırlardı. Çağırıldığı toplantıdan çıkar, o bölgedeki Hindistanlı Müslümanların dertleri için bir toplantı daha yapardı.

Bir dert masasından kalkar, öbür dert masasına otururdu ama yılmaz, usanmazdı. Böyle zamanlarda kendisini davet eden zenginlerin evlerine gidip kalmaz, zenginin tesirinde kalmış olmak istemezdi. Gittiği davetlerde yemek seçmez, bulduğundan biraz yiyip, yemekte geçen vakti, oradaki Müslümanların durumunu soruşturarak geçirirdi.

Evi ve çalışma bürosu ibretlikti. Şu ashabıkiram hakkında anlatılanların bir benzerinin görülebileceği müze gibi bir evde yaşıyor, ondan daha düşük bir büroda milyonlarca Müslüman'ı aydınlatan fikirlerini kaleme alıyor, önünde diz çökmekle müşerref olanlara feyiz saçıyordu.

Yirminci asrın büyük davetçisi, fikir adamı ve önderinin evi mobilyasızdı. Onun çalışma bürosunda iki sedir, sedirin üzerinde battaniye kalınlığında bir yatak, yatağın üzerinde bir battaniye, iki yastık vardı. Duvara çakılmış çivilerde elbiseleri ve bastonu asılı duruyordu. Duvarın bir köşesinde eğilip büzülmüş bir tencere, iki-üç tabak, bir çaydanlık ve içinde kuru gıda olduğu belli olan bir iki kutu… Bir de gaz ocağı… Yerde bir abdest ibriği ve leğen!..

Odanın öbür ucunda bir yer minderi. Minderin önünde yazı yazmak için konduğu belli olan bir sehpa, yaslanmak için bir minder. Oturunca baş hizasına gelecek yerde bir masa lambası.

Sadece bu kadar!

Müslümanların önünün tıkandığına inananlara karşı, o köklü medeniyeti yeniden hayata kavuşturmak için dünyayı bir ucundan öbür ucuna dolaşan o büyük davetçinin, medeniyet yaşatma merkezinin tasviri bu kadar.

Çalıştığı büronun duvarları badanasızdı. Giydiği terlikleri döküktü. Oturduğu minderin kumaşı söküktü. Alüminyum ve eğri büğrü tabaklarda yemek yiyordu. Önüne konan yemek, karabiberin bulamacı gibi bir yemekti. Ekmeği, açı doyurmaz kalınlıktaydı. Odası virane, yüreği mamurdu.

O hiç yaşlanmadan, dipdiri heyecanıyla öldü. Ümmetinin dertleriyle doğdu, o dertlerle yaşadı, o dertlerle Rabbine kavuştu. Talebeleriyle ve dinleyenleriyle bir arada olduğu zamanları sevdi. O bir âyet, bir hadis okuduğu meclisi hiçbir lükse değişmedi. O, inandıklarını konuştu, inandıklarını yazdı…

Bir Mücevher Kitap

Nedvi'nin ilk kitabı ***'Müslümanların Gerilemesiyle Dünya Neler Kaybetti?'*** isimli kitabıdır.

Bu kitabı ilk defa Arapça olarak İslam dünyasına yayıldığında, kitaplarıyla meşhur yazarlar bile hayranlıklarını gizleyemediler. Âdeta hatmedilir gibi okundu kitabı.

Defalarca basıldı. Karışmış zihinlere düzen getirdi. Kurumuş pınarlara su verdi. 1950'den 1960'a kadar bu kitap konuşuldu. Müslümanların

gerilemesiyle asıl kaybedenin dünya olduğunu belgeledi. Müslümanlara, biz neymişiz de haberimiz yokmuş, şuurunu kazandırdı.

Kitabın yazılmasının üzerinden yarım asırdan fazla bir zaman geçti. Hâlâ bir mücevher olarak okuyucularına hitap edebilen nadir kitaplar arasında yer almaktadır. O kitabı okuyan herkes, Nedvi'nin yüreğinde kaynayan kazanı hissetti. Onu sevdi, ona dualar etti.

Kitapta siyasi ve ekonomik boyutuyla cahiliye dönemini, cahiliyeden İslam'a geçişin sürecini, İslam medeniyetinin temel yapısını, gerilemenin nasıl başlayıp büyüdüğünü, Avrupa hâkimiyetinin temellerini, Avrupa'nın geleceğini, yeniden diriliş ve kurtuluşun nasıl olacağını belgeleriyle yazdı.

Onu Bir Kere ﷺ Derken Dinleseydiniz!

Çok kimseler siret kitabı yazdı. Herkes Peygamber *aleyhisselam*ı sevdiğini söyledi. Herkes ashabın fedakârlıklarından söz etti. O ise bir başkaydı. Onun 'Resûlullah' sözcüğü anıldıktan sonra salavat getirişi bir başkaydı.

O '*sallallahu aleyhi ve sellem*' derken, yanındakiler bu sözde, bir küçük çocuğun, 'Canım dedeciğim, al beni!' yalvarışını duyar gibi olurlardı. Onun Peygamber sevgisi başka bir şeydi. Onu sevdi, ümmetini sevdi. Hadislerini sevdi, sahabilerini sevdi.

Siret kitabı yazdı. Yazdığı kitabı, İslam dünyasına yayılınca, ilk defa bu kadar yürekten yazılmış, tesir bırakıp, ağlatan bir kitap okudu Müslümanlar. O kitaba yazdığı mukaddimesi, bir hazine gibi düştü kütüphanelere.

Sonra bu hasreti dinmedi, aynı kitabı çocuklar için bir kere daha yazdı. Çocukları da heyecanla doldurdu.

Nedvi'nin Dert Dolu Küpü

Onun dert küpünde, yaşadığı toprakların dertleri vardı. Hindistan, fakirlik ve sömürülmüşlüğün yanında büyük etnik sıkıntılar yaşıyordu.

Arap dünyası onun göz bebeğiydi. 'Arap' sözcüğü ona çok derin şeyler hatırlatıyordu. Arap dünyasına hitaben yazdığı makalelerden bazılarının başlığına bakıldığında bile ondaki heyecan görülür:

"Dinle Mısır!", "Dinle Suriye!", "Arap Âleminin Son Çıkmazı!", "Dinle Kuveyt!", "Beni İyi Dinleyin Araplar!", "Araplar Yeniden Nasıl Yükselir?"

Bunlar onun Arap ülkelerinde verdiği konferanslarından bazılarının başlıklarıdır. Ona göre insanlığı Araplar cahiliyeden kurtarmıştı. Şimdi de yine onlar bu işin başını çekmeliydiler.

Filistin ve Kudüs onun derdiydi.

Türkiye'ye başka bir hayranlığı vardı. Osmanlı ve Hilafet'le, Türkler, onun şuurunda çok derin izler bırakmıştı. Türkiye'ye 1950'lerde yaptığı ilk geziyi 'Türkiye'de İki Hafta' ismiyle kitaplaştırdı.

İslam dünyasının eğitim sorunu ile ilgileniyordu.

Edebiyatla ilgilendi. Müslüman Edebiyatçılar Birliği'ni kurdu.

Batılı eğitim sistemlerinin körü körüne alınmasının sonucu olarak şu dört sıkıntının ortaya çıktığını, öncelikli olarak bu sıkıntılarımızın giderilme yollarının geliştirilmesini tavsiye etti. Bu tavsiyesini de diyar diyar gezip anlattı:

- İslam'la Müslümanlar arasında uçurum oluştu. İslam'dan söz ettiği hâlde, yaşamında İslam dışı sistemlerin etkisi görülen nesiller oluştu.
- Madde ve bencillik azdı. Her şey parayla ölçülür oldu. Herkes kendisini düşünür oldu.
- Dünya sevgisi akidenin önüne geçti.
- Lüks ve israf yayıldı. Lükste yarış başladı.

* * *

Çok Gezdi

1940-1999 arasında komşu ülkeler Pakistan, Bangladeş hariç, Mısır, Sudan, Filistin, Suriye, Türkiye, Lübnan, Suudi Arabistan, Körfez ülkeleri, Irak, Endonezya, Malezya, Kanada ve Amerika'ya defalarca gezi yaptı. Avrupa'nın farklı ülkelerine gitti. Sadece Suudi Arabistan'daki toplantılara katılmak üzere otuz defadan fazla Cidde, Riyad ve Mekkeyimükerreme'ye gitti.

Gezdiği yerlere hareket getirdi. Umut dağıttı, yol gösterdi. Güzellikleri övdü, yanlışlıkları yerdi. Türkiye'ye yaptığı bir geziden sonra yazdığı gezi notlarında, israfın büyüklüğünü görünce, o azametli devletin neden çöktüğünü anladığını söyledi. Türkiye'de Müslümanların camilerdeki ibadet düzenine hayranlığını beyan etti. 1951'de Mısır'a yaptığı bir gezide Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi ile buluşup hasret giderdi.

Eğitime Yön Veren Tavsiyelerinden

• Ümmetin geleceğinde eğitim, en büyük, en önemli ve izi en derin mesuliyettir.

• Eğitim ve öğretimde amaçlarla araçları ayırt etmek gerekir.
• Eğitim sistemi, bir ülkeden diğerine ithal edilebilir bir eşya değildir.
• Arap yarımadası İslam'ın başkentidir. Orada İslami terbiye dışında bir eğitim sistemi uygulanamaz; bunu benimsemeyen orayı terk etsin.
• Bir eğitimde kalbin, akıl kadar payı olmalıdır hatta daha fazla bile olmalıdır. Nefisleri temizleyen, takvayı üreten, Allah'a yönelten budur.
• Mescidinebi'deki Suffa ile bağlantısı olmayan bir medresenin medrese olarak anılması doğru değildir.
• İslami eğitimin temel karakterlerinden biri, din ile dünyayı birleştirmesidir.

Uzay Çağında Veli:

1- Bütün zamanlardan daha güçlü bir şekilde Kur'an ve Sünnet'e bağlı olmalı, bu ikisini düşüncesinin kaynağı ve taviz veremeyeceği iki esası olarak görmelidir.

2- Ümmetin geçmişi ile bağı güçlü olmalıdır. Kendisinden değil, seleften başlayan bir tarih yazmalıdır. Uyduran değil, uyan olmalıdır.

3- Ümmetin iç sorunları arasında erimemeli, bir ekolün veya mezhebin, akımın adamı olarak kalmamalıdır. Mezhebine, özel düşüncelerine, kendisine örnek seçmiş olabileceği meşhur isimlere rağmen ümmetin tamamını kuşatan bir anlayış sahibi olmalıdır. (Bu alanda Nedvi muhteşem bir örnektir. Hanefi mezhebine müntesip bir diyarda, bir tarikat koluna bağlı olarak yetiştiği hâlde Ahmed bin Hanbel'e hayranlığını gizlememiş, onun hakkında eser dahi yazmıştır. Aynı şekilde birbirinin iki zıt ismi, İbni Teymiye ile İmam Rabbani'yi aynı anda sevmiş, övmüş ve ikisi hakkında da kitap yazıp, her ikisinden de etkilendiğini beyan etmiştir. Ne İbni Teymiye sevenleri onu dışlamıştır ne de İmam Rabbani sevenleri onu samimi olmamakla itham etmişlerdir. Herkes biliyordu ki Nedvi'nin derdi, dinidir, akidesidir.)

4- Dünya ahiret dengesini iyi kuran bir anlayış sahibi olmalıdır. Plazaların altında ezilmeyen, tekkelerde kaybolup gitmeyen bir düşüncenin takipçisi olmalıdır.

5- Para ve şöhret afetine karşı sahabe azmi ve ciddiyetiyle ayakta kalabilmelidir.

6- Zahit olmalıdır; dünya malına tenezzülsüzlüğü örnek olmalı, cennetten başka bir beklentisi olmadığı, sözlerinden ve yazılarından çok tavırlarından anlaşılmalıdır.

7- İbadetlerini herkesten daha titiz bir şekilde yapmalıdır. Sünnetler dâhil, herhangi bir ibadeti ihmal etmemelidir.

8- İlme teşvik etmeli, günübirlik siyasetler peşinde olmamalıdır. Yeni neslin nasıl yetişeceği ile ilgili projeleri olmalıdır.

Allah'a Davet Eden Bir Âlim Olarak Şeyh Nedvi'nin Düşüncesinin Temel Prensipleri

(Bu Bölüm, Şeyh Yusuf Karadavi'nin Tanıtımından Derlenmiştir)

1- Maddeciliğe karşı iman köklendirilmelidir. Allah'a iman, ahirete, sevap ve cezaya iman güçlendirilmelidir.

2- Vahiy kesinlikle akıldan üstün tutulmalıdır. Nübüvvet nuru, akıl nurundan üstün görülmelidir.

3- Kur'an, ebedî bir kitap, İslam'ın kaynağı, İslam milletinin ruhu, imanın esası ve Şeriat'ın aslı olarak görülmelidir. Nedvi, Kur'an hakkındaki bu düşüncelerini anlatmak için Lekno'da yıllarca tefsir hocası olarak görev yaptı.

4- Sünnet ve siretinebi ile bağlar güçlü tutulmalıdır. Siretinebi, bir tarih kitabı gibi okunmamalıdır. O bir enerji kaynağı olarak okunup, ondan yararlanılmaldır.

5- Müslüman olmanın gerçek anlamı insanlara verilmeli, zaten var olan bu ruha kıvılcım verilmelidir ki nuru parlasın. Bu düşüncelerini anlatmak için de 'Dört Temel' kitabını kaleme aldı. Bu kitapta, namaz, zekât, oruç ve haccı farklı bir pencereden okuyucusuna tanıttı.

6- Yapıcı olmayı ilke edindi. Tenkit yerine ufuk açtı. Doğruyu gösterdi. Ayrıntı sayılabilecek konulara girmedi. Bunu yaparken de dininden taviz vermeyi de kabul etmedi. Kullandığı mücadele üslubunun dinine zarar vermemesini esas aldığı için, ilgilendiği konuları, ilgilenme zamanını, ilgilenme üslubunu kendisi belirledi. Başkalarına alet olmadı. Çok sevdiği Seyyid Kutub ve Mevdudi için bile tenkit ifadeleri kullandı ama üzmedi, kırmadı. Müşfik bir doktorun hastasıyla ilgilendiği gibi ilgilendi.

7- Cihat ruhunun canlı kalması için uğraştı. İlk kitabı olan 'Müslümanların Gerilemesiyle Dünya Neler Kaybetti?' ile başlayan yazarlığında sonuna kadar hep bu, bütün yönleriyle cihada teşvik unsurunu kullandı. 'İman Rüzgârı Esince', 'Şehid İmam Ahmed İrfan' ve 'Salahaddin Eyyübi' kitaplarında bu üslubu çok açıktır.

8- Tarih bilgisinin canlı kalması için uğraştı.

9- Batı düşüncesini ve uygarlığını tenkit etti. Maddeciliğin ve modern cahiliyenin gerçek yüzünü ortaya koydu. Eğitim ve kültür alanında Batının kör bir bataklık olduğunu belgeledi, batı hayranlarını kınadı. Bu arada Batının tamamen reddedilmesine de karşı çıktı. Onlarda araç olan şeyleri alalım, amaç olanları almayalım dedi.

10- Düşüncede bir iman kayması olduğuna dikkat çekerek ümmeti uyardı. Karşısında Ebu Bekir görmeyen bir riddet fırtınasının estiğini söyledi.

11- İnsanlığı ancak ÜmmetiMuhammed'in kurtarabileceğini, bu ümmetin uyanışının insanlığın kurtuluşu olacağını dillendirdi. Böylece Müslümanlara, sadece kendimiz adına değil bütün insanlık adına çalışmalıyız mesajı verdi.

12- Ashabıkiramı sürekli öne çıkardı. Bu ümmetin onların kıymetini bilmesi gerektiğini söyledi. Onlar üzerinden, Muhammed *aleyhisselam*ın eğitim gücünün insanlığa gösterilebileceğini ifade etti.

13- Filistin sorununun bir Arap sorunu olmadığını; bütün Müslümanların sorunu olduğunu söyledi. Filistin sorununun da ancak Nureddin Zengi ve Salahaddin aklıyla ve metoduyla çözülebileceğini defalarca yazdı, konuştu. Salahaddin Eyyübi hayranı olduğunu çok açık ifadelerle yazdı.

14- Hür bir İslami eğitim sisteminin oluşturulmasını istedi. Ne Doğudan ne de Batıdan etkilenmiş bir eğitim sisteminin kurtarıcı olacağını söyledi.

15- Çocuklarla yarının büyükleri anlayışıyla ilgilenilmesi gerektiğini yazdı, söyledi.

16- Âlimlerin ve davetçilerin Rabbani olmaları gerektiğini söyledi. Medreselerinde o ruhu verdi. (Rabbani âlim, bilen, bildiğiyle amel eden ve bildiğini öğretendir.)

17- İslami hareketlerin başıboş bırakılmamasını, Kur'an ve Sünnet'le yönlendirilmesini istedi.

18- Müslüman olmayanların İslam'la tanışmaları için çalışılması gerektiğine vurgu yaptı.

En Alttaki Tuğla

Binamızın Kuruluşu

Allah Teâlâ'nın muradı, meleği Cebrail vasıtasıyla seçtiği bir insana vahyini tebliğ etmek, o insan aracılığıyla da bütün kullarını davet etmek şeklinde tecelli etmiştir. İlk insan ve ilk nebi olan babamız Âdem *aleyhisselam*dan beri, on binlerce nebi üzerinde tatbik edilen usul bu olmuştur. Allah Teâlâ, kullarına bildirmek istediği bir şeyi diler, dilediğini Cebrail'e bildirir; Cebrail, o dileği o günkü nebiye getirir, o nebi de o zamanın insanlarına 'Allah size şöyle diyor.' şeklinde vahyi tebliğ eder.

Allah, Cebrail, nebi ve insanlar.

Bu formül, son Peygamber Muhammed *aleyhisselam*a kadar böyle uygulandı. Onun kıyamete kadar yaşayacak bütün insanların nebisi olma özelliği beraberinde, önceki nebilerdeki formülün biraz daha uzamasını gerektirecek bir ihtiyaç hissettiriyordu. O'ndan önceki nebiler, tebliğ edip gittiler.

O nebilerin gidişinden çok bir zaman geçmeden de tebliğ ettikleri dinleri, onlara tabi olanların elinde bozuldu. Genelde, inanmayanlardan önce, inananların elinde din tahrif edildi. O nebinin mirasını muhafaza edecek bir nesil bulunamadı. Ya da Allah öyle murat etti.

Hatemülenbiya olan Muhammed *aleyhisselam*ın getirdiği kitabı ve daveti, bir kavme ve o kavmin çağına münhasır değildi. Kıyamet vaktine kadar gelip yaşayacak bütün insanlar O'na ümmet olacak, O'nun kitabı ve davetiyle hidayet yoluna erebileceklerdi.

O'nun davetinin ve getirdiği kitabın kıyamet vaktine kadar tahrip ve tahrif görmeden korunması, Allah'ın kaderinde vardı. Bunun için, önceki peygamberlerin tamamında bulunan formüle ilave yapıldı. Hiçbir peygambere nasip olmayan iki nimet, Muhammed *aleyhisselam*a verildi:

Bir: O'nun sağlığından itibaren bir asra yakın bir zaman diliminde kıtalar boyu dolaşıp, elleriyle, dilleriyle peygamberlerinden aldıklarını insanlara ulaştıran muazzam bir dost ve destekçi çevresi verildi kendisine. O'nun, 'ashabım' dediği bu nesil, on binlerce nebiye nasip olmamış bir şekilde peygamberlerinin mirasına sahip çıktılar.

Sağlığında Arap yarımadasını, seksen yıl içinde de Asya'nın önemli bir bölümünü İslam nuruyla nurlandırdılar. Peygamberleri sağ iken, O'nun zatına ve davasına can ve mal verdiler. Vefatından sonra da köyden köye,

çölden çöle yollara döküldüler. Bir kelime olsun zayi etmemek için ömürlerini feda ettiler.

İki: O'nun ümmeti ilk defa insanlık tarihinde, söz zinciri kurdu. Hangi sözü kimin nerede söylediğini belgeleyen bu sistem sayesinde, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*in sözleri, asırlar sonrasına güvenli bir şekilde ulaştı. Kalem ve defter bulamayan insanlardan oluşan bir kitleden büyük bir miras, kelimeleri dahi korunmuş olarak kitaplı, yazılı çağlara taşındı. Yirmi birinci asırdaki bir Müslüman, kendisinden asırlar önceki peygamberinin herhangi bir sözünü okuduğunda, o sözle peygamberi arasındaki zinciri net bir şekilde görebilmektedir. Güvenli ve korunmuş sözlerin sahibi olarak Muhammed *aleyhisselam*, kıyamete kadar gelecek insanlara gönderilmiş bir Peygamber olmak için gerekli desteği, geniş bir tarihe yayılmış süreçte görmüş oldu.

Müslümanlar 'kıyamete kadar kalması için gönderilmiş' bir dine iman etmenin gururunu hissederken, bir hayalin etrafında dönüp durmamış; bilakis büyük bir gerçeği tarihe yazmışlardır. Bu eşsiz farklılığı yaşatmaya vesile olan ashabın üstün hizmetini, kıyamet vaktine kadar imanla şereflenecek hiçbir Müslüman inkâr edemez.

Müslüman olmamızda, el değmemiş, aynen kalmış bir dine intisabımızda onların yeri bir başkadır. Onların üzerimizdeki hakkını asla unutamayız. Hiçbirini unutamayız.

Hele hele, Ebu Hureyre'lerini, o hafıza mucizesini hiç unutamayız!

* * *

İmanî ve Amelî Yapımız

Ebu Hureyre: Sahabi, Hadis Hazinesi, Hafıza Mucizesi

Yemen asıllıdır. Hicretin yedinci yılında Müslüman olup Medine'ye hicret etti. O Medine'ye geldiğinde Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Hayber Gazvesi ile meşguldü. Hemen bey'at edip gazveye katıldı. O gün kendisini teslim etti. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* vefat edinceye kadar Medine'den, sadece yine O'nun gönderdiği görevler için ayrıldı. Ortalama üç yıl sevgili peygamberi ile beraber kaldı. **Şöyle böyle O'nunla bin gün bir arada oldu.**

Bu beraberlik, tam anlamıyla beraberlikti. Ardında namaz kıldı, sofrasına oturdu, sancağı altında cihat etti, beraber umre yaptı, haccetti, önünde oturdu, hizmetinde bulundu, gittiği yere gitti, tuvaletine su götürdü, beraber olması mümkün olmayan özel yerler hariç hep beraberinde oldu. Evinin hemen arkasındaki Suffe'yi kendine mesken edindi. Bu beraberlik uğruna aç kalıp, hurma ve su ile yıllar geçirdi.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Ebu Hureyre'deki ilim aşkını gördü. Onu kendisine yaklaştırdı. Onu taltif etti, övdü. Kendi yemeğinden yedirdi.

Ebu Hureyre, sevildiğini anlayınca, verilenden çok istedi. Dua talep etti. Yakın durmak istedi. Ne istediyse istediği kabul gördü.

Ebu Hureyre çok şey öğrendi. Üç-dört yılda öğrendiğinin çokluğu dikkat çekti. Hayret uyandırdı. Takdir topladı.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*in vefatına kadar hiç evlenmedi. İlim ve cihat onun tek meşgalesiydi.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* vefat edince, Ebu Hureyre oturmadı. Öğrendiklerini yaymak üzere yollara düştü. Kâh Medine'de mescitte oturup ders verdi, kâh dışarılara açıldı. Cihat zamanı cihat etti. Fitne zamanı ibadetle meşgul oldu. Kim ne hizmet istediyse onu yaptı ama beynine yüklenen vahye ait bilgileri yaymayı hiç ihmal etmedi. Valilik yaptı.

Cömert, sempatik, âbid, zahit bir insandı.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*den sonra yarım asra yakın bir zaman yaşadı. Gittiği yere ilim ve örneklik götürdü. Ashabın büyüklerinden değildi ama en âlimlerinden biriydi. Büyüklerin önünde fetva verdi, görüş belirtti.

Müslümanların kıtlıkla boğuştuğu günlerde de servetin Medine'ye yağdığı günde de o zahit yaşadı. Ahiret ağırlıklı düşündü. Elindekine

şükretti. Çevresindekilere verdi, yetim babalığı yaptı. Rahat konuştu, kimseden çekinmedi. Mütevazı ve şakacı kimliği sayesinde sözü dinlenen kimse olarak bilindi.

Hayber, Zatürrika, Mu'te, Mekke Fethi, Huneyn, Taif, Tebük Gazvelerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile beraber katıldı. Daha sonra da Yermük ve Ermenistan cihadına katıldı. Bahreyn'e iki kere vali oldu. Medine'de valiliğe vekâlet etti.

Beraberliklerinin Düzeyini Anlatan Bir Örnek:

Kendisinden başka bir ilah olmayan Allah'a yemin ederim. Açlıktan karnımı yere dayıyordum. Karnıma taş bağlıyordum. Bir gün, gelip geçtikleri yolun üstünde oturdum. Ebu Bekir geçti. Kur'an'dan bir âyet sordum ona. Maksadım, beni doyurmasını sağlamaktı. Geçti gitti, beni doyurmadı. Ömer geldi. Ona da sordum. O da gitti, doyurmadı beni. Sonra Ebulkasım *sallallahu aleyhi ve sellem* geldi. Beni görünce güldü. İçimdekini ve yüzümdekini anladı. Dedi ki:

'Ebu Hureyre!'

'Buyur ya Resûlellah!' dedim.

'İzle beni!' dedi. Peşinden gittim. Girdi içeri. İzin istedi, izin verdiler girdim. İçeride bir kadehte süt buldu.

'Bu süt nereden geldi?' dedi.

'Filan erkek veya filan kadın onu sana hediye etti.' dediler.

'Ebu Hureyre!' dedi.

'Buyur, ya Resûlellah!' dedim.

'Suffe ehline git, onları bana çağır.' dedi. Suffe ehli, İslam'ın misafirleriydi. Aileleri ve malları yoktu. Bir yakınları da yoktu. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*e bir sadaka geldiğinde onlara gönderir, kendisi ondan almazdı. Hediye geldiğinde onlara da gönderir, kendi de ondan biraz alırdı. Onları çağırması hoşuma gitmedi. Bu kadar süt onlara ne yapacak, ben onlardan daha çok muhtacım o süte, içsem de ayakta durabilsem, dedim içimden.

Onlar geldiler. Sütü ben veriyordum onlara. Sütten bana kalacağı yoktu ama Allah'a ve Nebi'sine itaat etmekten de başka seçeneğim olamazdı. Gidip çağırdım onları. Gelip izin istediler. İzin verilince içeri girip oturdular.

'Ebu Hureyre!' dedi.

'Buyur ya Resûlellah!' dedim.

‘Al, dağıt!’ dedi. Kadehi aldım. Kadehi adama veriyordum, o da doyana kadar içiyor, sonra bana geri veriyordu. Öbürüne veriyordum, o da doyana kadar içip kadehi bana geri veriyordu. Nihayet Peygamber *sallallahu aleyhi ve selleme* geldim. Herkes içip doymuştu. Kadehi alıp elime koydu. Bana bakıp tebessüm etti.

‘Ebu Hureyre!’ dedi.

‘Buyur ya Resûlellah!’ dedim.

‘Ben ve sen kaldık.’ dedi.

‘Doğru diyorsun ya Resûlellah.’ dedim.

‘Otur, iç!’ dedi. Oturdum, içtim. ‘İç!’ dedi. İçtim. O dedikçe ben içtim. Sonunda dedim ki:

‘Seni hak üzere gönderene yemin ederim, daha içemem, gidecek yeri kalmadı.’

‘Bakayım.’ dedi. Kadehi O’na verdim. Allah’a hamdedip, geri kalan sütü içti. (Buhari, Rekaik, 17/6087)

Nasip ve Gayret

Ebu Hureyre, Allah’ın çok büyük bir nimetiyle şereflendi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*in hadislerini en çok öğrenen, hadise en çok hizmet eden sahabi oldu. Ebu Hureyre *radıyallahu anh*ın, hadis ilminin en büyüğü olmasını sağlayan üç temel faktörü dikkate almamız gerekmektedir:

• Resûlullah *sallallahu aleyhi ve selleme* olan derin sevgisi, aç, susuz O’nunla beraber olma düşüncesi, başkalarının alamadığı çok şeyi almasını sağladı.

• Onun candan ilgisine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* karşılık verdi. Onu yanında tuttu. Taltif etti. Özel ilgi gösterdi. Ebu Hureyre de kimsenin soramadıklarını sordu. Anlamadığını tekrar sordu.

• Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, ona öğrendiğini unutmaması için dua etti. O büyük duanın bereketini gördü. Yazı yazamadığı hâlde, sadece ezbere dayanarak ilim sahibi oldu.

• Kendisini olduğu gibi ilme verdi. Artan vakitlerinde, vakit buldukça değil, sadece ilimle ilgilenerek Ebu Hureyre oldu. Neticede onun ezber gücü, daha sonraki asırlarda nebevi bir mucize olarak ortaya çıktı. Kıyamete kadar İslam’ı yaşayacak olan, sayısını Allah’tan başkasının bilmediği kadar Müslüman, onun hizmetlerinden istifade ederek İslam’ı yaşadı. Ümmet ona minnettar oldu. O, bu büyük hazineyi nasıl elde ettiğini

yorumlarken, Ensar mallarıyla, Muhacirler de çarşıda meşgulken hadisten başka bir şeyle ilgilenmemesini sebep olarak göstermektedir.

• Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*den sonra elli yıl kadar yaşamış olması, çok hadis öğretme fırsatı yakalamasını sağladı. Onun kadar yaşayan sahabi sayısı çok az olmuştur. Bu da gösteriyor ki Allah Teâlâ onu böyle mübarek bir iş için seçmiş ve görevlendirmiştir.

Her nimet sahibi haset edilir!

Ebu Hureyre, kendisinden önce iman etme şerefine erenlerin çoğundan daha fazla hadis öğrendi. Nübüvvet makamına daha yakın durdu. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*in vefatından sonra âdeta gezici bir okul gibi dolaştı. 'Resûlullah şöyle demişti, böyle yapmıştı.' gibi sözler onun dilinden yayıldı. Bazı sahabiler, bilmedikleri hadisleri onun bilmesinin sebebini merak ettiler. Ona sorular sordular ama yalancılıkla itham etmediler. Ömer *radıyallahu anh*, onu takdirle karşıladı. İtham edilmesine karşı endişesini söylemekle beraber, ona yöneticilik görevi vererek güvenini belirtti.

Ebu Hureyre seyyar bir okuldu, yürüyen bir mucizeydi. Düşmanı da bu yüzden çok oldu.

Onun bir iç sevmeyenleri, bir de dış sevmeyenleri oldu.

Şiiler, onu tenkit ettiler. Sahabi için değil, sıradan bir mü'min için bile ağıza alınmaz sözler söylediler hakkında. Ne bir belgeleri ne de bir şahitleri olmadığı için, dediklerine Yahudi ve Hristiyan müsteşriklerden başkasını inandıramadılar. Onun hakkında konuşan, ya Mutezilî, ya Rafızî ya da müsteşriktir.

Onu müsteşrikler de hiç sevmedi. İslam'ı meydanlarda mağlup edemeyince, içeriden çökertmeye kalkıştılar. Bu sefer, cihadı teşvik eden yüzlerce hadis rivayet eden Ebu Hureyre önlerine çıktı. Baktılar ki Ebu Hureyre ismiyle başlayan binlerce hadis, Müslümanlara kıyamete kadar yetecek bir enerji veriyor.

Ebu Hureyre sallanırsa, gerisi kolay diye düşündüler. Sallamaya çalıştılar. Kafalarını kiralayamadıkları hiçbir Müslüman'a dediklerini inandıramadılar. Müslümanlar anladılar ki maksat üzüm yemek değil…

Teslise inanan bir Hristiyan, 'Üzeyir Allah'ın oğludur.' diyen bir Yahudi neden hadis okur, okutur? İnanmadığı, beğenmediği hadisleri neden yıllarca araştırır, hadis üzerine doktora yapar, tezler yazar?

Başka bir dinin mensubu gençlere burslar verip, kendi ülkesinde 'İslami ilimler' okutmak için neden binlerce öğrenci alır bir Hristiyan ülke?

Müslüman bir genç, zekât ve sadaka paralarını burs adıyla alıp, İngiltere'ye, Almanya'ya papazların öğretmen olduğu fakültelere yüksek lisans yapmaya neden gider?

Mesele hadis meselesi değildir. Mesele temelle oynama meselesidir. Hadis, İslam'ın temel iki taşından birisidir. O taşla oynandıktan sonra cephe kazanmak kolay, Müslüman çökertmek basit olur.

Temelde duran en ciddi değerlerden biri olarak Ebu Hureyre, bu nedenden dolayı Hristiyan ve Yahudi araştırmacıların ana hedefi oldu. O en alttaki tuğlayı alsalar, üsttekilerin çökmesi kolay olacaktı ama Müslümanlar, kendilerinin de dizili olduğu yapının en altındaki tuğlalara sahip çıktılar. Bildiler ki Ebu Hureyre giderse çok şey gider!

Büyük Bir İz Bırakarak Öldü

Hicri altmışıncı yıla ermeden ölmek için çok dua etti. Çarşıda dolaşırken 'Allah'ım! Beni, altmışıncı yıla veya çocukların yönetici olacağı zamana eriştirme.' diye dua ederdi. (Ahmed, 8319) Duası kabul gördü ve elli dokuzuncu yılda yetmiş sekiz yaşında öldü. Baki' mezarlığına defnedildi.

Ölümüne yakın bir zamanda ağlamaya başlamıştı. Neden ağladığı kendisine sorulduğunda dedi ki:

'Sizin şu dünyanıza ağlamıyorum. Ağladığım, çıkacağım yolculuğum ve azık azlığımdır. Aşağısı cennet ve cehennem olan bir tepedeyim. Nereye ineceğimi bilemiyorum.' (Sıfetüssafve, 1/693)

Asırlar Sonra

Allah'a ve Resûl'üne hicretle başlayan kutlu yolculuğun,

'En iyi nesilden olma' vasfını kazandığın sahabiliğin,

Önünde komutanın Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* olarak girdiğin cihat meydanlarındaki cihadın,

O cihatta tozlanan başın, yüzün, gözün, ayakların,

Aç karın, çıplak ayak ders okuduğun medresen, Suffen,

Şerefine şeref katan Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kapısındaki hizmetçiliğin,

Aç kalan miden, çıplak kalan ayakların,

Yetiştirdiğin talebelerin,

Senin dilinden Allah'ı, cennet ve cehennemi, mahşeri öğrenen milyarlarca öğrencin,

İnsanlara aktardığın ilimler sayesinde camilerde kubbeleri inleten kıraatlardan sana yazılan ecirlerin,

Eline geçen servetlere tenezzül etmeyip, ahirete koştuğun hayat anlayışın, zühdün,

Fitnelere takılmadan, ilk günkü gibi dik ve onurlu duruşun,

Kedilere bile etki eden nezaketin, mütebessim yüzün,

Seni delirten Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* aşkın, sünnet hizmetkârlığın, bir kelime öğretme tutkun,

Sana asırlardır dualar eden ve seni seven milyarlarca mü'min duası,

Seni sevmediğini, beğenmediğini söyleyen İslam düşmanları ve onlara kiralanmışların düşmanlığı,

Adın, şöhretin, tahtın,

İlmin,

Sana kutlu olsun.

Asırlar sonra,

Medine'den çöllere, dağlara, vadilere yayılan rivayetlerin,

Sana kutlu olsun.

'Ebu Hureyre'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu' dendikçe,

Melekler hasenat yazmaya devam ettikçe,

Biz Allah'ı ve Resûl'ünü sevdikçe,

Biz âyete, hadise muhtaç oldukça,

Seni seviyoruz. Seni sevmeyi Allah'a ve Resûl'üne yakınlık sebeplerinden görüyoruz.

Asırlar sonra ve

Kıtalar ötesinden sana selam,

Sana hasret gönderiyoruz.

Medresende hizmetkâr olarak bilinmeyi şeref biliyoruz, ey kedilerin babası, ümmetin hocası. Allah senden razı olsun.

Mazlum Âşık

M. Yaşar Kandemir

Bize Rasûlullah sevgisini öğreten sahabi efendilerimiz arasında **Ebû Hüreyre**'nin müstesna bir yeri vardır. Zira Kur'an'ı Kerim'den sonra dinimizin ikinci kaynağı olan hadisi şeriflerin bize gelmesinde en büyük gayreti sarf eden odur. Yüce dinimize yaptığı bu büyük hizmet sebebiyle Müslümanlar, ona şükran borçludur. **Peygamberler Sultanı'na olan aşkı, âşıklar defterinin şeref sayfalarında yazılıdır.**

İslamiyet'e yaptığı büyük hizmet sebebiyle Müslümanlar onu ne kadar çok severse, din düşmanları ile onların çömezleri de bu büyük insanı o kadar sevmezler. Sevmemekle kalsalar neyse, ama onu gözden düşürmek dolayısı ile rivayet ettiği binlerce hadisi devre dışı bıraktırmak için her terbiyesizliği yaparlar.

Sohbetimize Ebû Hüreyre'nin âşıklar kervanındaki müstesna yerinden söz ederek başlayalım.

Yemen'de yaşayan Devs kabilesinden seksen hane, hicretin beşinci yılında İslamiyet'i kabul ederek Medine'ye hicret etti. Bunlar arasında henüz otuz yaşlarında bulunan **Ebû Hüreyre** de vardı.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*i gördüğü günden itibaren Ebu Hureyre ondan hiç ayrılmadı. Zira onun yanık gönlü, Resûlullah aşkıyla doluydu. Hz. Peygamber'e duyduğu bu derin sevgiyi **"Seni görünce mutlu oluyorum, gözüm gönlüm aydınlanıyor."** diye açığa vururdu. (Ahmed ibni Hanbel, Müsned, II, 929)

Evini barkını bırakıp Medine'ye gelen **Ebu Hureyre**, Allah Resûl'ünden ayrı geçen yılların kaybını telafi etmek için kendini Resûlullah'ın hizmetine verdi. Bir yandan daha önce duymadığı hadisi şerifleri öğrenirken, 'Kâinat'ın Güneşi'nin yaptığı her işi, söylediği her sözü hafızasına kaydetmeye başladı. Peygamber Efendimiz'in vefatından sonra yirmi altı yıl daha yaşadığına göre, ömrünün tam otuz yılını hadis öğrenmeye ve öğretmeye verdi.

Sevgilim dediği Hz. Peygamber'in vefatından sonraki zamanlarda Mescidinebevi'de hadis rivayet ederken gözyaşını tutamaz ağlardı. Fahri Cihan Efendimiz'in aralarından ayrılışından sonra, onsuz bir hayatın kederiyle nasıl boğulduğunu şu olayda görmek mümkündür.

Bazılarının sahabi sandığı tâbiîn muhaddislerinden Şüfey İbni Mâti' el Esbahî, Medine'ye gittiği zaman, halkın bir zatın etrafında toplanıp onu merakla dinlediğini gördü.

- Kim bu? diye sordu.

- Ebû Hureyre, dediler.

Ebu Hureyre konuşmasına devam ederken Şüfey yavaşça ona sokuldu ve gelip tam önüne oturdu. Sohbet sona erince, dinleyenler kalkıp gittiler. O zaman Şüfey, Ebu Hureyre'ye biraz daha yaklaşarak:

- Resûlullah'tan dinlediğin, iyice anlayıp öğrendiğin bir hadisi bana anlatır mısın, dedi.

Hayatı hadis öğretmekle geçmiş olan Ebu Hureyre, bu samimi arzuyu memnuniyetle kabul etti:

- İsteğini yerine getireceğim. Resûlullah'ın bana söylediği, iyice anlayıp öğrendiğim bir hadisi sana rivayet edeceğim, dedi. Daha sözünü bitirir bitirmez, Resûlullah'ın yokluğundan dolayı hissettiği derin hasret ve üzüntü sebebiyle hıçkırıklara boğuldu. Öyle içli ağlıyordu ki Şüfey onun bayılıp düşeceğini zannetti.

Ebu Hureyre biraz sonra kendine geldi. Şüfey'e olan vaadini hatırlayarak ona:

"İstediğini yerine getireceğim. Resûlullah'ın bu Mescit'te, ikimizden başka kimse yokken bana söylediği bir hadisi sana rivayet edeceğim." dedi. Sonra tekrar kendinden geçercesine hıçkırıklara boğuldu. Biraz sonra kendine geldi. Yüzünü sildi ve üçüncü defa:

"İsteğini yerine getireceğim. Resûlullah'ın bu Mescit'te, ikimizden başka kimse yokken bana söylediği bir hadisi sana rivayet edeceğim." dedi. Fakat bu defa öncekilerden daha çok hıçkırıp ağlamaya başladı, sonra eğilip yüzükoyun yere düştü. Şüfey, Ebu Hureyre'yi kucaklayıp göğsüne bastırdı ve uzun süre öylece kaldı.

Ebu Hureyre kendine gelince, bu meraklı hadis talebesine, kıyamet gününde hesabı görüldükten sonra cehennem ateşi kendileriyle tutuşacak olan üç riyakâr kimse hakkındaki hadisi okudu. Hadisi şerif bu üç günahkârın:

*Kur'an'ı Kerim öğrenen fakat bir daha Kur'an'la meşgul olmadığı hâlde, Allah Teâlâ'ya onu elinden hiç düşürmediğini söyleyen sahtekâr;

*Zengin olduktan sonra yakınlarını ve yoksulları görüp gözetmediği hâlde, onlara Allah rızası için yardım ettiğini iddia eden yalancı;

*Harpte Allah rızası için çarpıştığını ileri süren gösteriş meraklısı savaşçı, olduğunu belirtiyordu. (Hadis için bk. Tirmizi, Zühd 48; Hakim, Müstedrek, l, 418;) Abdullah İbni Mübârek, kitabü'z-Zühd (nşr. Habîburrahman EI-Azami), s. 159-160).

Onun Peygamber hasretiyle döktüğü bu gözyaşlarından bahseden bir başka rivayette, üç defa "Dostum, sevgilim Ebû'l Kasım *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu." diye söze başladığı hâlde sözünü tamamlayamadığı ve gözyaşlarına bir türlü hâkim olamadığı anlatılmaktadır. (Zehebî, siyeru a'lâmi'n-nubelâ', 11/611)

"Soracağını biliyordum."

Sahabilerin her biri iş güç sahibi kimselerdi. Ensar dediğimiz Medineliler ziraatle, Muhacirun ise ticaretle uğraşırlardı. Hz. Ömer, Resûlullah'ın yanına ancak gün aşırı gelebilirdi. Hz. Ebu Bekir'in durumu da pek farklı değildi. Üstelik onun evi, Mescidinebevi'den hayli uzaktı fakat Ebu Hureyre, "ehlisuffe" dediğimiz fakir Müslümanlarla birlikte mescitte yatar kalkardı. Resûlullah Efendimiz'in peşinden hiç ayrılmazdı. Başkalarının ona sormaya cesaret edemediği soruları sorardı. Bu sebeple Kâinâtın Efendisi bazen ona, "Bu soruyu ilk defa senin soracağını biliyordum." diye iltifat buyururdu.

Bir defasında Nebiyyi Muhterem Efendimiz'e hafızasının zayıf olduğundan şikâyet etmiş, Efendimiz ona dua edince, duyduğu hadisleri bir daha unutmamıştı. Bir de diğer sahabilerde bulunmayan bir özelliği vardı: Devamlı surette hadis öğrenip öğretmekle meşguldü. İşte bu sebeple birçok sahabinin bilmediği hadisleri o bilirdi.

Ebu Hureyre'nin çok hadis rivayet etmesi, din düşmanı bazı müsteşrikleri pek kızdırmıştır. Asrımızda ölen İtalyan şarkiyatçısı Kaytani (Leon Caetani) ile geçen asırda yaşayan Hollandalı şarkiyatçı Dozi (Reinhart Dozy), Ebu Hureyre hakkında terbiyesizce konuşmuşlardır.

Araplarda da Mahmud Ebu Reyye adlı çağdaş yazar, Ebu Hureyre'nin bir sahibi olduğunu dikkate almadan, onu küçük düşürmeyi ve ona hakaret etmeyi kendine iş edinmiştir.

Müsteşrik dediğimiz bazı şarkiyatçılar ile Araplar arasında türeyen onların çömezleri, Arapça kaynakları okuyup anlayan fakat bu bilgileri ısıtıp doğrultarak onlara istedikleri şekli vermeye çalışan düzenbazlardır. Müsteşrikler, Resûlullah Efendimiz'i Peygamber olarak görmedikleri için, onun hadislerini akıllarına göre yorumlamaya ve bu hadislerin değersizliğini (!) ortaya koymaya çalışırlar. Bunu da bazen Ebu Hureyre ve

Abdullah İbni Abbas gibi çok hadis rivayet eden sahabileri hadis uydurmakla itham ederek yapmaya çalışırlar.

İşportacılar

Maalesef bizde de müsteşriklere gönüllü çömezliğe soyunan kimseler çıkmıştır. Bu sahte çömezlerin Arapçaları ile İslâmi bilgileri yetersiz olduğu için çok gülünç durumlara düşmüşlerdir. Okuduklarını anlamadan, "Hata ediyor muyum?" diye bir endişeye kapılmadan, apardıklarını bağıra çağıra satmaya yeltenmişlerdir.

Bizde bunun tipik örneklerinden biri İsmail Habib Sevük'tür. Hadisçileri bir bütün olarak suçlayan bu sözde araştırıcı, Avrupa Edebiyatı ve Biz adlı kitabında (l, 293, 294) Ebu Hureyre Hazretlerini de en ağır ifadelerle itham etmektedir. Hz. Peygamber'in vefatından sonra uzunca bir hayat sürdüğü için kendisinden 800 kişinin hadis öğrendiği bilinen Ebu Hureyre'nin bu kadar talebesi olduğunu da inkâr etmektedir.

Müsteşriklerin iftiralarını bile nakletmekten aciz olan bu kişi, adı geçen kitabında Vehb İbni Münebbih'i, Veheb; Hemmâm İbni Münebbih'i, Hümmâm; Katib ed-Dîneverî'yi, Kâtib-üt-Dinnuri; Hz. Hafsa'yı, Hıfısa; hirre'yi, Hürre; Ehl-i Suffe'yi, Ehli sıffe diye okuyup yazmıştır (bk. l, 291, 299).

Böylesine câhil, dinî malumattan yoksun bir kimsenin, İslam'ın en önemli konularından birinde pervasızca, saygısızca ve edepsizce yazıp çizmesi, hiçbir insaf ve insanlık ölçüsüyle bağdaşmamaktadır.

Fındık

Çocukluğumda Fındık adında bir zağarımız vardı. Eve bir yabancı geldiğini bildirmekten başka bir işe yaramayan Fındık, benimle bağ beklemeye giderken iri bir köpek görünce bacaklarımın arasına sığınırdı. İşin garibi şu ki senenin belli aylarında bu korkak zağar, iri çoban köpekleriyle dağ tepe dolaşmaktan da geri kalmazdı.

Aklımın almadığı bu garip durumu bir gün babama sordum:

- Fındık öteki köpeklerin arasında ne arıyor baba, dedim.

Merhum babam pek nüktedandı. O zamanlar iyi anlamadığım fakat hiç unutmadığım şu cevabı verdi:

- Oğlum bunu bilmeyecek ne var. Fındık büyük köpeklerin çantasını taşıyor, dedi.

İslamiyet'i doğru dürüst okuyup anlamadan müsteşriklerin arkasından gidenleri, hadise ve sahabeye tıpkı onlar gibi hakaret edenleri gördükçe hep zavallı Fındık'ı hatırlarım.